KÜRESEL SİYASET

ANDREW HEYWOOD

Çevirenler: Nasuh Uslu & Haluk Özdemir

ADRES
yayınları

Heywood, Andrew
Küresel Siyaset
Global Politics

Çevirenler: Nasuh Uslu ve Haluk Özdemir

Adres Yayınları® / 33
1. Baskı: Şubat 2013

ISBN 13: 978-975-250-032-7

© 2011, Adres Yayınları®
© 2011, Andrew Heywood

Bu kitap ilk olarak İngilizcede, Macmillan Publishers Limited'in bir markası olan Palgrave Macmillan tarafından, *Global Politics* ismiyle basılmıştır. Türkçe çeviri ve baskısı Palgrave Macmillan'ın izniyle yapılmıştır. Bu Eser'in müellifi olarak yazarın hakları mahfuzdur.

Yayına Hazırlayan: Selçuk Durgut
Redaksiyon: Bican Şahin ve Ceren Yıldız
Sayfa Düzeni: Liberte Yayınları
Kapak Tasarımı: Muhsin Doğan
Montaj: Merkez Repro
Baskı: Tarcan Matbaası
Adres: Zübeyde Hanım Mah. Samyeli Sok. No: 15, İskitler, Ankara
Telefon: (312) 384 34 35-36 | Faks: (312) 384 34 37 | Sertifika No: 25744

LiBeRtE
liberteyayıngrubu

Adres: GMK Bulvarı No: 108/16, 06570 Maltepe, Ankara
Telefon: (312) 230 87 03 | **Faks:** (312) 230 80 03
Web: www.liberte.com.tr | **E-mail:** info@liberte.com.tr
Sertifika No: 16438

Adres Yayınları® Liberte Yayın Grubu'nun tescilli bir markasıdır.

Andrew Heywood, önde gelen bir siyaset bilimi ders kitabı yazarıdır. Britanyalı olan Heywood, Croydon College'ın yardımcı müdürlüğü ve Orpington College'da yöneticilik görevlerinde bulunmuştur. 20 yılı aşkın bir süre çeşitli üniversitelerin Siyaset Bilimi bölümlerinde dersler verip bölüm yöneticiliği görevlerinde bulunmuştur. Şu anda yayınevlerine danışmanlık yapmaktadır. Heywood'un dünyada ve Türkiye'de çok satan ders kitapları şunlardır:

- *Key Concepts in Politics* (2000)
  Siyasetin Temel Kavramları, 2012, Adres Yayınları
- *Political Theory: An Introduction* (3rd ed., 2004)
  Siyaset Teorisine Giriş, 2011, Küre Yayınları
- *Politics* (3rd ed., 2007)
  Siyaset, 7. baskı, 2012, Adres Yayınları
- *Essentials of UK Politics* (2nd ed., 2011)
- *Global Politics* (2011)
  Küresel Siyaset, 2012, Adres Yayınları
- *Political Ideologies: An Introduction* (5th ed., 2012)
  Siyasî İdeolojiler: Bir Giriş, 4. Baskı, 2012, Adres Yayınları

ÖZET İÇİNDEKİLER

1	KÜRESEL SİYASETLE TANIŞMA	27
2	TARİHSEL BAĞLAM	55
3	KÜRESEL SİYASET TEORİLERİ	85
4	KÜRESEL ÇAĞDA EKONOMİ	119
5	KÜRESEL ÇAĞDA DEVLET VE DIŞ POLİTİKA	149
6	KÜRESEL ÇAĞDA TOPLUM	177
7	KÜRESEL ÇAĞDA ULUS	201
8	KİMLİK, KÜLTÜR VE BATI'YA KARŞI MEYDAN OKUMALAR	227
9	GÜÇ VE 21. YÜZYIL DÜNYA DÜZENİ	257
10	SAVAŞ VE BARIŞ	291
11	NÜKLEER SİLÂHLARIN YAYILMASI VE NÜKLEER SİLÂHSIZLANMA	317
12	TERÖRİZM	339
13	İNSAN HAKLARI VE İNSANÎ MÜDAHALE	363
14	ULUSLARARASI HUKUK	395
15	FAKİRLİK VE KALKINMA	421
16	KÜRESEL ÇEVRE SORUNLARI	455
17	KÜRESEL SİYASETTE TOPLUMSAL CİNSİYET	487
18	ULUSLARARASI ÖRGÜTLER VE BİRLEŞMİŞ MİLLETLER	511
19	KÜRESEL YÖNETİŞİM VE BRETTON WOODS SİSTEMİ	537
20	BÖLGESELCİLİK VE KÜRESEL SİYASET	565
21	KÜRESEL GELECEK İMAJLARI	597

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ 19

TEŞEKKÜR 22

1 KÜRESEL SİYASETLE TANIŞMA 27

KÜRESEL SİYASET NEDİR? 28
İsmin Anlamı Nedir? 28
Uluslararası Politikadan Küresel Siyasete 29
Küreselleşme ve Sonuçları 35
KÜRESEL POLİTİKAYA YAKLAŞIMLAR 39
Ana Akım Perspektifler 39
Eleştirel Perspektifler 42
KÜRESEL POLİTİKADA SÜREKLİLİK VE DEĞİŞİM 44
Güç 44
Güvenlik 46
Adâlet 48
KİTABIN KULLANIMI 49
Tartışma Soruları 52
Konuyla İlgili Okumalar 53

2 TARİHSEL BAĞLAM 55

MODERN DÜNYANIN İNŞASI 56
Eski Çağdan Moderne 56
Batı'nın Yükselişi 57
Emperyalizm Çağı 58
'KISA' 20. YÜZYIL: 1914-1990 59
Birinci Dünya Savaşı'nın Kökenleri 59
İkinci Dünya Savaşı'na Giden Yol 63
İmparatorlukların Sonu 66
Soğuk Savaş'ın Yükselişi ve Düşüşü 68
1990'DAN BERİ DÜNYA 74
'Yeni Bir Dünya Düzeni'? 74
9/11 ve 'Teröre Karşı Savaş' 75
Küresel ekonominin Değişen Dengeleri 80
Tartışma Soruları 82
Konuyla İlgili Okumalar 83

3 KÜRESEL SİYASET TEORİLERİ 85

ANA AKIM PERSPEKTİFLER 86
Realizm 86
Kutupluluk, İstikrar ve Güç Dengesi 93
Liberalizm 94
ELEŞTİREL GÖRÜŞLER 100
Marksizm, Neo-Marksizm ve Eleştirel Teori 100
Sosyal İnşacılık 104
Post-yapısalcılık 106
Feminizm 107
Yeşil Siyaset 108
Post-Sömürgecilik 109
KÜRESEL DÜŞÜNMEK 110
Karşılıklı Bağlanmışlık Sorunu 110
Kozmopolitanizm 112
Paradigmalar: Aydınlatıcı mı, Kısıtlayıcı mı? 114
Tartışma Soruları 116
Konuyla İlgili Okumalar 117

4 KÜRESEL ÇAĞDA EKONOMİ 119

KAPİTALİZM VE NEO-LİBERALİZM 120
Dünya Kapitalizmleri 120
Neo-liberalizmin Zaferi 126
Neo-liberalizmin Sonuçları 127
EKONOMİK KÜRESELLEŞME 130
Ekonomik Küreselleşmenin Nedenleri 130
Ekonomik Yaşam Ne Kadar Küreselleşmiştir? 133
KRİZDEKİ KÜRESEL KAPİTALİZM 137
Ekonomik Canlanma ve Çöküşü Açıklamak 137
Büyük Çöküşün Öğrettikleri 140

Modern Krizler ve Bulaşmalar' 141
Tartışma Soruları 147
Konuyla İlgili Okumalar 148

5 KÜRESEL ÇAĞDA DEVLET VE DIŞ POLİTİKA 149

DEVLETİN VE DEVLET OLMANIN DEĞİŞKENLİĞİ 150
Devletler ve Egemenlik 150
Devlet ve Küreselleşme 152
Devlet Dönüşümü 157
Devletin Geri Dönüşü 160
ULUSAL YÖNETİMDEN ÇOK-DÜZEYLİ YÖNETİŞİME 162
Yönetimden Yönetişime 162
Çok-Düzeyli Yönetişim 165
DIŞ POLİTİKA 167
Dış Politikanın Sonu mu? 167
Kararların Alınışı 168
Rasyonel Aktör Modelleri 168
Aşamalı Modeller 169
Bürokratik Örgütlenme Modelleri 170
Algısal Süreçler ve İnanç Sistemleri Modelleri 172
Tartışma Soruları 175
Konuyla İlgili Okumalar 176

6 KÜRESEL ÇAĞDA TOPLUM 177

TOPLUMSAL BİRBİRİNE BAĞLANMIŞLIK: YOĞUNDAN SEYREĞE? 178
Endüstrileşmeden Post-Endüstrileşmeye 178
Yeni Teknoloji ve 'Bilgi Toplumu' 179
Risk, Belirsizlik ve Güvensizlik 182
KÜRESELLEŞME, TÜKETİMCİLİK VE BİREY 184
Küreselleşmenin Toplumsal ve Kültürel Sonuçları 184
Tüketimcilik Küreselleşiyor 186
Bireyciliğin Yükselişi 188
KÜRESEL SİVİL TOPLUM 191
Küresel Sivil Toplumu Açıklamak 191
Ulus-Ötesi Toplumsal Hareketler ve NGO'lar 193
Tabandan Küreselleşme? 196
Tartışma Soruları 198
Konuyla İlgili Okumalar 199

7 KÜRESEL ÇAĞDA ULUS 201

MİLLİYETÇİLİK VE DÜNYA SİYASETİ 202
Milliyetçiliği Anlamak 202
Ulus-Devletler Dünyası 205
Milliyetçilik, Savaş ve Çatışma 210
KÜRESEL DÜNYADA ULUSLAR 212
Hareket Hâlinde Bir Dünya 212
Ulus-Ötesi Toplumlar ve Diasporalar 216
Melezlik ve Çok-Kültürlülük 218
DİRİLEN MİLLİYETÇİLİK 220
Soğuk Savaş Sonrası Dönemde Ulusal Benlik Davası 220
Kültürel ve Etnik Milliyetçiliğin Yükselişi 223
Küreselleşme Karşıtı Milliyetçilik 224
Tartışma Soruları 225
Konuyla İlgili Okumalar 226

8 KİMLİK, KÜLTÜR VE BATI'YA KARŞI MEYDAN OKUMALAR 227

KİMLİK SİYASETİNİN YÜKSELİŞİ 228
Modernleşme Olarak Batılılaşma 228
Kolektif Kimlik Siyaseti 230
Kültürel Çatışma Kaçınılmaz mıdır? 234
DİNSEL UYANIŞÇILIK 235
Din ve Siyaset 235
Fundamentalizmin Yükselişi 239
BATI'YA KARŞI MEYDAN OKUMALAR 240
Post-Sömürgecilik 241
Asya Değerleri 242
İslâm ve Batı 244
Siyasal İslâmın Doğası 244
Batı ve 'Müslüman Sorunu' 249
Tartışma Soruları 254
Konuyla İlgili Okumalar 255

9 GÜÇ VE 21. YÜZYIL DÜNYA DÜZENİ 257

GÜÇ VE KÜRESEL SİYASET 258
Yetenek Olarak Güç 258
İlişkisel Güç ve Yapısal Güç 259
Gücün Değişen Doğası 261

SOĞUK SAVAŞ SONRASI KÜRESEL DÜZEN 264
Soğuk Savaş İki-Kutupluluğunun Sonu 264
'Yeni Dünya Düzeni' ve Kaderi 267
AMERİKAN HEGEMONYASI VE KÜRESEL DÜZEN 268
Hegemonya Konumuna Yükselmek 268
'Teröre Karşı Savaş' ve Ötesi 271
İyi Huylu Hegemonya mı, Kötü Huylu Hegemonya mı? 275
ÇOK-KUTUPLU KÜRESEL DÜZEN? 278
Çok-Kutupluluğun Yükselişi 278
Çok-Kutuplu Düzen mi, Düzensizlik mi? 284
Tartışma Soruları 288
Konuyla İlgili Okumalar 289

10 SAVAŞ VE BARIŞ 291

SAVAŞIN DOĞASI 292
Savaşın Türleri 292
Savaş Neden Çıkar? 293
Siyasetin Devamı Olarak Savaş 297
SAVAŞIN DEĞİŞEN YÜZÜ 298
'Eski' Savaşlardan 'Yeni' Savaşlara? 298
'Post-Modern' Savaş 303
SAVAŞI HAKLILAŞTIRMAK 307
Reelpolitik 307
Haklı Savaş Teorisi 309
Pasifizm 313
Tartışma Soruları 315
Konuyla İlgili Okumalar 316

11 NÜKLEER SİLÂHLARIN YAYILMASI VE NÜKLEER SİLÂHSIZLANMA 317

NÜKLEER SİLÂHLANMA 318
Nükleer Silâhların Niteliği 318
Soğuk Savaş Döneminde Nükleer Silâhların Yayılması 320
Soğuk Savaş Sonrası Dönemde Nükleer Silâhların Yayılması 322
NÜKLEER SİLÂHLARIN KONTROLÜ VE SİLÂHSIZLANMA 328
Silâhların Kontrolü ve Nükleer Silâhların Yayılmasıyla Mücadele Stratejileri 328
Nükleer Silâhlardan Arındırılmış Bir Dünya? 333
Tartışma Soruları 337
Konuyla İlgili Okumalar 338

12 TERÖRİZM 339

TERÖRİZMİ ANLAMA 340
Terörizmi Tanımlama 341
'Yeni' Terörizmin Yükselişi? 345
TERÖRİZMİN ÖNEMİ 347
Terörizm Küreselleşiyor mu? 347
Yıkıcı Terörizm? 349
TERÖRİZMLE MÜCADELE 355
Devletin Güvenliğini Güçlendirme 356
Askerî Baskı 357
Siyasî Anlaşmalar 359
Tartışma Soruları 361
Konuyla İlgili Okumalar 362

13 İNSAN HAKLARI VE İNSANÎ MÜDAHALE 363

İNSAN HAKLARI 364
İnsan Haklarını Tanımlama 364
İnsan Haklarını Koruma 369
İnsan Haklarına Meydan Okuma 376
İNSANÎ MÜDAHALE 379
İnsanî Müdahalenin Yükselişi 379
İnsanî Müdahalenin Şartları 385
İnsanî Müdahale işe Yarar mı? 390
Tartışma Soruları 392
Konuyla İlgili Okumalar 393

14 ULUSLARARASI HUKUK 395

ULUSLARARASI HUKUKUN DOĞASI 396
Hukuk Nedir? 396
Uluslararası Hukukun Kaynakları 398
Uluslararası Hukuka Niçin Uyulmaktadır? 403
DEĞİŞİM HÂLİNDEKİ ULUSLARARASI HUKUK 405
Uluslararası Hukuktan Dünya Hukukuna? 406
Savaş Hukukundaki Gelişmeler 410

Uluslararası Mahkemeler ve Uluslararası Ceza Mahkemesi 412
Tartışma Soruları 418
Konuyla İlgili Okumalar 419

15 FAKİRLİK VE KALKINMA 421

FAKİRLİK VE KALKINMAYI ANLAMA 422
Fakirliği Tanımlama ve Ölçme 422
Kalkınma: Rakip Görüşler 425
DAHA EŞİTSİZ BİR DÜNYA? 430
Küresel Eşitsizliği Anlamlandırma 430
Küresel Eşitsizliğin Ana Hatları 433
Küreselleşme, Fakirlik ve Eşitsizlik 435
Küresel Eşitsizlik Gerçekten Önemli midir? 438
KALKINMA VE YARDIM POLİTİKASI 440
Yapısal Uyum Programları ve Ötesi 440
Uluslararası Yardım ve Kalkınma Ahlâkı 445
Borç Hafifletme ve Âdil Ticaret 449
Tartışma Soruları 453
Konuyla İlgili Okumalar 454

16 KÜRESEL ÇEVRE SORUNLARI 455

ÇEVRECİ SİYASETİN YÜKSELİŞİ 456
Küresel Bir Sorun Olarak Çevre 456
Çevreci Siyaset: Reformculuk ya da Radikalizm? 460
İKLİM DEĞİŞİKLİĞİ 464
İklim Değişikliğinin Nedenleri 465
İklim Değişikliğinin Sonuçları 467
İklim Değişikliğiyle Nasıl Mücadele Edilmeli? 472
Uluslararası Bir İşbirliği Kurmak Neden Bu Kadar Zordur? 476
KAYNAK GÜVENLİĞİ 481
KAYNAKLAR, GÜÇ VE ZENGİNLİK 483
Tartışma Soruları 485
Konuyla İlgili Okumalar 486

17 KÜRESEL SİYASETTE TOPLUMSAL CİNSİYET 487

FEMİNİZM, CİNSİYET VE KÜRESEL POLİTİKA 488
Feminizm Türleri 488
Küresel Siyasete 'Cinsiyet Gözlüğüyle' Bakmak 492
KÜRESEL POLİTİKANIN TOPLUMSAL CİNSİYET TEMELİNDE ELE ALINMASI 495

Devletlerin ve Ulusların Toplumsal Cinsiyet Temelinde Ele Alınması 495
Güvenlik, Savaş ve Silâhlı Çatışmanın Cinsiyet Temelinde Ele Alınması 498
Cinsiyet, Küreselleşme ve Kalkınma 504
Tartışma Soruları 509
Konuyla İlgili Okumalar 510

18 ULUSLARARASI ÖRGÜTLER VE BİRLEŞMİŞ MİLLETLER 511

ULUSLARARASI ÖRGÜTLER 512
Uluslararası Örgütlerin Ortaya Çıkışı 512
Uluslararası Örgütler Niçin Yaratılmıştır? 513
BİRLEŞMİŞ MİLLETLER 516
Milletler Cemiyeti'nden Birleşmiş Milletler'e 516
Barış ve Güvenliği Güçlendirme 519
BM Barışı Korumada İşe Yaramakta mıdır? 525
Ekonomik ve Sosyal Kalkınmanın Geliştirilmesi 526
BM'nin Geleceği: Sorunlar ve Reformlar 529
Tartışma Soruları 534
Konuyla İlgili Okumalar 535

19 KÜRESEL YÖNETİŞİM VE BRETTON WOODS SİSTEMİ 537

KÜRESEL YÖNETİŞİM 538
Küresel Yönetişim Nedir, Ne Değildir? 538
Küresel yönetişim: Mit ya da Gerçeklik? 542
KÜRESEL EKONOMİK YÖNETİŞİM: BRETTON WOODS SİSTEMİ'NİN EVRİMİ 543
Bretton Woods Sistemi'ni Kavrama 543
Bretton Woods Sistemi'nin Sonu 546
KÜRESEL EKONOMİK YÖNETİŞİMİ DEĞERLENDİRME 549
Uluslararası Para Fonu 549
Dünya Bankası 552
Dünya Ticaret Örgütü 555

BRETTON WOODS SİSTEMİ'NİN ISLAH EDİLMESİ? 557
Küresel Ekonomik Yönetişim ve 2007-2009 Krizi 557
Reform önündeki Engeller 561
Tartışma Soruları 563
Konuyla İlgili Okumalar 564

20 BÖLGESELCİLİK VE KÜRESEL SİYASET 565

BÖLGELER VE BÖLGESELCİLİK 566
Bölgeselciliğin Doğası 566
Niçin Bölgeselcilik? 569
Bölgeselcilik ve Küreselleşme 573
Avrupa Dışındaki Bölgesel Bütünleşmeler 575
AVRUPA BÜTÜNLEŞMESİ 581
AB Nedir? 582
AB ve Dünya 586
AB Krizde mi? 589
Tartışma Soruları 594
Konuyla İlgili Okumalar 595

21 KÜRESEL GELECEK İMAJLARI 597

İMAJLAR VE GERÇEKLİK 598
RAKİP DÜNYA GELECEĞİ İMAJLARI 599
Sınırların Olmadığı Bir Dünya mı? 600
Bir Demokrasiler Dünyası mı? 602
Çatışma Hâlindeki Medeniyetler mi? 604
Çin Yüzyılı mı? 605
Uluslararası Toplumun Gelişmesi mi? 606
Küresel Güney'in Yükselişi mi? 609
Yaklaşmakta Olan Çevresel Felâket mi? 610
Evrensel Demokrasiye Doğru Gidiş mi? 612
BİLİNMESİ MÜMKÜN OLMAYAN BİR GELECEK Mİ? 613
Tartışma Soruları 615
Konuyla İlgili Okumalar 616

KAYNAKÇA 619

DİZİN 635

GÖRSEL MATERYALLERİN LİSTESİ

UYGULAMADA KÜRESEL SİYASET

11 EYLÜL VE KÜRESEL GÜVENLİK 47
1992 RİO 'YERYÜZÜ ZİRVESİ' 194
2002 BALİ BOMBALI SALDIRILARI 351
2003 IRAK İŞGÂLİ 171
2007-2009 KÜRESEL MÂLÎ KRİZİ 145
2008 RUSYA-GÜRCİSTAN SAVAŞI 282
AB DOĞUYA DOĞRU GENİŞLİYOR 591
'AFRİKA YILI' 452
BERLİN DUVARI'NIN YIKILMASI 73
BM KOPENHAG İKLİM DEĞİŞİKLİĞİ KONFERANSI 477
BM VE IRAK 521
BRETTON WOODS SİSTEMİ'NİN ÇÖKÜŞÜ 550
DOĞU TİMOR'A İNSANÎ MÜDAHALE 383
GUJARAT'TAKİ MÜSLÜMAN KARŞITI AYAKLANMADA CİNSEL ŞİDDET 496
'HAKLI SAVAŞ' OLARAK AFGANİSTAN SAVAŞI 312
İRAN'IN 'İSLÂM DEVRİMİ' 247
NÜKLEER ÇAĞIN DOĞUŞU 319
NÜRNBERG MAHKEMELERİ 399
PARİS BARIŞ KONFERANSI 1919-1920 91
YUGOSLAVYA'NIN YÜKSELİŞ VE DÜŞÜŞÜ 211

KÜRESEL AKTÖRLER

AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ 76
ANTİ-KAPİTALİST HAREKET 103
AVRUPA BİRLİĞİ 590
BİRLEŞMİŞ MİLLETLER 530
ÇİN 281
DÜNYA BANKASI 444
DÜNYA TİCARET ÖRGÜTÜ 601
EL CEZİRE 251
EL KAİDE 353
GOOGLE 183
HÜKÜMETLERARASI İKLİM DEĞİŞİKLİĞİ PANELİ 469
HÜKÜMETLER VE HÜKÜMET-DIŞI ÖRGÜTLER 32
KADIN HAREKETİ 490
KUZEY ATLANTİK ANTLAŞMASI ÖRGÜTÜ 306
RUSYA 222
ULUSLARARASI ADÂLET DİVANI 408
ULUSLARARASI PARA FONU 553
ULUSLARARASI AF ÖRGÜTÜ 372
ULUS-ÖTESİ ŞİRKETLER 135
YİRMİLER GRUBU (G-20) 155

YAKLAŞIMLAR

DEVLET 153
DOĞA 466
GÜÇ DENGESİ 323
İNSAN DOĞASI 88
İNSAN HAKLARI 370
KALKINMA 427
KİMLİK 231
KÜRESEL EKONOMİK YÖNETİŞİM 547
KÜRESEL EKONOMİ-POLİTİK 123
KÜRESELLEŞME 40
MİLLİYETÇİLİK 206
SAVAŞ VE BARIŞ 296
SOĞUK SAVAŞ'IN SONU 266
TARİH 61
TERÖRİZM 344

TOPLUM 180
TOPLUMSAL CİNSİYET İLİŞKİLERİ 494
ULUSLARARASI HUKUK 402
ULUSLARARASI ÖRGÜTLER 515

TARTIŞMALAR

ABD, HÂLÂ KÜRESEL BİR HEGEMON MUDUR? 277
AHLÂKÎ YÜKÜMLÜLÜKLER İNSANLIĞIN TÜMÜNÜ KAPSAR MI? 113
ANAERKİL BİR TOPLUM DAHA MI BARIŞÇIL OLACAKTIR? 501
BM MİADINI TAMAMLAMIŞ GEREKSİZ BİR ÖRGÜT MÜDÜR? 532
BÖLGELLEŞMENİN GELİŞMESİ KÜRESEL DÜZEN VE İSTİKRARI TEHDİT EDER Mİ? 576
DEMOKRASİ BARIŞIN GARANTİSİ MİDİR? 98
DEVLET EGEMENLİĞİ ARTIK MODASI GEÇMİŞ BİR KAVRAM MIDIR? 163
EKONOMİK KÜRESELLEŞME HERKES İÇİN REFAH VE FIRSAT ARTIŞI MIDIR? 138
İNSANÎ MÜDAHALE HAKLI BİR ŞEY MİDİR? 389
KÜRESELLEŞME, KÜRESEL BİR TEK-KÜLTÜR MÜ ÜRETİYOR? 192
KÜRESEL SİYASETTE ASKERÎ GÜÇ GEREKSİZ HÂLE Mİ GELMİŞTİR? 299
'MEDENİYETLER ÇATIŞMASI' MI DOĞUYOR? 237
MİLLİYETÇİLİK, DOĞASI GEREĞİ SALDIRGAN VE BASKICI MIDIR? 213
NÜKLEER SİLÂHLAR BARIŞ VE İSTİKRARI GELİŞTİRİR Mİ? 327
SÂDECE RADİKAL EYLEMLER Mİ İKLİM DEĞİŞİKLİĞİ PROBLEMİNİ ÇÖZER? 480
SERBEST TİCARET REFAH VE BARIŞ GETİRİR Mİ? 559
SOĞUK SAVAŞ KAÇINILMAZ MIYDI? 70
TERÖRİZMLE MÜCADELE ETME GEREĞİ İNSAN HAKLARINI VE TEMEL ÖZGÜRLÜKLERİ SINIRLANDIRMAYI HAKLILAŞTIRIR MI? 358
ULUSLARARASI CEZA MAHKEMESİ DÜZEN VE ADÂLETİ SAĞLAMANIN ETKİN BİR ARACI MIDIR? 413
ULUSLARARASI YARDIM İŞE YARAR MI? 451

ODAK KONUSU

ALGILAMA MI, YANLIŞ ALGILAMA MI? 173
ASYA'DA BÖLGESELCİLİK: AVRUPA TECRÜBESİNİN KOPYA EDİLMESİ Mİ? 579
AVRO: UYGULANABİLİR BİR PARA MI? 592
AVRUPA BİRLİĞİ NASIL ÇALIŞIR? 588
'BİLGİ EKONOMİSİ'? 129
BİR İNSAN HAKKI OLARAK DEMOKRASİ? 367
BİRLEŞMİŞ MİLLETLER NASIL ÇALIŞIR? 517
BİR REFAH ÇIKMAZI? 545
BİR ŞEYİN 'ÜZERİNDEKİ GÜCÜN' ÖTESİ? 263
BM GÜVENLİK KONSEYİ'Nİ REFORMA TÂBİ TUTMA 531
BOLLUĞUN PARADOKSU: LÂNET OLARAK KAYNAKLAR? 483
BRIC: 'GERİ KALANIN YÜKSELİŞİ Mİ'? 562
ÇİN EKONOMİK MODELİ? 125
DEMOKRASİYİ YAYMAK: EVET Mİ, HAYIR MI? 252
DENGELEME Mİ, EKLEMLENME Mİ? 286
DEVLET-İNŞASI SORUNLARI 161
DÜNYA SİSTEMLER TEORİSİ 438
G-7/8: TERK EDİLMİŞ BİR PROJE Mİ? 549
GAİA HİPOTEZİ: YAŞAYAN GEZEGEN? 464
GELECEK NESİLLERE YÖNELİK YÜKÜMLÜLÜKLER? 463
GÖRELİ YA DA MUTLAK KAZANÇLAR? 514
HAKLI SAVAŞ İLKELERİ 310
HEGEMONİK İSTİKRAR TEORİSİ 279
HEPSİ DÜŞ MÜ? 108
HİTLER'İN SAVAŞI 65
İKİ MİLLİYETÇİLİK: İYİ VE KÖTÜ? 207
İNSANÎ GELİŞME 426

İNSANÎ GÜVENLİK: BİREYLER RİSK ALTINDA MI? 499
İNTİHAR TERÖRİZMİ: DİNÎ ŞEHİTLİK YA DA SİYASÎ STRATEJİ? 352
İSLÂMCILIK: SİYASET OLARAK DİN? 246
KİMLİK SİYASETİ: BİZ KİMİZ? 233
KÜLTÜREL HAKLAR MI, KADIN HAKLARI MI? 243
KÜRESELLEŞME TANIMLARI 38
KUZEY-GÜNEY AYRIMI 430
KUZEY KORE: HAYDUT BİR NÜKLEER DEVLET Mİ? 331
MEKSİKA'DAKİ ZAPATİSTALAR: UYGULAMADA ALTERNATİF KALKINMA? 431
MİLENYUM KALKINMA HEDEFLERİ: KÜRESEL FAKİRLİĞİ ORTADAN KALDIRMA? 445
NEO-REALİST İSTİKRAR TEORİSİ: SAYILARIN MANTIĞI? 95
NÜKLEER AHLÂK: SAVUNULABİLİR SİLÂHLAR MI? 333
ÖN-ALICI (ÖNLEYİCİ) SALDIRI 275
ORTAK MALLARIN TRAJEDİSİ? 460
REALİST-LİBERAL AYRIMI ORTADAN KALKIYOR MU? 97
SALDIRGAN REALİZM Mİ, SAVUNMACI REALİZM Mİ? 283
SERA ETKİSİ 470
SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMA: BÜYÜMEYİ EKOLOJİYLE UYUŞTURMA? 462
'TERÖRE KARŞI SAVAŞ' 272
TUTSAKLIK OLARAK TÜKETİMCİLİK? 189
ULUSAL GÜCÜN UNSURLARI 260
ULUSLARARASI GÖÇ: İNSANLAR ÇEKİLİYOR MU, İTİLİYOR MU? 214
ULUSLARARASI İLİŞKİLER: 'BÜYÜK TARTIŞMALAR' 30
'WASHINGTON UZLAŞISI' 128
WESTPHALIA DEVLET SİSTEMİ 31
YAPI MI, AKTÖR MÜ? 105
YAPISAL UYUM PROGRAMLARI 442
'YENİ' SAVAŞ OLARAK IRAK SAVAŞI? 305

KAVRAMLAR

1900-1945 63
ATAERKİLLİK 492
BARIŞI İNŞA ETME (*PEACE-BUILDING*) 523
BARIŞI KORUMA 522
BAŞARISIZ DEVLET 160
BATI 56
BİREYCİLİK 191
BÖLGESELCİLİK 567
BÜYÜK GÜÇ 33
ÇOK-KÜLTÜRLÜLÜK 219
ÇOK-KUTUPLULUK 280
ÇOK-TARAFLILIK 543
DEVLET 152
DİN 238
DİNSEL FUNDAMENTALİZM (KÖKTENCİLİK) 240
DIŞ POLİTİKA 168
DÜNYA HÜKÜMETİ 540
DÜNYA TARİHİ 63
EGEMENLİK 29
EKOLOJİ 456
EKONOMİK KÜRESELLEŞME 131
EMPERYALİZM 58
ENTERNASYONALİZM (ULUSLARARASICILIK) 96
ETNİSİTE 220
FEDERALİZM 167
FORDİZM/POST-FORDİZM 178
GÜÇ 258
GÜÇ DENGESİ 309
GÜVENLİK İKİLEMİ 46
HAYDUT DEVLET 274
HEGEMONYA 269
HÜKÜMETLERARASICILIK 542

İDEALİZM 94
İKİ-KUTUPLULUK 264
İNSAN HAKLARI 364
İNSANÎ MÜDAHALE 379
IRKSALCILIK 212
JEOPOLİTİK 481
KAOS TEORİSİ 112
KARŞILIKLI BAĞIMLILIK 34
KARŞILIKLILIK 401
KONFÜÇYÜSÇÜLÜK 242
KOZMOPOLİTANİZM 48
KÜLTÜR 235
KÜLTÜREL KÜRESELLEŞME 188
KÜRESELLEŞME 35
KÜRESEL SİVİL TOPLUM 193
KÜRESEL YÖNETİŞİM 538
LAISSEZ-FAIRE 140
LİBERAL DEMOKRASİ 232
NEO-LİBERALİZM 126
NEO-MUHAFAZAKÂRLIK 276
ORTAK (KOLEKTİF) GÜVENLİK 518
POST-MATERYALİZM 195
POST-SÖMÜRGECİLİK 241
SAVAŞ 293
SİLÂHLANMA YARIŞI 320
SİYASAL KÜRESELLEŞME 156
SİYASET 28
SÖMÜRGECİLİK 228
SOYKIRIM 388
SÜPER GÜÇ 68
TEK-KUTUPLULUK 271
TERÖRİZM 341
TOPLUMSAL CİNSİYET (*GENDER*) 491
TÜKETİMCİLİK 190
ÜÇÜNCÜ DÜNYA 66
ULUSAL ÇIKAR 170
ULUS-DEVLET 208
ULUSLARARASI HUKUK 396
ULUSLARARASI ÖRGÜT 512
ULUSLARARASI REJİM 100
ULUSLARARASI TOPLUM 36
ULUSLARARASI YARDIM 448
ULUS (MİLLET) 202
ULUS-ÖTESİ TOPLULUK 218
ULUS-ÜSTÜCÜLÜK 541
YERELLİK 589
YÖNETİŞİM 164

KİŞİLER

ANDERSON, BENEDICT 209
AQUINAS, THOMAS (1225-1274) 308
BAUMAN, ZYGMUNT 185
BECK, ULRICH 185
BERNANKE, BEN 144
BHAGWATI, JAGDISH 446
BOOKCHIN, MURRAY 478
BULL, HEDLEY 607
CARR, E. H. (1892-1982) 64
CASTELLS, MANUEL 185
CHOMSKY, NOAM (DOĞUMU 1928) 278
CLAUSEWITZ, CARL VON (1780-1831) 298
COX, ROBERT (DOĞUMU 1926) 158
CREVELD, MARTIN VAN 304
DALY, HERMAN 144
ELSHTAIN, JEAN BETHKE 503
ENLOE, CYNTHIA 503
FOUCAULT, MICHEL (1926-1984) 44
FRIEDMAN, MILTON (1912-2006) 127
FUKUYAMA, FRANCIS (DOĞUMU 1952) 603
GANDİ, MOHANDAS KARAMÇAND (1869-1948) 314
GARVEY, MARCUS (1887-1940) 232

GELLNER, ERNEST 209
GEORGE, SUSAN 446
GRAMSCI, ANTONIO (1891-1937) 104
GROTIUS, HUGO (1583-1645) 398
HARDIN, GARRETT 478
HOBBES, THOMAS (1588-1679) 41
HUMEYNİ, AYETULLAH (1900-1989) 239
KALDOR, MARY 304
KANT, IMMANUEL (1724-1804) 43
KEOHANE, ROBERT (DOĞUMU 1941) 513
KEYNES, JOHN MAYNARD (1883-1946) 142
KILCULLEN, DAVID 304
KLEIN, NAOMI (DOĞUMU 1970) 187
KRUGMAN, PAUL 144
KUTUB, SEYYİD (1906-1966) 250
LOVELOCK, JAMES (DOĞUMU 1919) 110
MACHIAVELLI, NICCOLÒ (1469-1527) 87
MAERSHEIMER, JOHN (DOĞUMU 1947) 285
MALTHUS, THOMAS (1766-1834) 482
MARX, KARL (1818-1883) 102
MERCHANT, CAROLYN 478
MONNET, JEAN (1888-1979) 583
MORGENTHAU, HANS (1904-1980) 90
NAESS, ARNE 478
NARDIN, TERRY 607
NYE, JOSEPH S. (DOĞUMU 1937) 263
ROBERTSON, ROLAND 185
SACHS, JEFFREY 446
SAID, EDWARD (1935-2003) 244
SAMUEL P. HUNTINGTON (1927-2008) 605
SASSEN, SASKIA 185
SCHOLTE, JAN AART 185
SCHUMACHER, ERNST FRIEDRICH 478
SEN, AMARTYA 446
SHIVA, VANDANA 478
SMITH, ADAM (1723-1790) 121
SMITH, ANTHONY D. 209
SOROS, GEORGE 144
STIGLITZ, JOSEPH (DOĞUMU 1943) 552
STRANGE, SUSAN (1923-1998) 261
THUCYDİDES (YAKLAŞIK OLARAK M.Ö. 460-406) 294
TICKNER, ANN (DOĞUMU 1937) 109
WALLERSTEIN, IMMANUEL (DOĞUMU 1930) 137
WALTZ, KENNETH (DOĞUMU 1924) 92
WALZER, MICHAEL (DOĞUMU 1935) 311
WENDT, ALEXANDER (DOĞUMU 1958) 107
WIGHT, MARTIN 607
WILSON, WOODROW (1856-1924) 516

ÖNEMLİ OLAYLAR

ARAP-İSRAİL UZLAŞMAZLIĞI 249
AVRUPA BİRLİĞİ'NİN TARİHİ 585
BAŞLICA NÜKLEER SİLÂHLARI KONTROL ANTLAŞMALARI 330
BİRLEŞMİŞ MİLLETLER'İN TARİHİ 527
ÇEVREYLE İLGİLİ TEMEL ULUSLARARASI GİRİŞİMLER 459
ESKİ YUGOSLAVYA'DAKİ ÇATIŞMALAR 302
GATT/DTÖ GÖRÜŞME TURLARI 557
İLETİŞİM TEKNOLOJİLERİNDEKİ İLERLEMELER 182
MODERN KÜRESEL KAPİTALİZMİN KRİZLERİ 143
SOĞUK SAVAŞ DÖNEMİ 72
TEMEL İNSANÎ MÜDAHALE ÖRNEKLERİ 380
TEMEL KALKINMA GİRİŞİMLERİ 449
TEMEL ULUSLARARASI İNSAN HAKLARI BELGELERİ 371

ÖNSÖZ

Bu kitabın amacı, uluslararası ilişkiler ve küresel politika konusunda güncel, bütüncül ve geleceğe yönelik bir giriş sunmaktır. Eser, dünya politikasının uluslararası boyutunu göz ardı etmeden, 'küresel' ve 'uluslararası' boyutların birbirine rakip veya uyumsuz anlayışları temsil etmediğini kabul ederek gerçek anlamda küresel olmaya çalışmaktadır. Bu bakımdan küresel politika, yalnızca dünya çapındaki süreç, sistem ve kurumsal çerçeveleri ifade eden 'küresel' düzeydeki politikayı değil, dünya çapında, ulusal veya ulus-altı bütün düzeyleri kapsar. Böylesi bir yaklaşım, giderek artan sayıda sorun üzerinden küresel karşılıklı bağımlılık koşulları altında birbiriyle etkileşime girerken, devletlerin dünya sahnesinde temel aktör olmaya devam ettikleri gerçeğini yansıtmaktadır.

Politikaya dair böyle bir küresel yaklaşımın ima ettiği birbirine bağlanmışlık, bu kitapta ele alınan konu ve sorunların nasıl organize edilmesi ve sunulması gerektiği konusunda bazı zorlukları beraberinde getirmektedir. Dünya politikasında her şeyin, diğer her şeyi etkilediğini söylemek basmakalıp bir söz olabilir, fakat bunun bir doğruluk payı olduğu da inkâr edilemez. Bunun bir sonucu da, kitabı anlamlı bölümlere ayırma çabaları konusunda karşılaşılan zorluklardır, örneğin alt bölümlerin bilginin gerekçelendirilmesi zor bir biçimde parçalanmasına yol açması ve bunun da anlamayı güçlendirmekten ziyade sınırlandırması gibi. Ancak bölümlerin organizasyonu kesinlikle gelişigüzel olmayıp, gelişmekte olan bir dizi temanın akışından doğan mantığa uygundur. Bu temalar, Birinci Bölümün son kısmında özetlenmektedir. Okuyucunun tartışılmakta olan olay, kavram ve görüşler arasındaki bağlantıları anlayabilmesi için konu ve sorunların tam anlamıyla ve uygun bir biçimde bütünleştirilmesi konusuna özellikle özen gösterilmiştir. Bu amaçla, hem gereksiz tekrarlardan kaçınmak hem de konu hakkındaki anlayışını nasıl ve nerede artırıp derinleştirebileceğini okuyucuya göstermek için yoğun bir biçimde çapraz atıflar yapılmıştır. Başlıca küresel politika teorilerini tanıtan ayrı bir kısım olmasına rağmen, önemli sorunlara temel teorik yaklaşımlar uluslararası ilişkilerdeki temel gelenekleri çok-disiplinli bir yaklaşımla birleştirmeye vurgu yapacak şekilde her bölümde işaretlenerek teori ve uygulama da birleştirilmiştir. Son olarak kitap, doğası ve amacı sonraki sayfalarda tanımlanmış olan çeşitli pedagojik unsurlar içermektedir.

TEMEL UNSURLARIN TANITIMI

Bu kitaptaki pedagojik unsurlar, önemli olay, kavram ve teorik sorunların daha derinlemesine ve ayrıntılı bir biçimde incelenmesini ve aynı zamanda metnin akış bütünlüğünü korumayı sağlamaktadır. Buna ek olarak bu unsurlar, küresel politikanın temel sorunları hakkında okuyucuyu eleştirel ve bağımsız bir biçimde düşünmeye teşvik etmeye yönelik olarak tasarlanmıştır.

Her bölüm, o bölümde ele alınan merkezi tema ve sorunları vurgulayan ana temaları özetleyen ve çeşitli sorular içeren **Ön Bilgi** ile başlar. Her bölümün sonunda, o bölümün temel noktaları hakkında bir **Özet**, **Tartışma Soruları** listesi ve **Konuyla İlgili Okuma** önerileri vardır. Okuyucuya, sözlük panelleri şeklinde metin ve kutucuk bilgileri yoluyla ek materyaller sunulmaktadır. Bu kutucuklar, metin boyunca kapsamlı çapraz referanslar içermektedir. Aşağıdakiler en önemli unsurlardır:

Yaklaşımlar

TARİH

Realist Bakış

Realistler, tarihin sürekliliği karakterine sahip olma eğilimi taşıdığını düşünür. Tarihsel dönemler arasındaki benzerlikler, onlar arasından farklılıklardan her zaman daha önemlidir. Özellikle güç politikaları, çatışma ve savaş olasılığı (fakat hiçbir şekilde kesinlikle savaş değil) tarihin kaçınılmaz gerçekleridir. Tâbiri cüzee, tarih 'tekrarlanır'; ama sürekli 'kendini tekrarlar'. Bunun en açı ış nedeni vardır. Birincisi, insan doğasının değişmemesidir: insanlar, arzularına ve mantık veya ahlâkî kaygılarla sınırlanamayan dürtülerine teslim olmuş, bencil ve güç arayışı içinde yaratılardır. Kültürel, teknolojik ve ekonomik ilerleme çerçevesindeki değişimler 'hayatın bu gerçeklerini' değiştirmez. İkincisi, tarih, öyle ya da böyle bencil çıkara dayalı siyasî birimler şeklinden ibarettir. Bu siyasî birimler, tarihin farklı dönemlerinde farklı şekiller – kabile, imparatorluk, şehir-devleti, ulus-devleti vb. – alabilir, fakat, daranışları, diğer siyasî birimlerle potansiyel veya gerçek rekabet anlamında hiç değişmez. Üçüncüsü, anarşi, zaman zaman 'anarşi-merkezcilik' olarak da adlandırılan varsayıma göre tarihin kaderi bir gerçeğidir. Çeşitli medeniyetlerin uzun dönemli hâkimiyetlerine rağmen, hiçbir büyük veya süper güç, kimsesi egemenlik tesis etmeyi başaramamıştır. Dünya hükümetinin olmaması, sonuçta tüm siyasî birimlerin şiddet temelinde kendi başının çaresine bakmasıya zorlanması, korku, şüphe ve rekabetin, her tarihsel dönemin temel niteliği olmasını sağlar.

Liberal Görüş

Liberal tarih görüşünü tanımlayan şey ilerleme inancıdır: insan toplumları hep daha üst düzey gelişmeler kaydetirliğe tarih de ilerler. Tarihin 'kanunlıkları' aydınlık alana doğru hareket ettiği varsayımının temelinde her şeyden önce akıla olan bağlılık yatar. Akıl, insanlığı geçmişin pençesinden ve çelişmek ve görenekların ağırlığından kurtarır. İnsanın bilgi ve anlayış doğarıoğı ilerlemeci bir şekilde artırılmasının nesil, bu inceleme aşan ilerlemeler kaydedebilir. Uluslararası ilişkilerde ilerleme, devletin politika araçları olarak saldırganlık ve şiddetin düzenli biçimde kullanılabiliğ arayışı dönemçinden, ekonomik karşılıklı bağımlılık, hukuka dayalı uluslararası yönetim ve demokratik gelişmelerin yol açtığı iyileriği ve barış içinde bir arada yaşamayla tamamlanan bir durumla geçişi ifade eder. Bu düşüncenin, 'Hedî Batı' (Kanti olasılığın vurgulamasi ve Fukuyama'yı (21. Bölümde) Francis Fukuyama kutuoğlu tâbirleri liberal demokrasilerin zirvenin "tarihin sonu" anlamına gelecoğini iddia etmesi anlamında ütopyacı bir boyutu vardır. Fakat gelecekle hakkındaki liberal iyimserliğin kapsam ve derecesi zaman zamanda değişmiştir. Birinci Dünya Savaşı sonrası ve Vietnam'dan 1990'lann başında dağılmasının ardından yıldızı parlayan Liberalizm, 1945 sonrası ve ayrı şekilde 11 Eylül sonrası dönemde ihtiyat çekici bir şekilde sessiz kalmıştır.

Eleştirel Görüş

En dikkate değer eleştirel tarih yaklaşımları Marksizmden doğmuştur. Genellikle 'tarihsel materyalizm' olarak anılan tanımlanan Marksist tarih teorisi, tarihin temel belirleyici güçlerinin maddi koşullar ve ekonomik unsurlar olduğunu vurgular. Marx'a göre tarih, bir 'tasnim bağımsızlığı' değerine ilerlerken, ilkel komünizm, kölelik, feodalizm ve kapitalizm yoluyla en sonunda tarihte hükmeden son noktaya olan tam komünist toplumun kuruluşuna doğru ilerler. Bu tarihsel aşamaların her biri, sınıf çatışması biçiminde ifade bulan kendi iç çelişkileri altında çökecektir. Bununla birlikte refahın artak mülkiyetine dayandığı ve sınıfsız olduğu için tarihin sonunu belirleyen komünizm olacaktır. Genç ortodoks Marksistler bazen bunu ekonomik bir determinizm olarak yorumlamıştır. Robert Cox (5. Bölüm'de) Robert Cox kuta,oğlu gibi Frankfurt Okulu eleştirel teoriyenleri, maternyal üretim güçlerinin yanında devletler ve devletlerarası ilişkilerin de tarihin akışını etkileyebileceğini kabûl ederek bu determinizmi reddetmiştir. Yine de esasen sınıf temelli bu tür teoriler, post-yapısalcılar, sosyal inşacılar ve feminister tarafından reddedilmiştir. Post-yapısalcılar, "soy-bilim" olarak anılan tarihsel düşünce tarzını kullanarak genellikle Foucault'nun (1. Bölüm'den Michel Foucault) kutucuğu sinden girmiş ve tarihte bilgimsiyonların çıkarlarına hizmet eden marjinal grup ve halkları dışlayan gizli anlam ve temsillerini açığa çıkarılmasına çalışmışlardır. Sosyal inşacılar, düşünce, norm ve değerlerin dünya tarihinin şekillenmesine güzünü vurgulayarak materyalizmi eleştirirler. Feministler, kendi açılarından tüm tarihsel ve modern toplumlarda rastlanan cinsiyet eşitsizliği (17. Bölüm'de) atamıllik kutucuğu) tarihsel bir değişmezi olarak betimlerken bazen Marksistlerle yakınlaşır.

Yaklaşımlar kutucukları, tartışılan ana tema hakkındaki önemli teorik yaklaşımları özetleyerek, her örnekte, o tema veya sorun hakkındaki realist, liberal ve eleştirel görüşleri sunmaktadır.

UYGULAMADA KÜRESEL SİYASET

2007-09 KÜRESEL MALİ KRİZİ

Olaylar: Küresel mâlî kriz, özellikle ABD ve İngiltere'de hızlı artışa dayalı bir mâlî balonun çöküşüyle başlamıştır. 2007 yılı ortalarında mâlî krizin etkileri görmeye başlandı. Fakat bu, küresel kapitalizmin, sistemik bir çöküşe dönüşme tehlikesiyle karşı karşıya kaldığı ve uluslararası arenada ciddiye alındığı 2008 Eylül ayındaki gerçek çöküşünü yaşamaya başlamıştı. En önemli gelişmeler ABD'de yaşandı. Hükümet destekli iki şirket şirketi olan Fannie Mae ve Freddie Mac, Federal rezervler tarafından kurtarıldı. 180 yıllık bir yatırım bankası olan Lehman Brothers iflâs etti. Öyle ki, Eski FED, Bernanke dolarlık bir hükümet kurtarma paketiyle karşılandı. Dönüncü büyük Amerikan bankası olan Merkez, Goldman Sachs'ın ve Morgan Stanley artık **ticarete bankalarla** birlikte Citigroup tarafından satın alındı. Her yerde bankacılık krizinin son patlaklı vermesi ve bu bankaların dünya çapında sarfedeki düşüş e geçmesiyle, hasa sermaye fiyatları büyük düşüş yaşadı ve küresel durgunluk belirtileri görülürken, Amerikan hükümetine, Amerikan bankacılık sisteminde eski mâlî bunların hepsini satın alma sözüyle birlikte 2008 Eylülünde, bankacılık krizindeki yeni bir kırım uzaşmalarına ve büyüce maddeni ilkesi tarihinin en büyük kurtarma operasyonu gerçekleşti.

Önemli: 2007-09 küresel mâlî krizinin önemi hakkındaki tartışmalar, altta yatan nedenler konusundaki fikir ayrılıklarıyla ilgilidir. Yaze hükümetinde Amerikan bankacılık sisteminin, Amerikan hükümetinin kapitalizminin, yoksa kapitalist sistemin doğası mı yıkılmıştır? En yüce seviyeli düzeydeyiz, Amerikan bankaları ve genel olarak evrensel **sell-düzey** şeklir şirketi' pazarı olarak bilinen uygunsuz borçverme stratejilerine ilişkiliydi. Düşük profilli veya olmayan birimsel çıkarlarla ve sahiplerine verilen büyük kârlı finansal araçlarla yönlendirme şansı çok düşüktür ve zahirli borçun büyüklüğü, Amerikan mâlî sisteme ve onun dünyanın geri kalanı ile bir çok bağlarına dönüştü. Fakat daha da bir boyut ötesine geçtiğimiz, ABD'deki 'anti-şeyler' sorunu, tetiketi yaratan ve yaratılmış ve ilmiyen mâlî sistemi devralmaya çalıştığı ABD ve İngiltere'deki salınış yılan neo-liberal kapitalizmin kuşu ve zaffiyetinden yalnızca birçok bergeçmişti. Daha da derinlere düzeyde ise, insan, canlarına ve çıkış dönüşümü ve bedirdeki eşitsizlikler eğilimlerde görüldüğü gibi kapitalizmin belirli bir biçimine değil, kapitalist sistemin kendisine ciddi hususlarını açığa çıkardığı şeklinde yorumlamıştır.

Uygulamada küresel siyaset kutucukları, önemli küresel politika olaylarını değerlendirerek bunların dünya politikasını anlamamıza nasıl yardımcı olduklarını göstermektedir.

— Küresel Aktörler —

HÜKÜMETLER VE HÜKÜMET-DIŞI ÖRGÜTLER

Hükümet-dışı örgüt (**Non-governmental organization – NGO**"), amaç, lanna şiddet içermeyen yöntemlerle ulaşmaya çalışan local olmayan, sınırlı bir grup ya da kurumdur. Dünya Bankası, NGO'yu "yönsullann çıkarlarını geliştirmek, acıdarını azaltmak, çevreyi korumak, temel sosyal hizmetler cunmak veya toplumsal kalkınma için etkinlikler yürütmek üzere organize olmuş kâr-tanımlamaktadır. Bu tür kurumlann ölçmeleri, 1787 yılında William Wilberforce tarafından kurulan Köle Ticaretini Yasaklama Topluluğu ve 1863 yılında kurulan Uluslararası Kızılhaç Komitesi'dir. NGO'lann resmen iki tanımı yoc, İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nin oluşturulmasının ardından 1948 yılında ait NGO'ya dönşme istatisu veren Birleşmiş Milletler (BM) tarafından olmuştur. Kim NGO olduğundan, yalnızca BM tarafından resmen tanınmış olanların gerçek NGO olduğuna mane. Işlemsel NGO'lar ve dava NGO'lan arasındaki ayrım yapılabilir.

- İşlemsel NGO'lann temel amacı **hâlihazırdaya ilgili projelerin tasarlanması ve uygulanmasında sorun giderme veya kalkınma yardımlık ya da toplumsal, ulusal veya uluslararası temelli olabilirler.**
- Dava NGO'lan belirli bir amacı duyurmak veya savunmak için vardır. bazen tanıtıcı baskı gruplan veya hamsisal çıkar gruplan olarak da adlandırılırlar.

Önemi: NGO'lann sayısındaki nükleerli artış, 1985'i yılında tanımlanmıştır. Bu dönemde 2.000 yılına gelindiğinde BM, 1000'in üzerinde grubu danışma statüsü vermiş ve uluslararası NGO'lann toplam sayısı yaklaşık olarak 30.000'i geçmiştir. Ulusal NGO'lar da dikkate alınırsa bu say çok daha fazla boyutlara ABD'de tahminen 2 milyon ve Rusya'da 65.000 NGO vardır. Gelişmekte olan bir ülke olarak ülkeye Kenya'yı 2.400 NGO kurulmaktadır. Örnek gelen uluslararası NGO'lar dessiz örgütlere dönüşmüşlerdir. Örneğin kendini yoksulluğun dünya çapında azaltılmasına adayan Care International 100 milyon dolarlık bir bütçeye sâhiptir, Greenpeace'in 2,5 milyon üyesi ve 1.200'den fazla personeli vardır. Amnesty International (Uluslararası Af Örgütü), BM'nin insan haklarıyla ilgili kolundan daha fazla kaynağa sâhiptir. Başlık uluslararası NGO'lar ve bütün olarak NGO sektörünün küresel politikada önemli aktörler olduğuna şüphe yoktur. Ulus-ötesi yönetilen ekonomik yönlendirme gücüne sâhip olmamalarına rağmen dava NGO'lan, 'yumuşak' gücü ve halkı bastırıcı hareketle geçmiş konusunda oldukça usta olduklarını kanıtlamışlardır. Bu bakımından çok çok avantajlı sâhiptirler. Bunlar arasında, örde gelen NGO'lann genellikle medyanın arzulu ilgisini çekiyor toplu protesto ve gösterilerle ilişkili olarak tanınır hâle gelmeleri, tıpkı olarak 'kirâlar ve insanî amaçlarının hâlı dezolojini hareketle geçmiş ve geleneksel uygarlığı ve siyasî partilerin başarmakta zorlandığı alt'lâr bazı yerlerine konularında onlara güç katması; ve NGO görüşlerinin, uzman ve akademisyenlerin görüşlerine başvurulmasıyla temelinde güvenilir ve tarafsız olarak algılanması sayılabilir. İşlemsel NGO'lar, kendi açılarından uluslararası yardımların yaklaşık yüzde 15'ini sağlar ve genellikle hükümetsel, ulusal veya uluslararası kurumların yacabilecoğinden daha yüksek bir hızla oluşlara tepki vererp daha yüksek bir işlevsel verimlilik gösterirler. Sonuncu gücü ve hâlkımsa merkezi NGO'lar, aynı zamanda ulusal hükümetler vo hatta BM'nin içinde güç ve otorite gösterebilirler.

Bununla birlikte NGO'lann yüksekliği ciddi ölçüde sayısal güçlü, gelişmiş neden olmuştur. NGO'lan destekleyenler, erilann küresel sorunlara çözümlerini sağlamak amacıyla, devletlerden elden birliğinde politika ilkesi edindiklan Greenpeace ve Amnesty International gibi devlet-dışı uluslararası örgütler, bunnel bir nüfuya sâhiptir. Devlet yönetiği, dâhil devletler tarafından düzenlenmiştir. Kadar gibi küresel terörist örgütlerin tarafından da tehdit edilmiştir.

Kolektif eylemler: Modern kişiliklar alanında devletler, çeşitli kolektif hâlemlerle ve tabi başına hareket etti.Mamida en güçlü devletlerin iki başlamalığı hacim castitleki mülkiyeti bankalarla koşullandırılmıştır. En basit örnekleri küresel sorunlar küresel çözümler gerektirir. Sadece daha fazla sayıda sorun, kolektif ve hatta küresel ölçüm değişikliği, terörizm, uluslı-ötesi suç, salgın hastalıkları ulusalarının göçmeç, ulusal sınırlar ötesi, ve mâlî eşgenin olduğu varsayılan devletler değil, yalnızca uluslararası örgüt ortaya sebebir.

Uluslararası insan hakları: Kendi hukûlarına muamala ve bağlanmda devletleri işlemlerini uymaları gerekten dönemine olduğu yönünde güçlerini inanç, devlet egemenliğine saygın zırıflarını ger. Genellikle bu güne, insan hakları insanlara 115. Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nda kabul edilmiştir. Bu devletlerin egemenliğinde ve üzerinde hakkından Jessie olduğu Perne dayanır. Bu düşünce, uluslararası hukukçak değişmeden (14. Bölüm'de ele alınacaktır) insan hakları mücadelesinin temelini oluşturmuştur. Bu kavramlar, kurucu ilkeleri gözönüne alınarak hareketlerin ağırlığını artırmıştır.

Tartışma...

DEVLET EGEMENLİĞİ ARTIK MODASI GEÇMİŞ BİR KAVRAM MIDIR?

Geleneksel olarak devlet egemenliği, uluslararası sistemin özüne dâir bir ilke olarak görülmüştür. Fakat kimilerine göre küreselleşme ve diğer gelişmeler uluslararası sistemin hâlkları değiştirmiştir, dilleri, uluslararası sistemin ana hatlarının temelde değiştiğini ortaya koymaktadır.

EVET

Geçiren sonuçlar. Liberal egemenliğin geleneksel garantisi olan devlet sınırları, dışsal unsurların çekmek nüfuz etmesi sırasında geçirgendir. Bu unsurlar sınırında, uluslararası bankalar ve mâlî piyasalar ülke ve reform yasını hanketlidiği sağladılır. Küresel mâlî piyasalarlar ulus-ötesi temsilen transferleri, ekonomi kaçmanları. Eğilim anlamaz hâle getirdiğini göstermiştir. Geleneksel eğitiş şanlarının durduklarında çoğalmasında, devletlerin bilgi, sınırlı

Devlet-dışı aktörlerin yükselişi. Devlet, sınır dışına sürmüş sınırları sahiplerinin mutlak hâkimiyet alanlarının dönemine dayâlıdır. Ulus-ötesi birimler, çağlı devletlerin daha fazla mâlî güce sâhiptir ve küresel ekonomiyle sınırlı ve yatırımlarının yerinin seçiminde değişkenliğine yetenekleri sayesinde, devletlerin etkin birliğinde politika ilkesi edindiklan Greenpeace ve Amnesty International gibi devlet-dışı uluslararası örgütler, bunnel bir nüfuya sâhiptir. Devlet yükselişi, dâhil devletler tarafından düzenlendi gibi. Kadar gibi küresel terörist örgütlerin tarafından da tehdit edilmiştir.

Kolektif eylemler: Modern kişiliklar alanında devletler, çeşitli kolektif hâlemlerle ve tabi başına hareket etti.Mamida en güçlü devletlerin iki başlamalığı hacim castitleki mülkiyeti bankalarla koşullandırılmıştır. En basit örnekleri küresel sorunlar küresel çözümler gerektirir. Sadece daha fazla sayıda sorun, kolektif ve hatta küresel ölçüm değişikliği, terörizm, uluslı-ötesi suç, salgın hastalıkları ulusalarının göçmeç, ulusal sınırlar ötesi, ve mâlî eşgenin olduğu varsayılan devletler değil, yalnızca uluslararası örgüt ortaya sebebir.

Uluslararası insan hakları: Kendi hukûlarına muamala ve bağlanmda devletleri işlemlerini uymaları gerekten dönemine olduğu yönünde güçlerini inanç, devlet egemenliğine saygın zırıflarını ger. Genellikle bu güne, insan hakları insanlara 115. Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nda kabul edilmiştir. Bu devletlerin egemenliğinde ve üzerinde hakkından Jessie olduğu Perne dayanır. Bu düşünce, uluslararası hukukçak değişmeden (14. Bölüm'de ele alınacaktır) insan hakları mücadelesinin temelini oluşturmuştur. Bu kavramlar, kurucu ilkeleri gözönüne alınarak hareketlerin ağırlığını artırmıştır.

Tartışma kutucukları, küresel siyasetteki temel tartışmaları inceleyerek spesifik bir fikre karşı çıkan ve onu savunan argümanları vurgulamaktadır.

Küresel aktörler kutucukları, dünya sahnesindeki kilit aktörlerin doğasını değerlendirerek bunların, yarattığı etki ve önemlerini göstermektedir.

Sürtaraz bir dünya' etkisinsel. Devletin kontrolünden sınırları uluslı-ötesi sürüçlerin hâlkın ölçüşü, birdünya siyaseti insaı, sileı ve ölçü boşluklar alanımızdır. Örneğin ulusal ekonomiler, bazılçı 'ekonomi' ile kimsel ekonomi içinde haemsellmemiştir, çünkü, sınırlar arasında yapılan bütün çok daha toplu ekonomik etkinlik, devletlerin sınırları içerisinde yapılan aktivite. Ulusötesi küresel üretim ağı örneğinin mutlaka devletlerin güçsüzleştirmediğini sayılarak bağlantılı yerlerdedir. Aslında, devletler, küresel ekonomiye her dâ ulusal çıkarlarını ilgilendiren faaliyetlerde sağlamayı denemektedirler.

Devletler hayat konumlarının sürdürüyor. Dünya sahnesindeki çok çok aktörden yalnızca bir tanesi olmasına rağmen devletlerin, en önemli aktörler olduğu dâvası sürmektedirler. Devletler, diğer aktörlerle yapamayacağı biçim ve ölçüde güce sâhiptir. Devletlerin, yapılan yönetmek dâhil sunuş ve kaynaklarına müdahale ve diğer aktörlerin gücünü kontrol etmeyi sağlayan bir yetkiye sâhiptir. Aslında, devletler, küresel ekonomiye her dâ ulusal çıkarlarını ilgilendiren faaliyetlerde sağlamayı denemektedirler.

Hâlâ devletler egemenlik sürdürüyor. Dünya sahnesindeki çok çok aktörden yalnızca bir tanesi olmasına rağmen devletlerin, en önemli aktörler olduğu dâvası sürmektedirler. Devletler, diğer aktörlerle yapamayacağı biçim ve ölçüde güce sâhiptir. Devletlerin, yapılan yönetmek dâhil sunuş ve kaynaklarına müdahale ve diğer aktörlerin gücünü kontrol etmeyi sağlayan bir yetkiye sâhiptir. Aslında, devletler, küresel ekonomiye her dâ ulusal çıkarlarını ilgilendiren faaliyetlerde sağlamayı denemektedirler.

Uluslararası sürüçlerin etkisinsel. Yalnızdaş kitlelerinin bağlı ülkelerden yerleşmelerinin sonucu devletlerin başat konumlarını kaybetmesinin ötesinde bu bağlı örgütlerin güçlenmesinden dolayı bir bakıma devletin sınırlı hâkimiyet alanlarının daralmasına yol açmıştır. Bu durum uluslararası ilişkilerin temelinde, dünyanın en güçlü, istisnâsız devletin sözü hâlâ geçtiği, dünyanın bütün ülkelerinin eşit olduğu şeklindeki geleneksel anlayışın değişmeye başladığını gösteren önemli bir işaretçi olarak görülmektedir.

Konuyla İlgili Okuma önerileri, sözlük panelleri şeklinde metin ve kutucuk bilgileri yoluyla ek materyaller sunulmaktadır. Bu kutucuklar, metin boyunca kapsamlı çapraz referanslar içermektedir. Aşağıdakiler en önemli unsurlardır:

SON DÖNEM ÖNEMLİ EKONOMİK TEORİSYENLER

George Soros (doğum 1930)

Macar doğumlu borsa yatırımcısı, işadamı ve hayırsever olan Soros, siyasa kökenli-şimdi doğal dünyaya olan inancını eleştirmektedir. İktisadi sosyoekolojik modellerinin nedeniyle yaratmağını göstererek özellikle döngüsellik için neden ve sonuçları, kendi kendilerini etkileyecek şekilde birbiriyle bağlantılı olma eğilimi üzerine yorumlamaktadır. Soros'un temel eserleri arasında *Açık Toplum* (*Open Society*, 2000) ve *Finansal Piyasalar için Yeni Paradigma* (*The New Paradigm for Financial Markets*, 2008) sayılabilir.

Paul Krugman (doğum 1953)

Amerikalı iktisatçı ve siyaset yorumcusu olan Krugman'ın akademik çalışmaları özellikle uluslararası iktisat konusuna odaklanmıştır. Bir neo-Keynesci olarak, yaygınlaşmacı-milli politikaya durgunluğa çözüm olarak görmektedir. Krugman, Bush yönetiminin vergi kesintilerini ve açık artırıcı politikalarını uzun vadede sürdürülemez olmakla eleştirmiştir. En bilinen eserleri arasında Bir Liberalin Vicdanı (*The Conscience of a Liberal*, 2007) ve *Durgunluk Ekonomisinin Geri Dönüşüne* 2008 *Krizi* (*The Return of the Depression Economics and the Crisis of 2008*, 2008) sayılabilir.

Ben Bernanke (doğum 1953)

Amerikalı ekonomist ve 2006'dan beri Amerikan Merkez Bankası başkanı olan Bernanke, ABD'nin 2007-09 Konsol mali krizine yönetiş yönetimindeki önemli rol ile oynadı. Bernanke'nin akademik yazıları, diğer unsurların yanında Fed'in rolünün yanında bankalarla mali kuruluşların borçları önemli olarak kısmı ağ inini vurgulayarak, genel ile Büyük Buhran'ın ekonomik ve siyasi nedenleri üzerinde odaklanmıştır. Bernanke'nin temel eseri *Büyük Bunalım Üzerine Makaleler*'dir (*Essays on the Great Depression*, 2000).

Herman Daly (doğum 1938)

Amerikalı bir çevre iktisatçısı olan Daly'nin en çok tanınmasını sağlayan, durağan durum ekonomisi teorisidir. Temel sürekli ekonomik büyümenin ne mümkün ne de arzulanan bir durum olduğunu savunur. Daly, nicelleşen olanakların milleşmiş 'büyüme' kergesinde tabiiliseli olarak tanımlanmış 'refahsınırsız' savunmakta ve yoksul ülkelerin iktisadının için Kayrak ve çevresel olan yerel mekanizmayla ekonomik büyümelerini sınırlandıran zengin ülkeleri savunmaktadır. Önemli eserleri arasında *Durağan Durum Ekonomisi* (*Steady-State Economics*, 1973) ve J. Cobb'la birlikte yazdığı *Ortak İyi İçin* (*For the Common Good*, 1990) sayılabilir.

Joseph Stiglitz (19. Bölüm'deki kutucuğa bakınız)

Önemli teorisyenler kutucukları, önemli kişilikler ve düşünürler hakkında kısa biyografik metinler içermekte olup, bu kutucukların bazıları ilgili bir konudaki ünlü teorisyenleri grup olarak birlikte ele almaktadır.

KAVRAM

Fordizm/Post-Fordizm

TOPLUMSAL BİRBİRİNE BAĞLANMIŞLIK: YOĞUNDAN SEYREĞE?

Toplum nedir? Tüm toplumlar, düzenli etkileşim modelleriyle nitelenir; 'toplum' yalnızca aynı ülkesel alanda tesadüfen bir araya gelmiş insanlar topluluğu değildir. Toplumlar, üyeleri arasındaki genellikle istikrarlı bir ilişkiler bütünüyle şekillenir ve karşılıklı farkındalık ve en azından bir miktar işbirliği biçiminde ortaya çıkan bir 'birbirine bağlanmışlık' duygusu içerir. Fakat toplumlar, birçok farklı ve birbiriyle bağlantılı düzeyde var olabilir. Ulusal düzeyde, ortak kültür ve siyasal sadakât kapsetrasine dikkat çekerek ve ortak bir kimlik duygusunu yerleştirmek için bazı ülkelerden genellikle toplumlar olarak söz edilir. İngiliz Ülküsü olarak bilinen teorisyenler, ortak norm ve değerler ve devletlerarası düzenli etkileşim modellerinin 'uluslararası toplum' (1. Bölüm) olarak adlandırdıkları bir olgunu yaratılması anlamında, toplumun aynı zamanda uluslararası bir boyutu olduğunu ileri sürmüştür. Bazıları: da, bu bölümün son kısmında ele almdığı gibi, toplumun daha üst düzeyde 'dünya toplumu' (Burton, 1972) veya 'küresel sivil toplum' biçiminde küresel bir boyut kazandığını ileri sürmektedir.

Fakat toplumun ve dolayısıyla birbirine toplumsal bağlanmışlığın doğası zaman içerisinde önemli ölçüde değişmiştir. Modern toplum, temelde ulusal veya yerli toplumlar açısından geçerli olmak üzere, toplumsal birbirine bağlanmışlığın içinin boşalmasıyla, yani yakın sosyal bağlar ve sâbit sadakâtlerin 'yoğun' bağlanmışlığından, daha akıcı ve bireysel sosyal düzenlemelerin 'seyrek' bağlanmışlığına geçişle karakterine edilmektedir. Çoğu bakımdan bu değişimler, bir sonraki ana kısımda değerlendirilen küreselleşmenin toplumsal ve kültürel sonuçlarıyla ilişkili olup, diğer boyutları post-endüstriyel toplumun gelişimi, 'bilgi çağının' ortaya çıkışı ve belirsizlik, güvensizlik ve risk eğilimleri gibi gelişmelerle ilişkilidir.

ENDÜSTRİLEŞMEDEN POST-ENDÜSTRİLEŞMEYE

Endüstrileşme, modern toplumların yapısı ve karakterini şekillendiren en güçlü unsur olmuştur. Endüstrileşme, yetmişlere (2000'lerin başlarına gelindiğinde, o zaman 6,3 milyar olan dünya nüfusunun çoğu, kısmî bilgilerden ayrıkta kasaba ve şehirlerde yaşamaya başlamıştı) süreci yohuyla coğrafî hareketliliğin dramatik bir biçimde artmasına katkıda bulunmuştur. Endüstrileşmenin gelişimi, toplumun temel bağlılıklarını ilkesi olarak **toplumsal sınıfların** ortaya çıkmasıyla birlikte toplumun yapısını da değiştirmiştir. Daha geleneksel toplumların genellikle toprak mülkiyetiyle bağlantılı sâbit sosyal hiyerarşilerinin yerine sınıf ayrılıkları geçmiştir. Fakat bu süreçte toplumsal birbirine bağlanmışlığın doğası da değişmiştir. Bu geçişi kategorize etmek konusundaki en bilinen girişimlerden biri, Alman sosyolog Ferdinand Tönnies (1855-1936) tarafından yapılmıştır. Tönnies, genellikle

Kitap metninin marjinlerinde, **anahtar terimlerin** tanımları ve **anahtar kavramlara** dair açıklamalar bulunmaktadır.

Odak Konusu

'Bilgi Ekonomisi'?

'Bilgi ekonomisi' fikri ne kadar anlamlıdır? Bilgi ekonomisi (bazen 'yeni ekonomi' veya 'ağırlıksız' ekonomi olarak bile adlandırılan) bilgiyi, özellikle bilgi ve iletişim teknolojilerinin kullanılmasını yoluyla rekabet ve verimliliğin temel kaynağı olarak gören bir ekonomidir. Bazen bilgi ekonomileri, sanayi toplumundan bilgi toplumuna geçişin ekonomik ifadesi olarak da betimlenir. Bilgi ekonomisi fikrini savunanlar, onun çeşitli bakımlardan geleneksel ekonomiden farklı olduğunu düşünür. Bu farklar arasında bilginin (diğer kaynakların aksine) kullanılmaya azalmamasını nedeniyle, bilgi ekonomilerinin hiçbir zaman tükenmeyeceği ve bilgi ekonomilerinin hiçbir zaman tükenmeyeceği ve bilgi ekonomilerinin hiçbir zaman tükenmeyeceği gibi özellikler sayılabilir. Arz ve ödül nerede fazlasına bilginin ulusal sınırları dikkate almaksızın oraya 'akması' nedeniyle mekânın etkisini önemli oranda azaltırlar (dolayısıyla küreselleşmeyi hızlandırırlar). Son olarak, kârlılık ve yüksek verimliliğin, temelde 'somut' kaynakların elde edilmesinden ziyade ilgili bilgi ve becerinin artırılmasına bağlı olduğunu savunurlar.

Fakat bilgi ekonomisi imajı biçi yanıltabilir. Öncelikle bilgi iletişim teknolojileriyle bağlantılı modern teknolojik gelişmeler yeni bir şey olmayabilir: ileri ve hızlı teknolojik değişim, endüstriyel kapitalizmin dâimî özelliğidir. Üstelik bilgi iletişim teknolojilerinin yaygın kullanımı ve verimlilik artışı arasındaki bağlantı, bazı yorumcular tarafından eleştirilmektedir. Örneğin 1990'ların ortalarından itibaren ABD'de verimlilik oranlarındaki artış, bilgi iletişim teknolojilerine yapılan yatırımdan başka faktörlere bağlanabilir ve bilgi iletişim teknolojileri kullanımındaki artışın diğer ekonomilerde verimliliği artırdığına dâir yeterli kanıt yoktur. Son olarak, bilgi-temelli üretim, büyük oranda gelişmiş Kuzey'le sınırlıdır ve bilgi iletişim teknolojilerine yaygın erişimin, Güney'in kalkınmasında anahtar unsur olarak görülmesi zordur. Örneğin Afrika, kişisel bilgisayar ve internete giriş konusunda ABD seviyesinin yaklaşık 15 yıl gerisinde olabilir, fakat temel okuma yazma oranı ve sağlık hizmetleri alanında yüz yıldan daha fazla geridir. Cep telefonları ve internete erişimin artırılmasından ziyade temiz su, sıtmayla mücadele programları, iyi okullar ve yolsuzlukları arındırılmış yönetim, dünyanın fakir ülkeleri açısından çok daha önemli konulardır.

Odak konusu kutucukları, ya teorik sorunlar hakkında daha fazla fikir vermekte ya da tartışılan konu hakkında ek bilgi sunmaktadır.

ÖNEMLİ OLAYLAR

Çevreyle ilgili temel uluslararası girişimler

1946 Balina Avlanmasının Düzenlenmesiyle İlgili Uluslararası Sözleşme. Bu Sözleşmeyle Uluslararası Balina Avlama Komitesi (IWC) kurulmuştur. Komite, balina avlamayla ilgili uluslararası moratoryuma uyulmasını sağlayarak Büyük Balinaları Korumaya çalışmaktadır.

1950 BM'nin meteorolojiyle (hava ve iklim) ve diğer jeofizik bilim dallarıyla ilgili ihtisası kurumu olarak Dünya Meteoroloji Örgütü'nün (WMO) kurulması.

1959 Dünyanın yerli insan nufusu içermeyen tek ıtası olan Antarktikaya bilimsel çalışma alanı olarak koruyan Antartaktika Anlaşması.

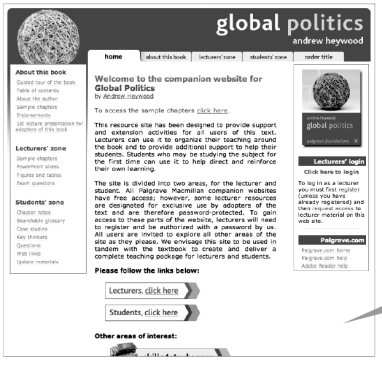
1972 Stockholm'de toplanan Birleşmiş Milletler İnsanlı Çevre Konferansı (UNCHE). Uluslararası düzeyde çevreyle ilgili girişimlerde bulunulmasının temelini atmış ve BM'nin Çevre Programı'nın (UNEP) kurulmasının yolunu açmıştır.

1973 Nesli Tükenen Türlerin Ticaretiyle İlgili Sözleşme (CITES). Vahşî yaşam ve bitkilerle ilgili uluslararası ticaretin, onların varlığını tehdit etmemesini sağlamayı amaçlamaktadır.

1982 BM Deniz Hukuku Sözleşmesi. Devletlerin dünya okyanuslarının kullanılmasıyla ilgili hakların ve sorumluluklarını tanımlamış ve denizlerdeki doğal kaynakların işletilmesiyle, çevreyle ve yönetilmesiyle ilgili kuralları oluşturmuştur. 1994 yılında yürürlüğe girmiştir.

1985 Ozon Tabakasının Korunmasıyla İlgili Viyana Sözleşmesi. Antarktikadaki 'ozon deliğinin' varlığını kabûl etmiş ve CFC gazlarının kullanılmasının azaltılması girişimi olarak ortaya çıkmıştır. 1987'de yürürlüğe girmiştir.

Temel olaylar kutucukları, spesifik bir konudaki önemli olay veya gelişmeler hakkında kısa bir özet sunmaktadır.

global politics

andrew heywood

home | about this book | lecturers' zone | students' zone | order title

About this book

Guided tour of the book
Table of contents
About the author
Sample chapters
Endorsements
1st volume presentation for adopters of this book

Lecturers' zone

Sample chapters
Powerpoint slides
Figures and tables
Exam questions

Students' zone

Chapter notes
Searchable glossary
Case studies
Key thinkers
Questions
Web links
Update materials

Welcome to the companion website for Global Politics
by Andrew Heywood

To access the sample chapters click here.

This resource site has been designed to provide support and extension activities for all users of this text. Lecturers can use it to organize their teaching around the book and to provide additional support to help their students. Students who may be studying the subject for the first time can use it to help direct and reinforce their own learning.

The site is divided into two areas, for the lecturer and student. All Palgrave Macmillan companion websites have free access; however, some lecturer resources are designated for exclusive use by adopters of the text and are therefore password-protected. To gain access to these parts of the website, lecturers will need to register and be authorised with a password by us. All users are invited to explore all other areas of the site as they please. We envisage this site to be used in tandem with the textbook to create and deliver a complete teaching package for lecturers and students.

Please follow the links below:

Lecturers, click here
Students, click here

Other areas of interest:

Lecturers' login

Click here to login

To log in as a lecturer you must first register (unless you have already registered) and then e-mail us to confirm your lecturer status on this web site.

Palgrave.com

Palgrave.com home
Palgrave.com help
Adobe Reader help

Kitabın İngilizce **web sitesi**nde dersi verenler için şifreyle girilebilen bir bölümün yanısıra öğrencilerin ücretsiz ulaşabileceği **uygulamada küresel siyaset** bölümleri, anahtar terimlerin **araştırma yapılabilecek bir sözlük, test amaçlı hazırlanmış sorular, web bağlantıları**na doğrudan erişim ve ilâve okuma önerileri bulunabilir.

KÜRESEL SİYASETLE TANIŞMA

1. *bölüm*

'Sâdece bağlan!'

E. M. Forster, *Howards End*, 1910

ÖN BİLGİ

Dünya siyasetini incelemeye nasıl yaklaşmalıyız? Dünyayı en iyi şekilde nasıl anlayabiliriz? Dünya siyaseti geleneksel olarak *uluslararası* paradigma temelinde anlaşılır. Buna göre devletler (genellikle 'uluslar' olarak algılandığı için 'uluslararası' diyoruz) dünya siyasetinin temel yapı taşlarıdır ve dünya siyasetinin özünü temelde devletlerarası ilişkiler oluşturur. Bu durum, devletlerin birbiriyle nasıl etkileştiğini anlarsak dünya siyasetinin işleyişini de anlayabileceğimiz anlamına gelir. Fakat 1980'lerden beri bir küreselleşme paradigması popüler olmuştur. Bu paradigma, son dönemlerde küresel bağlantılar ve karşılıklı bağımlılığın gelişimiyle dünya siyasetinin dönüştüğü inancına dayanır. Buna göre dünya artık birbirinden kopuk devlet veya birimlerin bir araya gelmesiyle değil, bütünleşmiş tek bir dünya olarak işlemektedir. Bu kitapta anlaşıldığı şekliyle küresel siyaset bu rakip paradigmalar arasında bir yol bulmaya çalışmaktadır. Hem devlet ve ulusal hükümetleri dünya siyasetinin dışında görmek, hem de devletlerin önemli sayıdaki sorunlar konusunda artık küresel karşılıklı bağımlılık bağlamında hareket ettiğini inkâr etmek aynı derecede anlamsızdır. Bununla birlikte siyaset hangi anlamda küreseldir? Küreselleşme nasıl ve ne derece dünya siyasetini değiştirmiştir? Küresel siyasete dâir algılarımız, aynı zamanda dünyayı yorumlamamıza yarayan farklı teorik mercekleri, yani dünyayı görmenin farklı yollarını dikkate almak zorundadır. Küresel siyasete ilişkin olarak ana akım perspektiflerle eleştirel perspektifler arasındaki fark spesifik olarak nedir? Son olarak, dünya aynı kalmamakta inat etmektedir. Dolayısıyla küresel siyaset, süregiden ve kimilerine göre hızlanan bir değişim alanıdır. Fakat küresel siyasetin bazı yönleri yine de süreklilik arz eden bir karakterdedir. Küresel siyasette süreklilik ve değişim arasındaki denge nasıldır?

TEMEL MESELELER

- Küresel siyasetle kastedilen nedir?
- Uluslararası politika nasıl küresel siyasete dönüşmüştür?
- Küreselleşmenin dünya siyaseti açısından sonuçları nelerdir?
- Küresel siyasete dâir ana akım yaklaşımlarının eleştirel yaklaşımlardan farkı nedir?
- Küresel siyaset, güç, güvenlik ve adâlet sorunlarıyla ilişkili olarak son yıllarda nasıl değişmiştir?

KAVRAM

Siyaset

En geniş anlamıyla siyaset, insanların altında yaşadıkları genel kuralları yapma, koruma ve değiştirmeye yönelik yürüttükleri eylemleri ifade eder. Siyaset, çatışma ve işbirliği olgularıyla ayrılmaz bir biçimde bağlantılıdır. Bir yanda rakip görüşlerin, farklı isteklerin, birbiriyle yarışan ihtiyaçların ve karşıt çıkarların varlığı, insanların altında yaşadıkları kurallar hakkında görüş ayrılıklarını garanti eder. Diğer taraftan insanlar, bu kuralları etkilemek veya uygulanmasını garanti altına almak için diğerleriyle işbirliği yapmaları gerektiğinin farkındadır. Bununla birlikte siyaset öz itibariyle tartışmalı bir kavramdır (Gallie 1955/56). Yönetme sanatı, genel olarak kamu işleri, uzlaşmazlıkların şiddet-dışı çözümü, güç ve kaynakların dağıtımı gibi çeşitli şekillerde tanımlanmıştır (Heywood, 2007).

KÜRESEL SİYASET NEDİR?

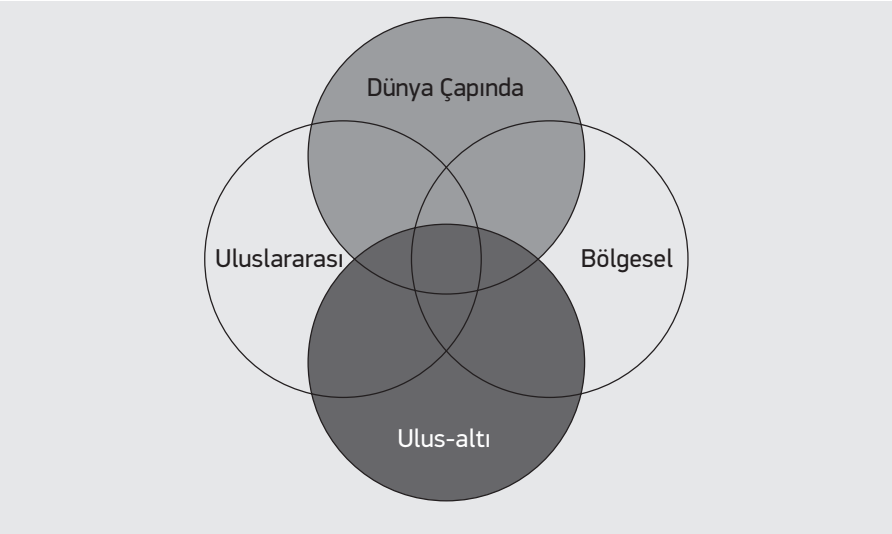
İSMİN ANLAMI NEDİR?

Neden 'küresel siyaset'? Siyasetin küresel hâle gelmesi ne anlama gelir? 'Küresel' siyasetin 'uluslararası' siyasetten farkı nedir? 'Küresel' sözcüğü, küresel siyasetle ilgili olarak oldukça farklı sonuçlar doğuran iki anlama gelir. İlk olarak küresel, gezegensel (sâdece bölgesel ya da ulusal değil) öneme sâhip ve *dünya çapında* demektir. Aslında küre, dünyadır. Bu anlamda küresel siyaset, ulusal ya da bölgesel değil küresel düzeyde yürütülen siyaseti ifade eder. Siyasetin küresel veya dünya çapındaki boyutunun son yıllarda daha önemli hâle geldiği şüphesizdir. BM gibi evrensel üyeliğe yaklaşan bazı uluslararası örgütlerin sayısında artış görülmektedir. Dünyanın bütün bölgelerini ve dolayısıyla bütün insanları gerçekten ya da potansiyel olarak etkileme anlamında giderek artan sayıda siyasî sorun, küresel nitelik kazanmıştır. 'Küresel' soruna genellikle tipik bir örnek olarak görülen çevre sorunları bu duruma özellikle uymaktadır, çünkü doğa, her şeyin her şeyi etkilediği birbiriyle bağlantılı bir bütün olarak çalışır. Uluslararası ticaret sisteminin dışında kalan ve dış yatırımlar ve finans piyasalarının bütünleşmesinden etkilenmeyen ülke sayısının giderek azaldığı bir 'küresel ekonomi' ya da 'küresel kapitalizm'den söz etmenin sıradanlaştığı ekonomi için de aynı durumun geçerli olduğu hep söylenir. **Küreselleşme** teorisyenlerine göre, küresel karşılıklı bağlantıların artmasına yönelik bu eğilim, yalnızca modern durumu tanımlayan bir nitelik olmayıp aynı zamanda siyasete dâir 'sınırsız' ve 'gezegen-ötesi' bir yaklaşım benimseyerek geleneksel öğrenme sürecinin yeniden düşünülmesini gerektiren bir durumdur.

Bununla birlikte siyasetin ve dolayısıyla aslında her şeyin, her parça ya da 'birim'in bölünmez bir küresel bütün içinde hızla hazmedildiği bir karşılıklı bağlanmışlık girdabına yakalanması, uzun süre devam etmesi zor bir durumdur. 'Sınırsız bir dünya'da yaşadığımız iddiası ya da **devlet**in sonunun geldiği veya egemenliğin anlamsızlaştığı savları (Ohmae 1990, 1996) açık bir biçimde hayâlperest fikirlerdir. Küresel düzeydeki siyaset, mâkûl hiçbir anlamda ulusal, yerel ve hatta diğer hiçbir düzeyin ötesine geçmemiştir. Bu nedenle küresel siyaset kavramı, bu kitapta kullanıldığı şekliyle 'küresel' sözcüğünün ikinci anlamına yaklaşır. Bu bakımdan küresel, *kapsamlı* demektir ve sâdece bir bütün olarak sistemi değil, sistem içerisindeki *bütün* unsurları ifade eder. Böylece küresel siyaset, sâdece küresel düzeyde değil, aynı zamanda ve daha da önemlisi bütün düzeylerde (dünya çapında, bölgesel, ulusal, ulus-altı vb.) cereyan eder (bkz. Şekil 1.1). Bu açıdan küresel siyasetin gelişimi, uluslararası politikanın tarihin çöplüğüne gönderilmesi gerektiği anlamına gelmez. Aksine 'küresel' ve 'uluslararası' birlikte vardır: birbirlerini tamamlarlar ve birbirine rakip veya uyuşmaz anlayışlar olarak görülmemelidir.

Küreselleşme: Yaşamlarımızın, giderek bizden çok uzaklarda alınan kararlar ve gerçekleşen olaylar tarafından şekillendirilmesi anlamına gelen karmaşık karşılıklı bağlanmışlık ağlarının ortaya çıkışı.

Devlet: Tanımlı bir ülke sınırları içerisinde egemen yetki alanı oluşturan siyasî bir birliktelik.

Şekil 1.1. *Küresel Siyasetin Boyutları*

Bu kitapta benimsenen yaklaşım, hem artık önemsiz oldukları için devlet ve ulusal hükümetleri bir kenara itmenin hem de çok sayıdaki konuda devletlerin küresel karşılıklı bağımlılık bağlamında hareket ettiklerini inkâr etmenin aynı derecede mantıksız olduğunun farkındadır. Başlık olarak *Küresel Siyaset* kavramının seçilmesi, hem devletlerin *içinde* ve *aralarında* olanların geçmişte hiç olmadığı kadar birbirini etkilediği, hem de siyasetin artan bir kısmının artık devletler aracılığıyla ve devletlerin içinde gerçekleşmediği olgusunu ifade etmek içindir. Bu itibarla kitap, geleneksel olarak Uluslararası İlişkiler altında yapılan çalışmaların sınırlarını aşarak diğer sosyal bilimlerin konu ve temalarını dikkate alan disiplinlerarası bir yaklaşım benimseme olanağı yaratmış ve böylece daha geniş bir tartışma ve görüş yelpazesini ele almıştır. Fakat aynı zamanda, konuyla ilgili araştırma ve teori geliştirme çabalarının çoğunun yapıldığı alan olan Uluslararası İlişkiler, son dönemde disiplindeki teorik gelişmeler ışığında özellikle dikkate alınmıştır.

ULUSLARARASI POLİTİKADAN KÜRESEL SİYASETE

'Uluslararası politika' hangi şekillerde 'küresel siyasete' dönüşmüş ve bu süreç ne denli ilerlemiştir? Son dönemde dünya siyasetinin ana hatları nasıl değişmiştir? En önemli değişiklikler arasında aşağıdakiler sayılabilir:

- Dünya sahnesinde yeni aktörler
- Artan karşılıklı bağımlılık ve karşılıklı bağlanmışlık
- Küresel yönetişim eğilimi

KAVRAM

Egemenlik

Egemenlik, devletin ülkesi üzerindeki kanunların tek yapıcısı olma iddiasında yansımalarını bulan üstün ve sorgulanamaz **otorite** ilkesidir. Bazen 'devlet egemenliği' veya 'ulusal egemenlik' olarak da anılan ***dış*** egemenlik, devletin dünya sahnesinde bağımsız ve özerk olarak hareket edebilme kapasitesini ifade eder. Bu, devletlerin yasal anlamda eşit olduğu ve devletin toprak bütünlüğü ve siyasî bağımsızlığının dokunulmazlığı anlamına gelir. ***İç*** egemenlik, devletin üstün gücü ve otoritesinin yeriyle ilgilidir. Bununla birlikte egemenlik kurumu, hem yeni egemenlik fikirleri ('ekonomik' egemenlik ve 'gıda' egemenliği gibi) ortaya çıktıkça hem de egemenlik yeni şartlara ('ortak' egemenlik ve 'sorumlu' egemenlik gibi) uyum sağladıkça gelişmekte ve değişmektedir.

Otorite: Kabûl edilmiş bir itaat görevi temelinde başkalarının davranışlarını etkileme *hakkı* veya meşruiyet örtüsü altında güç.

Odak Konusu

Uluslararası İlişkiler: 'Büyük Tartışmalar'

Uluslararası İlişkiler akademik disiplini, arkasındaki itici güç olan kalıcı bir barışın tesisi için yol bulma arzusuyla Birinci Dünya Savaşı'ndan (1914-1918) sonra ortaya çıktı. Disiplinin odak merkezinde devletlerarası ilişkilerin çalışılması olmuş ve bu ilişkiler geleneksel olarak ve genelde diplomatik, askerî ve stratejik manâda anlaşılmıştır. Fakat zamanla, disiplinin doğası ve odak merkezi, özellikle 'büyük tartışmalar' olarak bilinen bir dizi tartışmayla önemli ölçüde değişmiştir.

- Birinci 'büyük tartışma', 1930'lar ve 1950'ler arasında, barışçı işbirliği olasılığını vurgulayan liberal enternasyonalcilerle kaçınılmaz güç politikalarına inanan realistler arasında gerçekleşmiştir. 1950'lere gelindiğinde realizm, disiplin içerisinde hâkimiyeti ele geçirmiştir.
- İkinci 'büyük tartışma' 1960'larda **davranışsalcılarla** gelenekselciler arasında, uluslararası ilişkilere dâir objektif yasalar geliştirmenin mümkün olup olmadığı konusunda olmuştur.
- Bazen 'paradigmalar arası tartışma' olarak da bilinen üçüncü 'büyük tartışma', 1970'ler ve 1980'lerde bir tarafta realistler ve diğer tarafta uluslararası ilişkileri ekonomik terimlerle yorumlayan Marksistler arasında gerçekleşmiştir.
- Dördüncü 'büyük tartışma' 1980'lerde başlamıştır ve teoriyle gerçeklik arasındaki ilişki ('Hepsi Düş mü?' başlığına bakınız, s. 108) hakkında pozitivistlerle post-pozitivistler arasındadır. Bu tartışma, Uluslararası İlişkiler içerisinde sosyal inşacılık, eleştirel teori, post-yapısalcılık, post-sömürgecilik, feminizm ve yeşil siyaset gibi yeni eleştirel bir grubun etkisini artırmasının bir yansımasıdır.

Devlet ve Yeni Küresel Aktörler

Dünya siyaseti geleneksel olarak uluslararası kavramlarla algılanır. Ülke temelli siyasî birimler arasında daha kapsamlı bir çatışma ve işbirliği örüntüsü olgusu tarih boyunca var olsa da, İngiliz filozof ve yasal reformcu Jeremy Bentham (1748-1832) tarafından *Ahlâkın ve Yasamanın İlkeleri* (*Principles of Morals and Legislation*, 1789) eserinde kullanılana kadar 'uluslararası ilişkiler' terimi türetilmemişti. Bentham'ın kavramı kullanışı önemli bir değişime işaret ediyordu: 18. Yüzyıl'ın sonlarına doğru ülke temelli siyasî birimler açıkça ulusal bir karakter taşımaya ve aralarındaki ilişkiler de gerçek anlamda 'uluslar-arası' bir görünüm kazanmaya başlamıştı. Bununla birlikte modern devletlerin çoğunun ya ulus-devlet olması ya da ulus-devlet olmaya çalışmasına rağmen, dünya sahnesinde etkin bir şekilde hareket edebilmelerine olanak sağlayan şey ulus değil, devlet niteliğine sâhip olmalarıydı. Bu yüzden 'uluslararası' siyasetin, 'devletlerarası' siyaset olarak tanımlanması daha uygundur. Fakat devlet nedir? 1933 Montevideo Devletlerin Hak ve Yükümlülükleri Konvansiyonu'nda tanımlandığı üzere devlet, dört belirleyici niteliğe sâhip olmalıdır: belirli bir ülke, kalıcı bir nüfus, işleyen bir hükümet ve 'diğer devletlerle ilişkiye girme kapasitesi'. Bu bakımdan devletler veya ülkeler (bu bağlamda bu terimler birbirinin yerine kullanılabilir), dünya sahnesindeki kilit ve belki de ciddiye alınmaya değer tek aktör olarak kabûl edilir. Bu nedenle geleneksel dünya siyaseti yaklaş

Davranışsalcılık: Sosyal teorilerin, yalnızca araştırmaya sayısallaştırılabilir veri sağlayan gözlemlenebilir davranışlar temelinde oluşturulması gerektiği inancı.

TARİHSEL BAĞLAM

2. *bölüm*

'Ne mutlu, tarihsiz bir millete!'

CESARE MARQUIS OF BECCARIA, *Suçlar ve Cezalar* (*Dei elitti e delle pene*, 1764)

ÖN BİLGİ

Siyaset ve tarih karmaşık bir biçimde bağlantılıdır. En basit anlamıyla siyaset bugünün tarihi, tarih ise geçmişin siyasetidir. Dolayısıyla tarihi anlamanın siyaset çalışanlara iki yararı vardır: Birincisi, geçmiş ve özellikle yakın geçmiş, gerekli bağlam ve arkaplanı sunarak bugünü anlamamıza yardımcı olur. İkincisi, tarih, geçmiş olaylar bugüne benzediği ölçüde mevcut durum hakkında sezgiler (hatta belki de siyasetçilere rehberlik) sunabilir. Bu anlamda tarih 'ders verir.' Başkan Geroge W. Bush, 11 Eylül sonrası teröre karşı savaşı, 1930'larda Nazi yayılmacılığını durdurmak için kullanılan 'yatıştırma' politikasının başarısızlığına dikkat çekerek gerekçelendirdi. 'Tarihten dersler' olgusu tartışılabilir, çünkü tarihin kendisi sürekli bir tartışmadır. Ne olduğu ve neden olduğu hiçbir zaman bilimsel bir doğrulukla sonuca bağlanamaz. Tarih, bir ölçüde her zaman, modern kaygı, anlayış ve tavırların geçmişi 'keşfetmemize' yardımcı olması nedeniyle bugünün merceğinden anlaşılır. Dönemin Çin Halk Cumhuriyeti başbakanı Zhou Enlai'nin (Chou En-lai) 1960'larda kendisine 1789 Fransız İhtilâli'nin dersleri hakkında sorulduğunda, 'yorum yapmak için çok erken' şeklindeki cevabı hatırlamaya değer. Buna rağmen, özellikle 20. Yüzyıl'ın başlangıcıyla birlikte dünya tarihini şekillendiren çok önemli olayları anlamaksızın modern dünya çok anlamlı değildir. Birinci ve İkinci Dünya Savaşları'nın başlamasına neden olan olaylar savaşın nedenleriyle ilgili olarak bize ne söylemekte ve 1945'ten bu yana dünya savaşı olmaması, bu nedenler konusunda bize ne söylemektedir? 1914, 1945 ve 1990 gibi yıllar ne anlamda dünya tarihinin dönüm noktalarıdır? Küresel siyasetin olası gelecekleri hakkında dünya tarihi bize ne söylemektedir?

TEMEL MESELELER

- Hangi gelişmeler, 20. Yüzyıl öncesinde dünya tarihini şekillendirmiştir?
- Birinci Dünya Savaşı'nın neden ve sonuçları nelerdir?
- İkinci Dünya Savaşı'nın başlaması ne tür sonuçlar doğurmuştur?
- 'İmparatorluğun sonunun' neden ve sonuçları nelerdir?
- Soğuk Savaş 1945 sonrasında neden ortaya çıktı ve nasıl sona erdi?
- Soğuk Savaş sonrası dünya tarihini şekillendiren önemli faktörler nelerdir?

KAVRAM

Batı

Batı teriminin örtüşen iki anlamı vardır. Genel anlamda, çoğu zaman göç veya sömürgecilik yoluyla ihraç edilen kültürel ve felsefî Avrupa mirasını ifade eder. Bu mirasın kökenleri, Yahudi-Hıristiyan diniyle, modern çağda liberalizmin fikir ve değerleri tarafından şekillendirilen 'klâsik' Yunan ve Roma öğretilerinde yatar. Soğuk Savaş döneminde şekillenen daha dar anlamda 'Batı' ise, SSCB hâkimiyetindeki 'Doğu'ya karşı ABD hâkimiyetindeki kapitalist bloku ifade etmiştir. Bu sonraki anlam, Soğuk Savaş'ın sonuyla birlikte zayıflarken, Batılı olarak anılan güçler arasındaki siyasî ve diğer ayrılıklar yüzünden önceki anlamın değeri de sorgulanmaya başlamıştır.

MODERN DÜNYANIN İNŞASI

ESKİ ÇAĞDAN MODERNE

Dünya tarihi, genellikle eski dönemlerdeki avcı-toplayıcı toplumların yerine onları tâkip eden eski medeniyetlerin kurulmasıyla başlatılır. Dicle ve Fırat nehirleri arasında günümüz Irak bölgesinde yer alan Mezopotamya, yaklaşık MÖ 3500-1500 yılları arasında orada doğan üç büyük medeniyetle (Sümer, Babil ve Asur) birlikte genellikle 'medeniyetin beşiği' olarak tanımlanır. Diğer bir erken medeniyet, Nil Nehri boyunca eski Mısır'da gelişmiş ve Roma İmparatorluğu'nun yükselişiyle sona erene kadar yaklaşık üç bin beş yüz yıl varlığını sürdürmüştür. Bu erken medeniyetlerin en temel özellikleri, kalıcı yerleşime ve şehir hayatının doğmasına olanak sağlayan tarım ve yaklaşık olarak MÖ 3000 yıllarında ortaya çıkan yazının (erken dönem biçimleri Mezopotamya çivi yazısı ve Mısır hiyeroglifleri olan) geliştirilmesidir. Çin medeniyetinin doğuşu, Bronz Çağı'nın başlangıcıyla örtüşen MÖ 1600 yılları civarında Şeng Hanedanı'nın kuruluşuna kadar gider. MÖ 403-221 arasındaki Savaşan Devletler Dönemi'nin ardından Çin, adını aldığı 'Ch'in' yönetimi altında zamanla bütünleşmiştir. Güney Asya'daki ilk medeniyetler, şimdiki Pakistan olan İndus Nehir Vadisi'nde ortaya çıkmış ve MÖ 2600-1900 arasında serpilmiştir. İndus'tan Ganj'a kadar olan ovalara yayılan ve günümüz Afganistan'ından Bangladeş'e kadar uzanan eski Hindistan, Sanskrit literatüre yansıyan klâsik Hindu kültürün 'altın çağ'ının MÖ 500 yıllarında doğuşuyla ortaya çıkmıştır.

Genel olarak 'klâsik antik çağ' olarak bilinen ve MÖ 1000 yıllarında başlayan dönem, Akdeniz bölgesinde çeşitli medeniyetlerin ortaya çıkışına şâhitlik etti. Etrüsk kültürünün gelişmesi ve Fenike deniz ticaret kültürünün yayılmasıyla başlayan en önemli gelişmeler, Antik Yunan ve Antik Roma'nın ortaya çıkışı oldu. Genellikle Batı medeniyetinin temeli olarak görülen Antik Yunan, MÖ 800-600 yılları arasındaki dönemde Doğu Akdeniz boyunca Yunan yerleşimlerinin yayılması ve hem Anadolu hem de Balkanlar'ın güney kısımlarında koloniler kurulması yoluyla gelişti. Antik Roma, MÖ 509 yılında Roma monarşisinin devrilmesinin ardından ortaya çıkan oligarşik cumhuriyetin Doğu Akdeniz'den Kuzey Afrika'ya kadar uzanan ve Avrupa'nın çoğunu içine alan büyük bir imparatorluğa dönüşmesiyle gelişti.

Bununla birlikte 5. Yüzyıl'da zirveye ulaşan klâsik dünya zaman içerisinde krize girdi. Krizin nedeni, atlı göçebe halkların Akdeniz'den Çin'e uzanan büyük eski medeniyetler hilaline akın ederek 'Karanlık Çağ' olarak bilinen dönemi başlatmasıydı. Bu sâdece Yunan ve Romalıları değil, Avrasya'daki tüm yerleşmiş medeniyetleri etkiledi. İşgâlcilerle yalnızca Çin baş edebildi, fakat işgâlcilerin belirmesi, orada da 589 yılında Sui Hanedanı tarafından sona erdirilecek bir siyasî parçalanmışlık dönemine neden oldu. Avrupa, 'barbar' işgâllerinden, daha sonra

5 ve 6. Yüzyıllar'da Germen ve Slav halkların yerleşmesinden, ardından 9 ve 10. Yüzyıllar'da gelen Viking, Macar ve Sarazenlerin işgâl dalgalarından etkilendi. Fakat bu ilkel göçebe halkların en önemlisi, Asya'nın derinliklerinde ortaya çıkarak 1206-1405 yılları arasında eşsiz kapsam ve genişlikte bir imparatorluk yaratan Moğollardı. Moğol İmparatorluğu, Almanya'nın doğu sınırları ve Arktik Okyanusu'ndan Türkiye'ye ve İran Körfezi'ne kadar uzanıyordu. Dünya tarihindeki etkisi derin oldu. Asya'nın ve Avrupa'nın çoğunun siyasî düzeni değişti; halkların tümünün köklerinden koparak dağılması, pek çok bölgenin etnik karakterini kalıcı bir biçimde (özellikle Batı Asya boyunca Türk kökenli halkların geniş bir alana dağılmasıyla) değiştirdi; Avrupa'nın Asya ve Uzak Doğu'ya erişimi yeniden mümkün hâle geldi.

BATI'NIN YÜKSELİŞİ

Köken olarak Avrupa temelli tek bir medeniyet, 1500 yıllarında başlayan bir süreç içerisinde dünyanın hâkim medeniyetine dönüştü. Batılı olmayan toplumlar, Batı toplumlarının ekonomik, siyasal ve kültürel yapılarını giderek kendilerine model aldılar, o kadar ki, **modernleşme**, Batılılaşmayla eşanlamlı hâle geldi. Bu dönem, 'keşifler çağı' ya da 'buluşlar çağı' olarak bilinen yıllarda başladı. 15. Yüzyıl başlarından 17. Yüzyıl başlarına kadar devam eden dönemde önce Portekiz gemileri, ardından İspanyol ve son olarak da İngiliz, Fransız ve Hollanda gemileri 'Yeni Dünya'yı keşfetmek üzere yola koyuldu. Bu süreç, baharat elde etmek için Hindistan ve Uzak Doğu'ya doğrudan yol bulma arzusuyla başlayan, daha sonra çay, şeker kamışı, tütün, değerli madenler ve köle (8-10,5 milyon kadar Afrikalı, Amerika kıtasına zorla nakledildi) odaklı ticaret imparatorluklarının kuruluşuna yol açan güçlü ekonomik güdülere sâhipti. Bununla birlikte Batı'nın yükselişinin, önemli siyasî, sosyo-ekonomik ve kültürel göstergeleri vardı.

Siyasî anlamda Batı'nın yükselişi, 16. ve 17. Yüzyıllar'da güçlü merkezî hükümetlere sâhip egemen devletlerin kurulmasıyla bağlantılıdır. Bu, özellikle, 20. Yüzyıl'ın iki dünya savaşına kadarki Avrupa tarihinin en barbarca ve en yıkıcı savaşı olan Otuz Yıl Savaşları'nı sona erdiren Westphalia Barışı (1648) yoluyla olmuştur. Egemen devletin gelişi, Avrupa'da, teknolojik yenilik ve ekonomik kalkınma için avantajlı olan toplumsal ve siyasal istikrar düzeyini besledi. Avrupa'da **feodalizm**in çökmesi ve onun yerine piyasa ya da kapitalist toplumun gelişmesi, Batı'nın yükselişinin sosyo-ekonomik boyutunu doğurmuştur. Bu, 18. Yüzyıl'ın ortalarında İngiltere'de ('dünyanın atölyesi') ortaya çıkan sanayileşmenin gelişimini ve 19. Yüzyıl'da Kuzey Amerika'ya ve tüm Batı ve Orta Avrupa'ya yayılmasını teşvik etmiştir. Sanayileşmiş devletler, diğer unsurların yanında askerî güce de katkı yapan büyük oranda artırılmış üretim kapasitelerine ulaşmıştır. Tarımsal ve endüstriyel teknolojideki ilerleme, aynı zamanda beslenme ve yaşam koşullarını geliştirmiş, bu da zamanla dünya nüfusu üzerinde büyük bir etki yaratmıştır (bkz. Şekil 2.1).

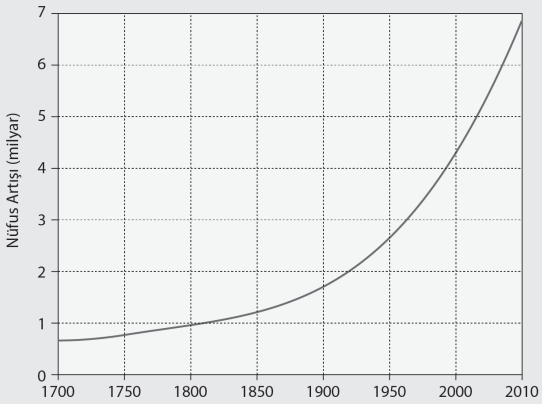
Modernleşme: Genellikle ekonomik ilerleme, teknolojik gelişme ve siyasî ve toplumsal yaşamın rasyonel örgütlenmesini ima eden ve toplumların 'modern' ve 'kalkınmış' hâle gelmesine neden olan süreç.

Feodalizm: Değişmez toplumsal hiyerarşiler ve katı yükümlülük örüntüleriyle tanımlanan tarım temelli bir üretim sistemi.

KAVRAM

Emperyalizm

Genel anlamda emperyalizm, tipik olarak bir imparatorluk kurma yoluyla devletin güç ve yönetimini sınırları ötesine genişletme politikasıdır. İlk baştaki kullanımıyla emperyalizm, genellikle milliyetçi ve ırkçı doktrinlerden yararlanarak askerî genişleme ve emperyalist kazanımları destekleyen bir ideolojiydi. Geleneksel şekliyle emperyalizm, resmî siyasî hâkimiyet veya sömürgeler kurulmasını içerir ve fetih ve (muhtemelen) iskan yoluyla devlet gücünün genişlemesini ifade eder. Buna rağmen modern ve daha az göze çarpan şekilleri, siyasî kontrol tesis etmeksizin ekonomik hâkimiyete, yani yeni sömürgeciliğe yol açabilir.

Şekil 2.1. *Dünya Nüfusunun 1750'den Beri Artışı*

Kültürel açıdan Batı'nın yükselişi, Orta Çağın sonlarında İtalya'da başlayıp felsefe, siyaset, sanat ve bilim gibi alanlarda Avrupa'nın entelektüel yaşamını yeniden şekillendiren **Rönesans** tarafından desteklenmiştir. Sonuçta bu, genel anlamda dünyaya olan merak ve ilgiyi ateşlemeye yardımcı olmuş, hem bilimin yükselişi ve hem de ekonomik etkinlikler ve ticaretin gelişimiyle ilişkilendirilmiştir. 18. Yüzyıl sonlarında zirveye ulaşan **Aydınlanma**, mantık, tartışma ve eleştirel sorgulamayla Batı düşünsel hayatına renk vermiştir. Toplumun rasyonel ilkeler çerçevesinde örgütlenmesi gerektiği fikrini teşvik etmenin yanında, bilimsel medeniyetin gelişimi ve teknolojik ilerlemeye de katkı yapmıştır.

EMPERYALİZM ÇAĞI

'Sömürge kapışması' olarak bilinen ve özellikle Afrika odaklı mücadelelerle 19. Yüzyıl sonlarında yoğunlaşan emperyalizmin gelişimi, Avrupa'nın dünyanın geri kalanı üzerindeki etkisini önemli ölçüde artırmıştır. Birinci Dünya Savaşı'nın patlak verdiği zamana kadar dünyanın çoğu, sâdece İngiliz, Fransız, Belçika ve Hollanda İmparatorlukları'nın dünya nüfusunun neredeyse üçte birini kontrol altına almasıyla Avrupa kontrolüne girmişti (bkz. Harita 2.1). ***Belle époque***, çağdaş dönemle karşılaştırılabilir bir ekonomik küreselleşme düzeyine ulaşılmasına eşlik etmişti. Dünya gayri sâfî hâsılasının bir kısmı olarak ifade edilen uluslararası ticaret, 19. Yüzyıl sonunda, 20. Yüzyıl'ın sonundaki kadar büyüktü. Gerçekten de o dönemde dünyanın en önde gelen imparatorluk gücü olan İngiltere, ticarete, ABD'nin de içinde bulunduğu günümüz devletlerinden daha bağımlıydı (bkz. "Amerika Birleşik Devletleri" s. 76).

Rönesans: Fransızca kökenli, sözlük anlamı 'yeniden doğuş' olan, öğrenme ve sanatta önemli gelişmeler kat etmiş klâsik Yunan ve Roma'ya yeniden ilgi duyulmasından ilham alan kültürel bir hareket.

Aydınlanma: Akıl ve ilerleme adına siyaset, bilim ve dine dâir geleneksel inanışları sorgulayan entelektüel bir hareket.

Belle époque: Fransızca kökenli bu sözcüğün sözlük anlamı 'güzel çağ'dır. Avrupa'da 19. Yüzyıl'ın sonuyla Birinci Dünya Savaşı'nın patlak vermesine kadar geçen barış ve refah dönemi, 'altın bir çağ' olarak görülmüştür.

Bu dönem ayrıca 1870 ve 1910 arasında zirve yapan ciddî sınır ötesi göç hareketleriyle karakterize ediliyordu. ABD'ye göç, 19. Yüzyıl'ın ortalarından itibaren temel olarak Almanya ve İrlanda, fakat bunların yanında Hollanda, İspanya, İtalya, İskandinav ülkeleri ve Doğu Avrupa'dan gelmek üzere istikrarlı bir biçimde artmıştır. Kanada, Avustralya ve Güney Afrika da Avrupa'nın en fakir bölgelerinden ve Asya'nın bazı kısımlarından büyük miktarda göç çekmiştir. Bu nispeten hızlı mal, sermâye ve insan hareketleri daha sonra, özellikle buhar gücüne dayalı gemicilik, demiryollarının yaygınlaşması ve telgrafın icadı ve ticarî kullanıma açılması gibi taşımacılık ve iletişim alanlarındaki teknolojik gelişmeler tarafından kolaylaştırılmıştır. Bu gelişmeler 19. Yüzyıl'ı, insan toplumunun gerçek anlamda ilk evrensel çağı yapmıştır (Bisley, 2007). Fakat, 'serbest ticaretin altın çağı'nı sona erdirerek ekonomik milliyetçiliğe dönüş ve göçe karşı tepkilere yol açan Birinci Dünya Savaşı'nın patlak vermesiyle, Scholte'nin (2005) 'başlangıç küreselleşmesi' olarak adlandırdığı bu dönem âniden sona ermiştir. Günümüz küresel çağına bir uyarı olarak kimileri, Birinci Dünya Savaşı'nı, küçülen dünyada Avrupa devletlerini kaynaklar ve prestij için mücadele ederken birbirleriyle çatıştırdığı için *belle époque* küreselleşmesinin bir sonucu olarak yorumlamıştır.

'KISA' 20. YÜZYIL: 1914-1990

BİRİNCİ DÜNYA SAVAŞI'NIN KÖKENLERİ

Savaşın 1914'te patlak vermesi, genellikle, dünya siyasetine kapitalizm ve komünizm arasındaki ideolojik mücadelenin hâkim olduğu ve 1989-1991'de sona eren 'kısa' 20. Yüzyıl'ın başlangıcı olarak görülür (Hobsbawm, 1994). Birinci Dünya Savaşı, dünya tarihinin en önemli savaşı olarak tanımlanır. Sivil nüfusun ve sivil yaşam biçimlerinin ('ev cephesi') daha önceki savaşlardakinden çok daha derin bir biçimde etkilenmesi anlamına gelen **total savaş**ın ilk örneğiydi. Savaş aynı zamanda, yalnızca Türkiye'nin katılımıyla çarpışmaların Avrupa'nın ötesine ve Orta Doğu'ya genişlemesi anlamında değil, fakat aynı zamanda Avrupa **imparatorluk**larının ordularının ve ABD'nin katılımı nedeniyle de gerçek anlamda bir 'dünya' savaşıydı. Örneğin tank ve kimyasal silâhlar (zehirli gazlar ve lav silâhları) gibi silâhların ilk kullanımına şâhitlik eden Birinci Dünya Savaşı, uzun menzilli stratejik bombardımanı da kapsayan uçak kullanımı ve endüstrileştirilme anlamında ilk 'modern' savaştı. Çeşitli taraflar, 8 milyondan fazlası ölen yaklaşık 65 milyon insanı seferber ederken 10 milyon sivil, savaşta öldürüldü veya 1918-1919 kışında çıkan İspanyol gribi salgınında yok oldu.

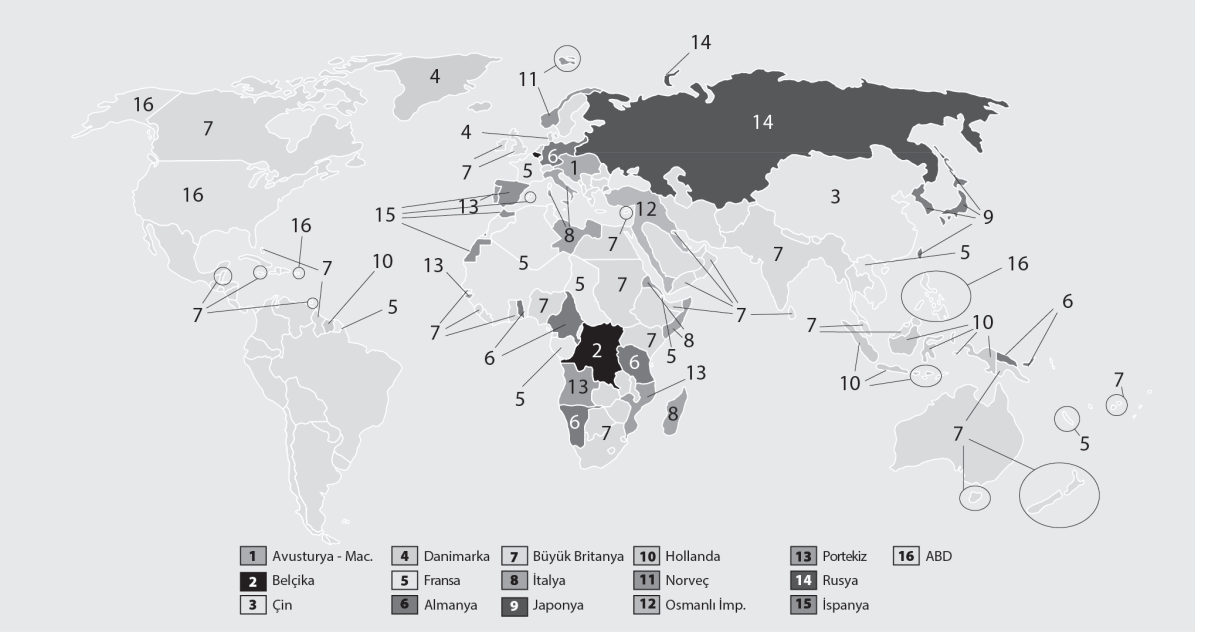
Milliyetçi bir Sırp grup olan 'Kara El' tarafından, Avusturya İmparatoru'nun yeğeni Arşidük Franz Ferdinand'a karşı 1914 Haziran'ında düzenlenen sûikast, Birinci Dünya Savaşı'na zemin hazırlamıştır. Bu, önceki yıllarda inşa edilen ittifaklar sistemi sayesinde Avusturya-Macaristan ve Rusya'nın (bkz., s. 222) savaş ilânlarına neden olarak, Üçlü İtilaf devletleriyle (İngiltere, Fransa, Rusya) İttifak Devletleri ya da

Total savaş: Geniş kapsamlı zorunlu askerliği, ekonominin askerî amaçlara yönlendirilmesini ve sivil veya askerî düşman hedeflerinin kitlesel tahribatı yoluyla koşulsuz teslimi amacını kapsayan ve toplumu her açıdan içine katan savaş.

İmparatorluk: Çeşitli kültür, etnik grup veya milliyetlerin tek bir otoriteye tâbi olduğu hâkimiyet yapısı.

Merkezî Güçler (Almanya ve Avusturya-Macaristan) arasında daha geniş bir savaşa yol açmıştır. İttifak devletleri tarafında Türkiye (1914) ve Bulgaristan, İtilaf devletleri tarafında Sırbistan, Belçika, Lüksemburg, Japonya (hepsi 1914'te), İtalya (1915), Romanya, Portekiz (1916), Yunanistan ve en önemlisi ABD (1917) başta olmak üzere diğer devletler çatışmaya çekilmiştir. Sonunda müttefiklerin zaferi muhtemelen, belki de demokratik sistemleriyle bağlantılı olarak insan gücü ve ekipman seferberliğinde, mekanize savaşı daha önce ve daha etkin kullanmada elde ettikleri büyük başarı ve son kertede ABD'nin savaşa girmesi sayesinde gerçekleşmiştir. Bununla birlikte savaşın nedenleri konusunda dikkate değer ve hâlâ devam eden bir tartışma vardır. Birinci Dünya Savaşı'nın patlak vermesiyle ilişkilendirilen temel nedenler şunlardır:

- 'Alman Sorunu'
- 'Şark Sorunu'
- Emperyalizm
- Milliyetçilik

Harita 2.1. *Sömürge Sâhipliği (Yaklaşık 1914)*

'Alman Sorunu' çok sayıda ve farklı yorumlara sâhip bir olguya dikkat çekmektedir. Devletlerin güç elde etme ve ulusal çıkar peşinde koşma yönündeki temel

Yaklaşımlar...

TARİH

Realist görüş

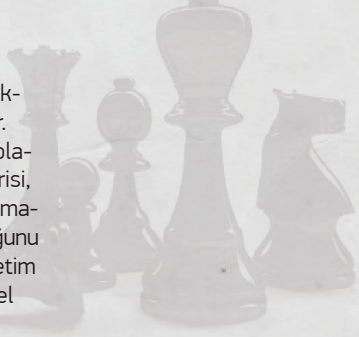
Realistler, tarihin süreklilik karakterine sâhip olma eğilimi taşıdığını düşünür. Tarihsel dönemler arasındaki benzerlikler, onlar açısından farklılıklardan her zaman daha önemlidir. Özellikle güç politikaları, çatışma ve savaş olasılığı (fakat hiçbir şekilde kesintisiz savaş değil) tarihin kaçınılmaz gerçekleridir. Tâbiri câizse, tarih 'ilerlemez', ama sürekli 'kendini tekrarlar'. Bunun en az üç nedeni vardır. Birincisi, insan doğasının değişmemesidir: insanlar, arzularına ve mantık veya ahlâkî kaygılarla sınırlanamayan dürtülerine teslim olmuş, bencil ve güç arayışı içinde yaratıklardır. Kültürel, teknolojik ve ekonomik ilerleme çerçevesindeki değişimler 'hayatın bu gerçeklerini' değiştirmez. İkincisi, tarihi, öyle ya da böyle bencil çıkara dayalı siyasî birimler şekillendirir. Bu siyasî birimler, tarihin farklı dönemlerinde farklı şekiller –kabile, imparatorluk, şehir-devleti, ulus-devlet vb.– alabilir, fakat davranışları, diğer siyasî birimlerle potansiyel veya gerçek rekabet anlamında hiç değişmez. Üçüncüsü, anarşi, zaman zaman 'anarşi-merkezcilik' olarak da adlandırılan varsayıma göre tarihin kalıcı bir gerçeğidir. Çeşitli medeniyetlerin uzun dönemli hâkimiyetlerine rağmen, hiçbir büyük veya süper güç küresel egemenlik tesis etmeyi başaramamıştır. Dünya hükümetinin olmaması, sonuçta tüm siyasî birimleri şiddet temelinde kendi başının çaresine bakmaya zorlarken, korku, şüphe ve rekabetin, her tarihsel dönemin temel niteliği olmasını sağlar.

Liberal görüş

Liberal tarih görüşünü tanımlayan şey ilerleme inancıdır: insan toplumları hep daha üst düzey gelişmeler kaydettikçe tarih de ilerler. Tarihin 'karanlıktan' 'aydınlık' olana doğru hareket ettiği varsayımının temelinde her şeyden önce akla olan bağlılık yatar. Akıl, insanlığı geçmişin pençesinden ve gelenek ve göreneklerin ağırlığından kurtarır. İnsanın bilgi ve anlayış dağarcığı ilerlemeci bir şekilde artarken her nesil, bir öncekini aşan ilerlemeler kaydedebilir. Uluslararası ilişkilerde ilerleme, devletin politika araçları olarak saldırganlık ve şiddetin düzenli biçimde kullanıldığı güç arayışı davranışından, ekonomik karşılıklı bağımlılık, hukuka dayalı uluslararası yönetim ve demokratik gelişmelerin yol açtığı işbirliği ve barış içinde bir arada yaşamayla tanımlanan bir duruma geçişi ifade eder. Bu düşüncenin, 'ebedî barış' (Kant) olasılığını vurgulaması ve Fukuyama'yı (bkz. s. 603) tâkiben liberal demokrasilerin zaferinin 'tarihin sonu' anlamına geleceğini iddia etmesi nedeniyle ütopyacı bir boyutu vardır. Fakat gelecek hakkındaki liberal iyimserliğin kapsam ve derecesi zaman içerisinde değişkenlik göstermiştir. Birinci Dünya Savaşı sonrası ve komünizmin 1990'ların başında dağılmasının ardından yıldızı parlayan Liberalizm, 1945 sonrası ve aynı şekilde 11 Eylül sonrası dönemde dikkat çekici bir şekilde sessiz kalmıştır.

Eleştirel görüşler

En dikkate değer eleştirel tarih yaklaşımları Marksizmden doğmuştur. Genellikle 'tarihsel materyalizm' olarak tanımlanan Marksist tarih teorisi, tarihin temel belirleyici güçlerinin materyal ve ekonomik unsurlar olduğunu vurgular. Marx'a göre tarih, bir 'üretim biçiminden' diğerine ilerlerken, ilkel komünizm, kölelik, feodalizm ve kapitalizm yoluyla en sonunda tarihe hükmeden son nokta olan tam komünist toplumun kuruluşuna doğru işler. Bu tarihsel aşamaların her biri, sınıf çatışması biçiminde ifade bulan kendi iç çelişkileri altında çökecektir. Bununla birlikte refahın ortak mülkiyetine dayandığı ve sınıfsız olduğu için tarihin sonunu belirleyen komünizm olacaktır. Gerçi ortodoks Marksistler bazen bunu ekonomik bir determinizm olarak yorumlamıştır. Robert Cox (bkz. s. 158) gibi Frankfurt Okulu eleştirel teorisyenleri, materyal üretim güçlerinin yanında devletler ve devletlerarası ilişkilerin de tarihin akışını etkileyebileceğini kabûl ederek bu determinizmi reddetmiştir. Yine de esasen sınıf temelli bu tür teoriler, post-yapısalcılar, sosyal inşacılar ve feministler tarafından reddedilmiştir. Post-yapısalcılar, 'soy-bilim' olarak anılan tarihsel düşünce tarzını kullanarak genellikle Foucault'nun (bkz. s. 44) izinden gitmiş ve tarihte hegemonyanın çıkarlarına hizmet edip marjinal grup ve halkları dışlayan gizli anlam ve temsillerin açığa çıkarılmasına çalışmışlardır. Sosyal inşacılar, düşünce, norm ve değerlerin dünya tarihini şekillendirme gücünü vurgulayarak materyalizmi eleştirirler. Feministler, kendi açılarından tüm tarihsel ve modern toplumlarda rastlanan ataerkilliği (bkz. s. 492) tarihsel bir değişmez olarak betimlerken bazen sürekliliğin altını çizmiştir.

Tartışma...

SOĞUK SAVAŞ KAÇINILMAZ MIYDI?

Tarihsel olayları kaçınılmaz olarak yorumlama eğilimi her zaman vardır: Olaylar olmuştur, çünkü olmak zorundaydılar, tarihin kaderi önceden çizilmiştir. Soğuk Savaş örneğinde bu tartışma özellikle tutkulu bir biçimde kızışmıştır, çünkü tartışma, dünya siyasetine yön veren unsurlar hakkındaki rakip teorilerle bağlantılıdır. Tarih, karşı konulamaz siyasî ve ideolojik güçler tarafından mı şekillendirilir, yoksa çok sıklıkla yanlış algılama ve yanlış hesapların bir ürünü müdür?

EVET

İki kutupluluk dinamikleri. Realist teorisyenler, Soğuk Savaş'ın, en iyi güç politikası ve uluslararası sistemin doğası çerçevesinde anlaşılacağını savunur. Bu görüşe göre devletler, temel olarak varlığını sürdürme endişesi taşır ve dolayısıyla askerî ve güvenlik konularına öncelik verir. Fakat devletlerin güç arayışı ve onu elde tutabilme yeteneklerini, uluslararası sistem içerisindeki genel güç dağılımı belirler. Soğuk Savaş'ı kaçınılmaz yapan, Almanya, Japonya ve İtalya'nın İkinci Dünya Savaşı'ndaki yenilgisi ve İngiltere ve Fransa gibi gâlip devletlerin uzun vâdede düşüşünün, ABD ve Sovyetler Birliği'nin başat etki sâhibi olduğu iki-kutuplu bir dünya yaratmasıdır. Dolayısıyla İkinci Dünya Savaşı sonrası küresel siyasetin biçimi netti. İki kutupluluk, etki alanlarını pekiştirme ve mümkünse genişletme yolları ararken ABD ve Sovyetler Birliği'nin arasındaki rekabet ve düşmanlığın kaçınılmaz olması anlamına geliyordu. Bu, ABD hâkimiyetindeki Batı ile Sovyet hâkimiyetindeki Doğu arasında artan düşmanlıklara yol açtı. Çok sayıda büyük güçler dünyası, yerini iki süper gücün hâkim olduğu bir dünyaya bırakmıştı ve bu süper güçler arasında barış ve işbirliği imkânsızdı.

İdeolojik 'uzun savaş'. Soğuk Savaş'ın alternatif versiyonu, ideolojiyi karşı konulamaz bir itici kuvvet olarak betimler. Bu açıdan, temel olarak Soğuk Savaş, 19. Yüzyıl'da ortaya çıkıp 1917 Rus Devrimi'nden sonra somutlaşmış şekline ulaşan komünizmle kapitalizm arasındaki küresel ideolojik mücadelenin bir yansımasıdır. Kapitalizm ve komünizm arasındaki karşıtlık, her ikisinin de uyuşmaz ekonomik örgütlenme biçimlerini ve aslında rekabet hâlindeki gelecek vizyonlarını temsil etmesinden kaynaklanır. Dolayısıyla Soğuk Savaş, yürütülmesi sırasında ABD ve Sovyetler Birliği'nin yalnızca araç olduğu, kapitalist Batı ve komünist Doğu arasındaki bir mücadeledir. Böylece, faşizmin 1945'te yenilmesiyle birlikte, Doğu-Batı çatışmasının küresel siyaseti şekillendirdiği Soğuk Savaş kaçınılmaz hâle gelmiştir

HAYIR

Batılıların Sovyetler Birliği hakkındaki yanlış algıları. Belirleyici unsuru ne iki-kutupluluk ne de ideoloji olan Soğuk Savaş, bir hatalar, yanlış hesaplar ve yanlış yorumlamalar süreci sonunda ortaya çıkmıştır. Her iki temel aktörün de barış ve işbirliği fırsatlarını kaçırmaları nedeniyle elleri ayaklarına dolaşmış, tırmanan yanlış anlama, 'bombalar, dolarlar ve doktrinler' mantalitesini ortaya çıkararak karşılıklı şüphe ve yerleşmiş düşmanlığın kaçınılmaz gibi görünmesine neden olmuştur. Batı'nın Sovyetler Birliği hakkındaki yanlış algısı, Sovyet dış politikasının ülkesel güvenlikten ziyâde ideoloji tarafından belirlendiği varsayımına dayanmıştır. Sovyetler Birliği'nin öncelikli amacı, Almanya'yı kalıcı olarak zayıflatmak ve Doğu Avrupa'da 'dost' ülkelerden oluşan bir tampon bölge oluşturmaktı. Oysa 1946-7'ye gelindiğinde Amerikan politika analistleri, Sovyet Bloku'nun oluşumunu, ya derin köklere sâhip Rus emperyalist tutkularının bir ifadesi veya Marksist-Leninist dünya çapında bir sınıf mücadelesi doktrininin dışavurumu olarak görmeye başlıyordu. Truman yönetiminin önde gelenleri, dünya devrimi politikasında kararlı bir Sovyetler Birliği ile karşı karşıya olduklarına inanmaya başladı.

Sovyetler'in Batı hakkındaki yanlış algıları. Özellikle Stalin yönetimindeki Sovyetler Birliği, Batı'ya karşı, 'kapitalist çevrelenme' konusundaki iki savaş arası korkularından kaynaklanan derin bir güvensizliğin etkisi altındaydı. Batı'nın yanlış algılarına paralel olarak Sovyet liderler, Amerikan dış politikasının stratejik kaygılardan ziyâde ideolojik ve özellikle anti-komünist kaygılarla yönlendirildiğine inanıyordu. Bu yüzden, ABD'nin Avrupa'daki askerî varlığını hızla azaltması (1945 Mayıs ayındaki 3,5 milyon Amerikan askerinden tâkip eden Mart ayında 400.000 ve sonunda aşamalı olarak 81.000'e inmesi), İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra ABD'nin, kendi koşulları altında olsa da, samimî olarak işbirliği yapmak istediğini anlayamayan Sovyet siyasetçiler üzerinde etkili olmadı. Böylece, Sovyetler Birliği ve ABD'nin, savunma yükünü azaltarak, bunun yerine kaynakları içeride yeniden yapılanmaya yönlendirme temelinde olası bir uzun vâdeli ilişki kurma konusundaki karşılıklı çıkarlarının, korku ve rekabet içine sürüklenmeyi engelleme konusunda yeterli güce sâhip olmadığı görüldü.

mu da geliştirilmiştir. Bu görüş, Doğu Avrupa'ya yönelik Sovyet yayılmacılığını, saldırgan değil, temelde düşman Batı ile kendisi arasında bir **tampon bölge** inşa etme arzusu ve kalıcı bir biçimde Almanya'yı zayıflatma isteği tarafından motive olan savunmacı bir politika olarak resmeder. Çeşitli 'post-revizyonist' açıklamalar geliştirilmiştir. Bunlardan bazıları, Soğuk Savaş'ın Almanya ve Japonya'nın yenilmesi kadar İngiltere'nin güçsüzlüğünün de neden olduğu güç boşluğunun kaçınılmaz bir sonucu olduğunu ileri sürerek her iki süper gücün de hegemonik tutkularını kabûl etmiştir (Yergin, 1980). Alternatif açıklamalar, yanlış anlamalara ve kaçan fırsatlara daha fazla vurgu yapmaktadır. Örneğin Başkan Roosevelt'in yeni kurulan Birleşmiş Milletler'in koruması altında barışçı işbirliğine dâir inancında ve Stalin'in Yugoslavya'da Tito ve Çin'de Mao'yu vazgeçirmeye yönelik kararlı tutumunda başlangıçta umut veren işaretler vardı.

Soğuk Savaş, istikrarlı ve kesintisiz bir gerilim dönemi değildi: 'daha ılık' ve 'daha serin' aşamalardan geçti, bazen de 'sıcak' savaşa dönüşme tehlikesi gösterdi. 1962 Küba Füze Krizi, belki de iki süper gücün doğrudan karşı karşıya gelmesine en yaklaşılan an oldu. Bu riskli politikanın ('***brinkmanship***') barışçı bir biçimde sona ermesi, süper güçler arasındaki gerilimlerin askerî bir karşılaşmaya dönüşmesini engelleme konusunda belki de **Karşılıklı Kesin Yıkım (Mutually Assured Destruction - MAD)** koşulunun etkinliğini gözler önüne sermiştir. Fakat iki-kutuplu Soğuk Savaş modeli, 1970'li yıllardan itibaren geçerliliğini giderek kaybetmeye başlamıştır. Bunun nedenleri, öncelikle komünist dünyadaki parçalanmanın artması (özellikle Moskova ve Beijing arasında derinleşen düşmanlık) ve ikinci olarak Japonya ve Almanya'nın 'ekonomik süper güçler' olarak yeniden dirilmesidir. Bunun yansımaları, 1961-1973 döneminde ve daha net bir biçimde Doğu-Batı arasındaki 1972-1980 **detant (yumuşama)** döneminde çok-kutupluluğun ortaya çıkması oldu. Fakat Reagan yönetiminin askerî güçlenme politikası ve daha kararlı bir anti-komünist ve anti-Sovyet dış politikasının bir sonucu olarak, 1980 yılında 'İkinci' Soğuk Savaş'ın gelişiyle detant sona erdi.

Fakat Soğuk Savaş sona erdiğinde bu son, dramatik, hızlı ve oldukça beklenmedik bir şekilde oldu. 70 yıllık komünizm 1989-1991 arasında sâdece iki yılda dağıldı ve komünist rejimlerin ayakta kaldığı Çin gibi yerlerde radikal bir değişim gerçekleşti. Çok önemli bir yıl olan 1989 boyunca Doğu Avrupa'daki komünist yönetim, Sovyetler Birliği sınırına kadar çekildi; Soğuk Savaş'ın sonu 1990'da AGİT Paris Konferansı'nda resmen ilân edildi ve 1991'de Sovyetler Birliği dağıldı. Bununla beraber Soğuk Savaş'ın sonuyla ilgili tartışmalar, kökenleriyle ilgili olanlar gibi ideolojik uyuşmazlıklara battı (bkz. s. 266). Komünizmin dağılması ve Soğuk Savaş'ın sonuyla ilişkilendirilen çeşitli unsurlar arasında şunlar vardır:

- Sovyet tarzı komünizmin yapısal zafiyetleri
- Gorbaçov'un reform sürecinin etkisi
- Amerikan politikası ve 'İkinci' Soğuk Savaş
- Ekonomik ve kültürel küreselleşme.

Tampon bölge: Potansiyel (ve daha güçlü) hasımlar arasında yer alan ve özellikle kara temelli saldırı olasılığını azaltan bölge, devlet veya devletler grubu.

***Brinkmanship*:** Rakibi geri adım atmaya ikna etmek amacıyla anlaşmazlığı, savaşı bile riske edecek noktaya kadar tırmandırma stratejisi.

Karşılıklı Kesin Yıkım (Mutually Assured Destruction - MAD): Her iki tarafın da yok edilemeyen bir ikinci vuruş kapasitesine sâhip olduğu ve herhangi bir tarafın nükleer bir saldırısının yalnızca kendi yıkımını kesinleştirdiği bir durum.

Detant (Yumuşama): (Fransızca) Sözcük anlamı gevşemedir. Başlangıçta rakip olan devletler arasındaki gerilimin gevşemesi. Genellikle Soğuk Savaş'ın bir aşamasını ifade etmek için kullanılır.

ÖNEMLİ OLAYLAR

Soğuk Savaş Dönemi

1945 Birleşmiş Milletler kuruldu (Haziran)
1945 Hiroşima ve Nagazaki'ye atom bombası atıldı (Ağustos) (bkz. "Nükleer Çağın Doğuşu" s. 319)
1946 Nürnberg ve Tokyo yargılamalarının başlaması (bkz. s. 399)
1947 Truman Doktrini'nin ilânı (Nisan)
1947 Marshall Planı'nın uygulanmaya başlanması (Haziran)
1948–9 Berlin Ablukası (Hava köprüsü)
1949 Sovyetler'in atom bombası patlatması (Ağustos)
1949 Çin Devrimi (Ekim)
1950–1953 Kore Savaşı
1955–1975 Vietnam Savaşı
1956 Sovyetler'in Macaristan'ı işgâli
1961 Berlin Duvarı'nın inşası
1961 Uzayda ilk insan, Yuri Gagarin
1962 Küba Füze Krizi
1967 Altı Gün Savaşı
1968 Sovyetler'in Çekoslovakya'yı işgâli
1969 Apollo 11'in aya inmesi
1971 Komünist Çin'in BM'ye katılımı
1973 Petrol Krizi
1977 Çin'de ekonomik reformların başlaması
1979 İran'da İslâmî Devrim
1980 Sovyetler Birliği'nin Afganistan'ı işgâli
1980–8 İran-Irak Savaşı
1985 Gorbaçov'un Sovyet lideri oluşu
1989 Berlin Duvarı'nın yıkılışı (9 Kasım)
1990 AGİK toplantısının Soğuk Savaş'ı resmen sona erdirmesi (Kasım)
1991 Sovyetler Birliği'nin dağılması (Aralık)

Kimilerine göre komünizmin dağılması, Sovyet tarzı rejimleri, Marx'ın kapitalist sistemin ölümcül kusurları olarak saptadığı çelişkilerinden daha etkili bir biçimde dağılmaya mahkûm eden yapısal kusurların kaçınılmaz bir sonucu ve beklenen bir kazaydı. Bu zafiyetler ekonomik ve siyasî olmak üzere iki türdü. Ekonomik zafiyetler, merkezî planlamanın doğasından kaynaklanan başarısızlıklarla bağlantılıydı. Merkezden planlanan ekonomilerin, genel refah yaratma ve modern tüketici ürünleri üretme konusunda kapitalist ekonomilerden daha az etkili olduğu görüldü. 1989-1991 arasında siyasî memnuniyetsizlikteki yükseliş, Batı tarzı yaşam standartları ve tüketim mallarına yönelik arzuda ifadesini bulan ekonomik bir yönetimsizliğin önemli göstergesiydi. Siyasî zafiyetin çıkış noktası, komünist rejimlerin popüler baskılara yapısal olarak tepkisiz olmasıydı. Özellikle rekabetçi seçimler, bağımsız çıkar grupları ve özgür medyanın yokluğunda, tek partili komünist devletler, siyasî memnuniyetsizlikleri dile getirebilecek ve yöneticilerle halk arasında diyalog başlatacak mekanizmalara sâhip değildi. Hiç kuşkusuz ekonomik hayâl kırıklığının yanında, 1989-1991 dönemindeki halk protestoları, liberal demokratik Batı'da yaygın biçimde görülen türden sivil özgürlük ve siyasî haklar talebini dile getirdi.

Yapısal zafiyetler, komünizmin dağılmaya yatkınlığını açıklayabilmesine rağmen zamanlamasını ve hızını açıklamaz. Ekonomik ve siyasî hayâl kırıklıkları nasıl yıllar boyu birikip taşarak aylar, hatta haftalar içerisinde rejimlerin devrilmesine neden oldu? Cevap, Mihail Gorbaçov'un 1985'ten itibaren Sovyetler Birliği'nde başlattığı reformların etkilerinde yatar. Birincisi, Sovyet merkezî planlamasının uzun vâdeli yetersizliklerinin üstesinden gelmek amacıyla özellikle Yugoslavya'da daha önceki 'piyasa sosyalizmi' deneyimlerinden yararlanarak, ***perestroika*** sloganı temelinde piyasa rekabeti ve özel mülkiyet unsurlarının getirilmesini içeriyordu. Fakat ekonominin Gorbaçov yönetiminde yeniden yapılandırılması feci sonuçlar doğurdu: yetersiz fakat işleyen bir planlı ekonominin yerine, zar zor hatta işlemeyen bir piyasa ekonomisi koyuldu. Reform sürecinin ikinci yönü, ***glasnost*** sloganı altında, fikirlerin ifadesi ve siyasî tartışmalar üzerindeki kısıtlamaların kaldırılmasını içeriyordu. Fakat *glasnost,* yalnızca Gorbaçov'un muhaliflerine yani, hem parti-devlet elitlerinin güç ve ayrıcalıklarını tehdit edebilecek bütün reformlara karşı çıkan katı komünistlere, hem de merkezî planlama ve komünist yönetim mekanizmalarını tamamıyla dağıtmayı arzulayan radikal unsurlara siyasî söz hakkı verdi. Böylece Gorbaçov giderek yalnızlaştı ve 'komünizmin reformundan' uzaklaşarak Komünist Parti'nin iktidar tekelini resmen bırakmasını da içeren daha radikal değişikliklere yöneldi. Gorbaçov reformlarının üçüncü ve sonuca etki eden yönü, **Brejnev Doktrini**'nin terk edilmesi temelinde ABD ve Batı Avrupa'yla ilişkilere yeni bir yaklaşımdı. Bunun yerine, Doğu Avrupa devletlerine kendi bildikleri gibi yapma izni verecek 'Sinatra Doktrini' olarak anılan yaklaşımın koyulması, Gorbaçov ve Sovyetler Birliği'nin 1989-1990 yıllarında komünist rejimlerin Berlin Duvarı'nın yıkılmasıyla sembolleşen birbiri ardına devrilmesine müdahale etmeyi reddetmesi anlamında geliyordu.

UYGULAMADA KÜRESEL SİYASET...

BERLİN DUVARI'NIN YIKILMASI

***Olaylar*:** 9 Kasım 1989'da, bıkkın bir Doğu Alman hükümet sözcüsü, seyahat kısıtlamalarının kaldırılacağını ilân etti. Daha fazla soruya mâruz kalıp bocalayan sözcü, bu kararın 'derhâl' uygulamaya konulacağını belirtti. Bu ilânın etkisi heyecan vericiydi. Polonya ve Macaristan'da komünist rejimlerin çöküşü, Leipzig'deki haftalık ve diğer büyük Doğu Alman şehirlerindeki daha dar kapsamlı kitlesel gösterilerin yarattığı baş döndürücü heyecandan ilham alan Batı ve Doğu Berlinliler Duvara akın etti. Duvarın üstünde dans eden ve her iki taraftan da birbirine yardım eden insanlarla birlikte, hızla mutlu bir kutlama ortamı gelişti. 10 Kasım sabahına gelindiğinde, Soğuk Savaş döneminin başlıca sembolü olan Berlin Duvarı'nın sökülmesine başlanmıştı. İzleyen gün ve haftalarda iki Almanya arasındaki sınırlar ve Berlin'in her iki parçası giderek açıldı. Aynen Doğu Avrupa'nın başka yerlerindeki olayların Berlin Duvarı'nın yıkılışına ilham vermesi gibi, daha sonra bu olayın kendisi bir ilham kaynağı olduğunu gösterdi. Çekoslovakya'daki komünist yönetim Aralık'ta çöktü ve Romanya'daki ayaklanmalar, komünist lider Çavuşesku ve karısı Elena'yı, yakalanmaları ve Noel günü alelacele infaz edilmeleri öncesinde helikopterle kaçmak zorunda bıraktı.

***Önemi*:** Berlin Duvarı'nın yıkılışı, komünizmin sınırlarını Sovyetler Birliği'nin sınırlarına kadar fiilen gerileten Doğu Avrupa Devrimlerine tanıklık etmiş bir dönüm noktası olan 1989 yılının sembolleşmiş bir ânıydı ve komünist dünyanın tamamını etkileyen bir reform sürecini ateşledi. 1989 yılı, 1648 (Avrupa devlet sisteminin doğuşu), 1789 (Fransız Devrimi), 1914 (Birinci Dünya Savaşı'nın çıkışı) ve 1945 (İkinci Dünya Savaşı'nın sonu ve Soğuk Savaş'ın başlaması) yıllarıyla birlikte, haklı bir biçimde ve genel olarak dünya tarihinin en önemli tarihlerinden biri olarak görülür. 1989 yılının yarattığı ivme, doğrudan doğruya dünya tarihini ilgilendiren bir dizi gelişmeye yol açtı. İlk olarak 1990 yılında Almanya'nın yeniden birleşmesi, daha sonra AB'nin, ve bir ölçüde NATO'nun, doğuya genişlemesi yoluyla Avrupa'nın yeniden birleşmesine yol açacak süreci başlattı. Yine 1990'da, NATO ve Varşova Paktı temsilcileri, yani Doğu-Batı uyuşmazlığının askerî yüzleri, Paris'te buluşup, düşmanlıkların sona erdiğini şeklen ilân ederek Soğuk Savaş defterini resmen kapattılar. Nihâyet Aralık 1991'de, dünyanın ilk komünist devleti olan Sovyetler Birliği resmen feshedildi.

Francis Fukuyama'ya göre 1989, dünya tarihinin bir gücü olarak Marksizm ve Leninizmin çöküşü, liberal demokrasinin dünya çapında geçerli tek ekonomik ve siyasî sistem olarak ortaya çıkması, yani 'tarihin sonu' anlamına geliyordu ('Tarihin sonu' teziyle ilgili daha doyurucu tartışmalar için 21. Bölüm'e bakınız). Philip Bobbit'e göre (2002) 1989'da başlayan olaylar, ulus-devletin anayasal biçimini belirlemek için liberalizm, faşizm ve komünizm arasındaki 'uzun savaş'ın sonunu gösteriyordu. Diğer taraftan bazıları, Berlin Duvarı'nın yıkılışıyla temsil edilen 1989'un tarihsel önemini sorgulamaktadır. Bu, iki şekilde yapılmaktadır. İlk olarak, 1989 öncesi ve sonrasındaki olaylar arasında, her iki dönemin de ABD'nin sâhip olduğu hegemonik konumla tanımlanması nedeniyle, önemli bir süreklilik olduğunu savunmak mümkündür. Aslında 1989, ABD'nin hegemonyaya yükselişindeki uzun süreçte sâdece yeni bir adıma işaret ediyor olabilir. İkinci olarak, 1989-1991 yılları Rus gücünün sâdece geçici bir zayıflamasına işaret ediyor olabilir; zira Rusya 1990'lardaki kriz yıllarından çıkarak Putin yönetiminde etkisini yeniden hissettirmeye başlamış ve ABD'yle Soğuk Savaş benzeri bir rekabetin başlamasına neden olmuştur.

Soğuk Savaş'ın sonuna dâir alternatif açıklamalar, dikkatleri Sovyetler Birliği ve genel olarak komünist bloktaki iç gelişmelerden uzaklaştırarak bunun yerine komünizmin içinde bulunduğu değişen bağlama odaklanır. Komünizmin dağılmasına katkı yapan başlıca dışsal unsurlar, ABD'deki Reagan yönetiminin politikalarıyla ekonomik ve kültürel küreselleşmenin gelişimidir. Reagan yönetiminin bu sürece katkısı, 1983 yılında spesifik olarak 'yıldız savaşları girişimi' olarak da bilinen Stratejik Savunma Girişimi (*Strategic Defense Inititative – SDI*) yoluyla 1980'lerdeki yenilenmiş askerî güçlenme politikasını kışkırtarak 'İkinci Soğuk Savaş'ı başlatmasıyla olmuştur. Bilinçli olarak amaçlanmış olsun ya da olmasın bu, Sovyetler Birliği'ni, zaten kırılgan olan ekonomisinin sürdüremeyeceği bir silâhlanma yarışının (bkz. s. 320) içine çekerek reform baskısını artırıp ekonomik dağılmayı tahrik etmiştir. Ekonomik küreselleşmenin katkısı, Doğu ve Batı arasında yaşam standardı farklılıklarındaki artışı desteklemesiyle olmuştur. Ticaret ve yatırımın sürekli artan biçimde uluslararasılaşması, ABD liderliğindeki Batı'nın teknolojik ve ekonomik kalkınmasını 1970'lerden itibaren ateşlemeye yardım ederken, Sovyetler Birliği'nin liderliğindeki Doğu'nun küresel piyasaların dışında kalması ekonomik durgunluk yaşamasını kesinleştirmiştir. Düşünce, bilgi ve görüntülerin açıkça daha özgür ve daha müreffeh Batı'dan özellikle Doğu Avrupa'daki daha gelişmiş komünist toplumlara nüfuz etmesini kolaylaştıran radyo ve televizyon teknolojisinin yayılmasıyla birlikte kültürel küreselleşme bu sürece katkıda bulunmuştur. Ardından bu durum, memnuniyetsizlikleri daha da ateşleyerek Batı tarzı ekonomik ve siyasî reformlara destek sağlamıştır.

1990'DAN BERİ DÜNYA

'YENİ BİR DÜNYA DÜZENİ'?

Soğuk Savaş sonrası dünyasının doğuşu bir iyimserlik ve idealizm dalgasıyla birlikte olmuştur. Süper güç döneminin tipik özelliği, dünya çapına yayılan ve gezegeni yok etme tehdidi içermiş bir nükleer silâhlanmaya yol açan Doğu-Batı rekabeti oldu. Doğu Avrupa'da komünizm dağılır ve Sovyet gücü hem içeride hem de uluslararası alanda gerilerken ABD Başkanı Bush 'yeni bir dünya düzeni'nin doğuşunu ilân etti. Açık bir tanıma sâhip olmasa da 'yeni' dünya düzeni fikrinin, esasen liberal ümit ve beklentileri ifade ettiğine şüphe yoktur. Soğuk Savaş ideolojik çatışma ve dehşet dengesine dayalıyken, süper güç rekabetinin sona ermesi, uluslararası norm ve ahlâk standartlarının genel kabûlü temelinde 'liberal barış' olasılığını doğurdu. Ortaya çıkan bu dünya düzeninin merkezinde, uzlaşmazlıkların barışçı çözümüne, saldırganlık ve yayılmacılığa karşı direnişe ve askerî cephanelerin kontrol ve indirimine olan ihtiyaç ve insan haklarına saygı (bkz. s. 364) yoluyla içerideki halklara âdil davranılması vardı. Francis Fukuyama (1989, 1991) gibi 'tarihin sonu' teorisyenlerinin argümanlarına göre, şimdi dünyanın her bölgesi, karşı konulamaz bir biçimde liberal demokrasi temelinde tek bir ekonomik ve siyasî kalkınma modelinin çekim alanına girmiştir.

***Perestroika*:** (Rusça) Sözcük anlamı 'yeniden yapılanma'. Sovyetler Birliği'nin merkezî veya planlı ekonomisinde piyasa reformları yapılmasını anlatmak için kullanılır.

***Glasnost*:** (Rusça) Sözcük anlamı 'açıklıktır'. Sovyetler Birliği'nde, tek parti komünist devleti bağlamında ifade özgürlüğünü belirtmek için kullanılmıştır.

Brejnev doktrini: Leonid Brejnev tarafından 1968'de ilân edilen ve Varşova Paktı üyelerinin yalnızca 'kısmî egemenliğe' sâhip olduğunu savunan ve olası Sovyet müdahalesini haklılaştıran doktrin.

Soğuk Savaş sonrası dünya düzeni, görünüşe göre ilk bir dizi önemli sınavı kolaylıkla geçmiş ve liberal iyimserliği alevlendirmişti. 1990 Ağustos'unda Irak'ın Kuveyt'i ilhakı, 1991 Körfez Savaşı'nda Irak kuvvetlerinin Irak'tan çıkarılmasını sağlayan geniş kapsamlı bir Batılı ve İslâmî ittifakın oluşmasına yol açmıştı. Sırbistan ve Hırvatistan arasındaki savaşa zemin hazırlayan Yugoslavya'nın 1991'de dağılması, AGİK'in (Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Konferansı) (1994'te Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilâtı (AGİT) olarak ismi değiştirilmiştir) uluslararası krizleri çözmeye yönelik ilk kullanımına şâhit olmuş, bu da AGİT'in zamanla NATO ve Varşova paktlarının yerine geçeceği ümitlerini doğurmuştur. 1975 Helsinki Konferansı'ndaki kuruluşundan beri AGİK'in süper güçler arasındaki düşmanlığın gölgesinde kalmış olmasına rağmen, Soğuk Savaş'ı resmen sona erdiren, Kasım 1990'da Paris'teki AGİT devlet başkanları toplantısında ortaya çıkan anlaşma olmuştur. Bunlara karşın, kargaşa ve istikrarsızlığın yeni biçimleri yüzeye çıktıkça, uluslararası uyum ve işbirliği konusunda başlangıçtaki umutların yanıltıcı olduğu kısa sürede kanıtlanmıştır.

Soğuk Savaş'ın kontrol altında tutulmasını sağladığı gerilim ve çatışmaların serbest bırakılması, yeni dünya düzeni içerisinde gerilimler üretti. Dış tehdidin varlığı (örneğin 'uluslararası komünizm' veya '**kapitalist çevrelenme**'), iç bütünlüğü sağlar ve toplumlara bir görev ve kimlik duygusu verir. Örneğin bir ölçüde Batı kendisini Doğu'ya karşı (veya tam tersi) rekabetle tanımlamıştır. Dış tehdidin ortadan kalkmasının genellikle ırksal, etnik, ve bölgesel gerilimler biçiminde çoğu ülkede merkezkaç baskıların serbest kalmasını kolaylaştırdığı yönünde deliller mevcuttur. Bu, dünyanın pek çok yerinde, fakat Yugoslavya'nın parçalanması ve Sırp, Hırvat ve Müslümanlar arasında uzun süreli kan dökülmesi örneğinde görüldüğü gibi özellikle Doğu Avrupa'da olmuştur. Bosna Savaşı (1992-1995), 20. Yüzyıl'ın ikinci yarısındaki en uzun ve en çok şiddet kullanılan Avrupa savaşı olmuştur. Uluslararası toplum, adâlet ve insan haklarına saygı temelinde bir dünya düzeni kurmaktan çok uzak bir biçimde, 1999 Kosova Krizi'ne kadar eski Yugoslavya'nın yanında yer almış ve Sırbistan'ın İkinci Dünya Savaşı'nı hatırlatan bir yayılmacı savaş yürütmesi ve soykırım politikaları uygulamasına izin vermiştir. Buna rağmen Soğuk Savaş sonrası dünyada ümit veren ve vermeyen bu erken eğilimler, 2001 yılında küresel terörizmin gelişiyle âniden kesintiye uğramıştır.

9/11 VE 'TERÖRE KARŞI SAVAŞ'

Çoğu insan için New York ve Washington'a yöneltilen 11 Eylül terörist saldırıları (9/11), dünya tarihinde, Soğuk Savaş sonrası dönemin gerçek doğasının açığa çıktığı ve eşi görülmemiş bir küresel çekişme ve istikrarsızlığın başladığı bir dönüm noktasıdır. Diğer taraftan 11 Eylül'ün etkisini abartmak da olasıdır. Robert Kagan'ın (2004) belirttiği gibi 'Amerika 11 Eylül'de değişmedi. Sâdece daha fazla kendisi oldu.' Küresel veya ulus-ötesi terörizmin (bkz. s. 341) doğuşunu açıklamak için çeşitli teoriler geliştirilmiştir. Bunlar arasında en çok ses getireni ve en çok tartışılanı, Samuel Huntington'ın (bkz. s. 605) 'medeniyetler çatışması'

Kapitalist çevreleme: Rus İç Savaşı (1918-1921) sırasında geliştirilen ve kapitalist devletlerin, komünizmi yıkmak amacıyla aktif bir biçimde Sovyetler Birliği'nin düzenini bozmaya çalıştığını savunan bir teori.

Küresel Aktörler

AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ

Türü: Devlet **Nüfusu:** 309.605.000 **Kişi Başına Düşen Gayri Sâfî Yurtiçi Hâsıla (GSYH):** 47.702 ABD Doları

İnsanî Gelişme İndeksi (Human Development Index - HDI) Sıralaması: 13/182 **Başkenti:** Washington DC

Amerika Birleşik Devletleri, federal bir cumhuriyet olarak Amerikan Anayasası'nın 1787 yılında kabûlüyle kurulmuştur. 1776 Bağımsızlık Savaşı'nın ardından bir konfederasyon kurmuş olan 13 eski İngiliz sömürgesi tarafından oluşturulmuştur. 19. Yüzyıl, ABD'nin bugünkü ülkesel bütünlüğünün tesisiyle karakterize edilir. 1912 yılına gelindiğinde ABD'nin 48 eyaletin tamamının oluşturduğu kesintisiz ülkesi ortaya çıkmış, Alaska ve Hawaii 1959 yılında bunlara eklenmiştir. ABD, şu unsurların oluşturduğu bir liberal demokrasidir (bkz. s. 232):

- Temsilciler Meclisi ve Senato'dan (büyüklüğü dikkate alınmaksızın, her eyaleti temsilen 2 senatör) oluşan Kongre
- Yönetim içinde yürütmenin başı olan başkanlık
- Anayasaya aykırı kanun ve uygulamaları geçersiz kılabilen Yüce Mahkeme ('Supreme Court')

Amerikan yönetim sistemi, federalizmle, yasama, yürütme ve yargı arasındaki güçler ayrılığından *çıkarsanan* anayasal bir fren ve dengeler ağından oluştuğu için yönetimsel tıkanıklıklara meyillidir. Örneğin anlaşmaların, hem başkan tarafından imzalanması hem de Senato tarafından onaylanması gerekir ve başkan başkomutan olmasına rağmen sâdece Kongre savaş ilân edebilir.

Önemi*:** ABD'nin küresel hegemonyaya yükselişi, 19. Yüzyıl'da ekonomik olarak doğuşuyla başladı. 1900 yılına gelindiğinde ABD, dünyanın işlenmiş mallarının yaklaşık %30'una ulaşan üretimiyle dünyanın lider sanayileşmiş ülkesi olarak İngiltere'yi geçti. Fakat ABD geleneksel yalnızcılık politikasını terk ederken, filizlenen ekonomik gücü, uluslararası alanda kendini sâdece yavaş yavaş ***gösterdi. Bu süreç, kapitalist Batı'nın tamamı üzerinde etki uygulayan ve rakipsiz bir askerî ve ekonomik gücü yöneten ABD'nin süper güç olarak ortaya çıktığı 1945 yılında tamamlandı. ABD'nin küresel hegemonyaya yükselişi, hem Sovyetler Birliği'nin 1991 yılında dağılmasının ABD'yi dünyanın tek süper gücü veya hiper gücü olarak bırakması, hem de ABD ve 'hızlanmış' küreselleşme arasındaki yakın bağ (o kadar ki, küreselleşme bazen bir 'Amerikanlaşma' süreci olarak görülür) nedeniyle oldu. Soğuk Savaş sonrası Amerikan gücü, büyük oranda artan savunma harcamalarıyla desteklenmiş ve ABD'ye özellikle yüksek teknolojili askerî teçhizat konusunda tartışmasız bir üstünlük kazandırmış, ve 11 Eylül'e verdiği tepkiden de anlaşıldığı gibi, ABD'yi dünyanın birden fazla bölgesinde aynı zamanda askerî operasyon yürütebilecek tek ülke hâline getirmiştir.

Bununla birlikte Amerikan gücü çelişkili bir niteliğe sâhiptir. Örneğin ABD'nin askerî başatlığına dâir hiçbir şüphe bulunmamasına rağmen, siyasî etkinliği sorgulanmaya açıktır. Nitekim 11 Eylül, ABD'nin yeni güvenlik tehditleri, ki bu örnekte ulus-ötesi terörizm, karşısında savunmasızlığını göstermiştir. 11 Eylül'e tepki olarak 'teröre karşı savaşın' başlaması, aynı zamanda Amerikan gücünün sınırlarını belirginleştirmiş ve bazı bakımlardan ters etki doğurmuştur. 2001'de Afganistan ve 2003'te Irak'ın işgâli, kısa sürede başarılı olup hedefteki rejimleri iktidardan indirmesine rağmen, her iki savaş da geleneksel anlamda 'kazanılması' çok zor olduğu ortaya çıkan uzun süreli karşı-isyan savaşlarına dönüşmüştür. Üstelik Bush yönetiminin tek-taraflılığa olan genel eğilimi ve özellikle 'teröre karşı savaş' yaklaşımı, ABD'nin 'yumuşak' gücüne zarar vermiş, özellikle Müslüman dünyada kırgınlıkları beslemiştir. Daha karşılıklı bağımlı bir dünyada çok taraflı çerçevede hareket ihtiyacı, Başkan Obama yönetimindeki Amerikan dış politikasında 2008'den itibaren yaşanan değişimlerle anlaşılmıştır. Fakat Amerikan gücüne yönelik en önemli meydan okuma, yükselen devletlerin ve özellikle Çin'in güçlenmesidir. Amerikan hegemonyasının düşüşüne dâir uyarılar, Vietnam Savaşı'ndaki yenilgi ile Japonya ve Almanya karşısında göreceli ekonomik gerileme gibi olayların, 'emperyalist ***aşırı*** genişleme'nin kanıtı olarak yorumlandığı 1970'li ve 1980'li yıllara kadar gider. Bununla birlikte, 2020'li yıllarda Çin'in ABD'yi ekonomik anlamda geçmeye hazırlanması, belki de yeni bir küresel hegemonun doğuşu anlamına geldiği için, Çin'in yükselişi çok daha önemlidir.

teorisidir. Huntington (1996), 21. Yüzyıl çatışmalarının temelde ideolojik ya da ekonomik değil, 'farklı medeniyetlerden' ulus ve gruplar arasındaki kültürel çatışmalar olacağını savunmuştur. Bu doğrultuda 11 Eylül ve başlatılan 'teröre karşı savaş', Batı ve İslâm arasında ortaya çıkmakta olan 'medeniyetsel' bir mücadelenin kanıtı olarak görülebilir. Böyle bir bakış açısı, küresel terörizmin köklerinin, Batı liberal demokrasisiyle İslâmın, özellikle de fundamentalist İslâmın fikir ve değerleri arasındaki uzlaştırılamaz gerilimlerde yattığının ileri sürülebileceği anlamına gelir. İslâmcı fundamentalistler, dinin siyaset üzerinde üstünlük kurmasını arzular. Fakat küresel terörizmin temelde dinsel veya medeniyetsel bir sorun olduğu görüşü, radikal veya militan İslâmın 20. Yüzyıl'da çok spesifik siyasî ve tarihsel koşullar altında, genel olarak Orta Doğu ve özelde Arap dünyasındaki gerilim ve krizlerle bağlantılı olarak gelişmiş olduğunu gözden kaçırır. Orta Doğu'daki siyasî gerilimleri artıran temel unsurlar arasında şunlar sayılabilir:

- Sömürgecilik mirası
- İsrail ve Filistinliler arasındaki uzlaşmazlık
- Petrolün 'lâneti'
- Siyasî İslâmın yükselişi

Orta Doğu'daki siyasî istikrarsızlık, Osmanlı İmparatorluğu'nun 1918'de sona ermesine kadar götürülebilir. Bunun sonucunda Suriye, Lübnan, Filistin ve sonradan Irak olan yerlerde İngiliz ve Fransız mandaları (vesayet yönetimleri) kuruldu. Batı sömürgeciliğinin bölge açısından birçok zayıflatıcı sonuçları oldu. Özellikle geleneksel Müslüman uygulamaları ve Şeriat kanunlarını da içeren yapıları ortadan kaldırırken aşağılanmışlık ve küçük düşme duygusunu besledi; Batılı güçlerin çıkarlarını yansıtan, fakat tarih, kültür ve etnisite gibi gerçekleri dikkate almayan siyasî sınırlar doğurdu; Batı yanlısı kukla yöneticiler temelinde otoriter ve yozlaşmış hükümetler kuruldu. 1930'lu ve 1940'lı yıllar boyunca manda yönetimlerinden aşamalı olarak vazgeçilmiş olmasına rağmen, Batı etkisi güçlü bir şekilde varlığını sürdürdü ve sömürgecilik mirasından kurtulmak kolay olmadı.

İsrail devletinin 1947 yılında kuruluşu, onu çevreleyen yeni bağımsızlığını kazanmış Arap devletleri tarafından Batı sömürgeciliğinin bir uzantısı ve Arap dünyasını zayıflatmak üzere bir Batı karakolu kurulması olarak algılandı ve birbiri ardına gelen Arap-İsrail savaşları, Arap dünyasındaki hayâl kırıklığı ve küçük düşmüşlük duygusunu yalnızca daha da derinleştirdi. 'Filistin Sorunu'nun siyasî ve sembolik sonuçlarını, yani 1948 Savaşı'ndan sonra on binlerce Filistinli Arabın yerinden yurdundan olması ve 1967'deki Altı Gün Savaşı'ndan sonra 'işgâl altında toprakların' oluşmasını, özellikle Arap ülkelerinde, fakat aynı zamanda diğer pek çok Müslüman ülkede abartmak zordur. İsrail devletinde vücut bulduğu görülen Batı etkisine karşı sağlıksız bir gücenme duygusunu beslemenin yanında bu sonuçlar, aynı zamanda halk desteğini harekete geçirmek için İsrail ve Filistin soru-

ÖNEMLİ OLAYLAR

Soğuk Savaş Sonrası Dönem

Ocak-Şubat 1991 Körfez Savaşı
Eski Yugoslavya'da iç savaşın patlak vermesi
AB'nin kuruluşu
Nisan-Temmuz 1994 Ruanda Soykırımı
Eylül 1994 Güney Afrika'da *apartheid*'ın sonu
1996 Afganistan'da Taliban'ın iktidarı ele geçirmesi
Asya mâlî krizi
Kosova Savaşı
2001 ABD'ye karşı 11 Eylül terörist saldırıları
Ekim 2001 ABD önderliğinde Afganistan'ın işgâli
2003 ABD önderliğinde Irak'ın işgâli
2008 Rusya'nın Gürcistan'ı işgâli (Ağustos) (bkz. s. 282)
Eylül 2008 Küresel mâlî krizin derinleşmesi

nunu her zaman kullanabileceğinin farkında olan yozlaşmış ve hâlinden memnun askerî diktatörlüklerin iktidara gelişini ve orada kalışını kolaylaştırmıştır.

İlk bakışta, dünyanın en büyük petrol rezervlerine sâhip olmanın siyasî gerilim ve istikrarsızlık kaynağı olabileceği fikri inandırıcılıktan uzaktır. Fakat petrol, en azından iki bakımdan Orta Doğu üzerinde bir 'lânet' olarak görülebilir. Birincisi, Orta Doğu'daki rejimlere güvenilir ve bol bir gelir kaynağı sunarak iç siyasî reform baskısını azaltmış, dolayısıyla hâlinden memnun ve tepkisiz bir hükümet yapısının yerleşmesini sağlamıştır. Petrol gelirleri bazen, siyasî muhalefeti baskı altına alan ve memnuniyetsizlikleri etkisiz hâle getiren kapsamlı askerî güvenlik aygıtlarının geliştirilmesi için kullanılmıştır. Böylece monarşik **otokrasi** ve askerî diktatörlükler, Orta Doğu'da derin bir biçimde yerleşik kalmıştır. Petrolün neden olduğu ikinci engel, Petrol İhraç Eden Ülkeler Örgütü'nün (*Organization of the Petroleum Exporting Countries - OPEC*) 1970'lerin başlarında ham petrol fiyatını üç katına çıkarmayı başarmasına kadar petrol fiyatlarını düşük tutmak ve petrol kaynaklarına erişimi güvence altına almak isteyen Batılı siyasî ve şirket çıkarlarının Orta Doğu'ya ilgisinin devamını garanti altına almasıdır. Orta Doğu'nun aynı zamanda Soğuk Savaş düşmanlıklarının önemli bir sahnesi olduğu gerçeğiyle birlikte ele alındığında bu durum, Batı karşıtlığı ve bazen de spesifik olarak Amerikan karşıtlığını ateşlemeye yardımcı olmuştur. Batı karşıtlığı, 1960'lı ve 1970'li yıllarda Arap sosyalizmi şeklinde ifade edilirken, 1980'lerden itibaren giderek dinsel fundamentalizm şekline bürünmüştür.

İslâmî bir devlet inşası yoluyla siyasî ve manevî bir diriliş arayışındaki militan ve tâvizsiz bir İslâm çeşidi olan siyasî İslâm, enerjisini, ulusal düş kırıklıkları, siyasî baskı, kültürel parçalanma ve 20. Yüzyıl Orta Doğusunun hem şehirli fakirleri hem de genç entelektüellerinin toplumsal engellenmişliklerinin güçlü karışımından almıştır. Müslüman Kardeşler, ilk başlardaki şekliyle şiddetten uzak sofu bir hareket olmaktan uzaklaşıp tüm 'yabancı' ideolojilere karşı direnmek ve saf İslâmî bir devlet kurmak için giderek şiddeti savunmaya başladı. Siyasî İslâmın görünüm ve etkisi, katı Şiî din adamı Ayetullah Humeyni'yi (bkz. s. 239) iktidara getiren 1979 İran Devrimi'yle (bkz. s. 247) dikkate değer derecede güçlendi. Bundan sonra Hamas ve Hizbullah ('Allah'ın Partisi') gibi radikal İslâmî gruplar, İsrail ve Batı emperyalizmi olarak gördükleri şeye karşı mücadeleye önderlik etmede Filistin Kurtuluş Örgütü (FKÖ) gibi laik temelli grupların yerine geçme eğilimine girdiler. 1979-1986 arasında Afganistan'daki Sovyet işgâline karşı savaşmış İslâmî fundamentalist direniş savaşçıları arasından doğan El Kaide, Amerikan hedeflerine giderek artan doğrudan saldırılar düzenleyerek küresel terörizmin en dikkat çeken sembolü hâline geldi. El Kaide, 11 Eylül yoluyla sâdece terörizmin yeni küresel menzilini değil, aynı zamanda 21. Yüzyıl'da savaşların, devletlerin yanında gevşek bir şekilde örgütlenmiş terörist ağları da içeren devlet-dışı aktörler tarafından yürütülebileceğini gösterdi.

Otokrasi: Sözcük anlamı tek bir kişi tarafından demek olup, siyasî gücün tek bir yönetici ve tipik olarak monarkın elinde toplanmasıdır.

11 Eylül sonrası ABD'nin teröre karşı savaş yaklaşımı hızla şekillenmeye başladı. Kasım 2001'deki ilk tepki, Afganistan'a yönelik ve haftalar içerisinde Afganistan'daki Taliban rejimini deviren ABD önderliğindeki askerî saldırı oldu. Taliban'ın El Kaide ile olan yakın bağı ve Usame bin Ladin ve taraftarlarına üs sağlamış olması nedeniyle bu savaş, uluslararası alanda geniş destek gördü ve Birleşmiş Milletler'in onayladığı ikinci askerî harekât örneği (ilki Kore Savaşı) oldu. Neo-muhafazakâr (bkz. s. 276) fikirlerden etkilenen Bush yönetiminin stratejisi, demokrasiyi, gerekirse önleyici askerî saldırılarla (bkz. s. 275) destekleyerek 'haydut' devletler (bkz. s. 274) sorununu ele alma ihtiyacı temelinde küresel siyasetin kapsamlı olarak yeniden şekillendirilmesine yöneldi. Ocak 2002'de Başkan Bush, Irak, İran ve Kuzey Kore'yi, daha sonra Küba, Suriye ve Libya'ya (daha sonra bu listeden çıkarılmıştır) genişletilen 'şer ekseninin' bir parçası olarak tanımladı. Bununla birlikte, yönetimin sonraki hedefinin, geniş Arap dünyasının kapsamlı demokratik yeniden yapılandırmasına temel oluşturacağı varsayımıyla Saddam Hüseyin'in Irak'ında rejim değişikliği olduğu giderek netleşiyordu. Bu, ABD ve 'gönüllüler koalisyonu' (*coalition of the willing*) tarafından yürütülen 2003 Irak Savaşı'na yol açtı.

Afganistan ve Irak'taki askerî müdahalelerin ilk hedeflerine (Taliban'ın iktidardan uzaklaştırılması ile Saddam ve Baas rejiminin devrilmesi) hızla ulaşılmış olmasına rağmen, 'teröre karşı savaş'ın yürütülmesi giderek sorunlu hâle geldi. Hem Afgan hem de Irak savaşları, modern asimetrik savaşın (10. Bölüm'de ele alınan) zorluklarını taşıyan sürüncemeli ayaklanma karşıtı savaşlara dönüştü. Özellikle Irak'taki güvenlik durumunun düzelmesine rağmen, sivil düzenin kurulması ve uzun vâdeli devlet ve hatta ulus inşa sürecinin ne denli karmaşık ve zorlu olduğu görüldü. Üstelik ABD'nin 'demokrasiyi geliştirmek' için askerî müdahaleye başvurma politikası Müslüman dünyanın çoğu tarafından emperyalist bir hareket olarak görülüp Batı ve Amerikan karşıtlığını güçlendirdi. Dolayısıyla korkulan şey, 'teröre karşı savaş'ın, İslâmcı terörizmi ateşleyen medeniyetler çatışmasını çözmekten ziyâde somutlaştırma tehlikesi içeren ters tepkilere neden olmasıydı.

Bush yönetiminin 'teröre karşı savaş' yaklaşımındaki değişiklikler, 2004 sonrasında özellikle BM'yi işin içine katmaya yönelik çabaların yoğunlaşmasında açıkça görüldü, fakat asıl önemli değişiklikler 2009 yılında Başkan Obama'nın göreve gelmesiyle oldu. Bunlar arasında, öncelikle askerî güç kullanımına vurgunun azalması ve ABD'nin 'yumuşak' güç inşasına daha fazla önem verilmesi sayılabilir. Amerikan birliklerinin Irak'tan aşamalı çekilmesi başladı ve Irak güçleri 2009 Mayısından itibaren kasaba ve şehirlerdeki güvenlik sorumluluğunu üstlendi. Aynı zamanda genel olarak Müslüman dünyasına ve spesifik olarak İran'a (özellikle Irak üzerinde artan etkisi ve nükleer silâh elde etmeye çalıştığına dâir kanaatleri göz önüne alarak), kültürlerarası anlayışı güçlendirme ve geçmişteki hataları kabûllenme çağrısında bulunan önemli teklifler yapıldı. Obama yönetiminin stratejisi, terörizmin yalnızca sonuçlarına değil, nedenlerine de daha fazla ilgi göstermeye

çalışarak, en önemlisi Filistin sorununu çözmeye yönelik cesur uluslararası baskılar yoluyla eskiden kalma kırgınlık ve şikâyetlerin kökenlerini ele aldı.

KÜRESEL EKONOMİNİN DEĞİŞEN DENGELERİ

'Hızlandırılmış' küreselleşmenin modern aşamasının tam olarak ne zaman başladığı konusunda uzlaşılmış bir görüş yoktur. Ekonomik küreselleşmenin (bkz. s. 131) gerçek olduğu fikri ancak 1990'larda genel kabûl görmüştür. Bununla birlikte günümüz küreselleşmesinin kökenleri Bretton Woods'un sâbit kur sisteminin 1968-1972 döneminde çökmesini tâkiben ekonomik önceliklerde meydana gelen genel değişime kadar götürülebilir. Dalgalı kur sistemine geçiş, mâlî engellerin daha fazla kaldırılması yönünde baskılara ve Uluslararası Para Fonu ve Dünya Bankası'nın (World Bank), gelişmekte olan dünyanın pek çok yerinde serbest piyasa politikalarının sıkı (bazen de talihsiz bir şekilde) bir uygulaması temelinde, 'yapısal uyum' programlarının teşvikine dayalı 'Washington Uzlaşısı' (bkz. s. 128) olarak bilinen fikirlere dönmesine neden oldu. 1980'li yıllarda serbest piyasa önceliklerine en hevesle sarılanlar ABD'de Reagan yönetimi ve İngiltere'de Thatcher hükümeti oldu. 1989-1991 arasında komünizmin dağılmasının bu bağlamda derin ekonomik sonuçları oldu. Çin'in yabancı yatırımlara açılmasıyla birlikte uluslararası kapitalizmin parametreleri çarpıcı bir biçimde genişleyerek Batı ekonomik sistemini gerçek anlamda küresel bir sisteme dönüştürdü. Fakat piyasa temelli 'şok tedavisi' reformları, komünizmden yeni çıkmış dünyanın farklı bölgelerinde farklı sonuçlar doğurdu. Örneğin Rusya'da, 1999 sonrasında Putin'le birlikte otoriter yönetimlere doğru bir geri dönüşe zemin hazırlayan hayat standartlarında ve yaşam beklentisinde keskin düşüşlere neden oldu.

Bununla birlikte yeni küresel ekonomi içerisinde dengeler değişmeye devam etti. Ekonomik küreselleşme, öz itibariyle ABD'nin artan başat konumuyla bağlantılıydı. ABD'nin IMF, GATT (General Agreement on Tariffs and Trade) (1995'te yerine Dünya Ticaret Örgütü geçti) ve Dünya Bankası üzerindeki etkisi 1970'lerden itibaren bu kurumların serbest piyasa ve serbest ticaret politikalarına bağlanmasında belirliyici olmuştur. 19. Yüzyıl İngiltere örneğinde olduğu gibi 20. Yüzyıl'ın sonu ve 21. Yüzyıl'ın başında serbest ticaret, ABD'ye malları için yeni pazarlar, ucuz işgücü kaynakları ve hammadde sağladı. 2000 yılına gelindiğinde, küresel ekonomik üretimin %30'undan fazlasını ABD kontrol ediyordu. ABD'nin küresel ekonominin en önemli aktörü olarak ortaya çıkışı, ulus-ötesi şirketler (bkz. s. 135) ve çeşitli ülkelerde en elverişli ekonomik ve mâlî koşulların avantajlarından yararlanmak için üretim ve yatırım yerlerini değiştirebilme imkânı sunan şubelere sâhip büyük firmaların filizlenen gücüyle bağlantılıydı. Yüzyılın başında dünya ticaretinin %70'inden sorumlu olan ulus-ötesi şirketlerden en büyük 500'ünün neredeyse yarısının merkezi ABD'deydi.

Ne var ki küresel kapitalizmin yararları eşit bir şekilde dağıtılmamıştır. Özellikle Afrika'nın çoğu küreselleşmeden yararlanmak yerine ondan zarar görmüş, Afrikalılar aşırı oranda eğitimsiz ve gıdasız kalmış, insanlar yine orantısız biçimde AIDS gibi hastalıklardan muzdarip olmuştur. Ulus-ötesi şirketlerin Afrika üzerindeki etkisi genellikle toplamda olumsuz olmuş ve örneğin, yerel ihtiyaçları karşılamaktan ziyâde, tarımın para getiren ihraç ürünleri üretimine yoğunlaşmasına neden olmuştur. Dünyanın diğer bölgeleri de, ya küreselleşen mâlî sistemin artan istikrarsızlığından zarar görmüş ya da neo-liberal piyasa reformlarına tam olarak girişmek istememeleri nedeniyle düşen büyüme oranları yaşamıştır. Küresel ekonominin yükselen istikrarsızlığı, Meksika'daki 1995 mâlî krizi, Güneydoğu ve Doğu Asya'nın 'kaplan' ekonomilerini etkileyen 1997-1998 Asya mâlî krizi ve ekonominin ciddî anlamda daralmasına yol açan 1999-2002 Arjantin mâlî krizinde sergilenmiştir.

En önemlileri Çin ve Hindistan olan yeni ekonomik güçlerin yükselişi, belki de küresel ekonominin 21. Yüzyıl'daki eğilimlerine hâkim olmuştur. Bu doğrultuda 1945 sonrası dönemin en önemli gelişmesinin, Soğuk Savaş'ın başlamış ve bitmiş olması ve hatta Amerika'nın ekonomik ve askerî hegemonyasının (bkz. s. 269) kurulmuş olması değil, 21. Yüzyıl'ın süper güçlerinin doğuşuna temel oluşturan sömürgelerin özgürleşme süreci olduğu anlaşılıyor. Eğer 19. Yüzyıl 'Avrupa Yüzyılı' ise, 21. Yüzyıl 'Asya Yüzyılı'na dönüşebilir.

Komuta ekonomisinden piyasa ekonomisine geçişin sonuçlarının ortaya çıkmaya başladığı yaklaşık 1980 yılından beri Çin, istikrarlı bir biçimde yıllık %9 üzerinde bir büyüme oranı yakalamıştır. Dünyanın üçüncü büyük ekonomisi olarak 2009 yılında Almanya'yı geride bırakan Çin'in, bu büyüme oranları devam ederse, 2027 yılına kadar Amerikan ekonomik gücünü gölgede bırakacağı tahmin edilmektedir. 1990'lardan bu yana Hindistan'ın büyüme oranları, Çin'inkinden yalnızca biraz düşüktür. Hindistan'ın önemli bir ekonomik güç olarak ortaya çıkışı, ekonomideki yeni teknoloji sektörünün genişlemesine itici gücünü veren ve ihraç odaklı büyümeyi teşvik eden 1980'lerdeki ekonomik liberalleşmeye kadar götürülebilir. Pek çok bakımdan 2007-2009 küresel mâlî krizi (bkz. s. 145), hem küresel ekonominin ağırlık merkezinin Batı'dan Doğu'ya kayışını yansıtmış hem de ona destek olmuştur. Bu kriz, yalnızca ABD'deki bankacılık kriziyle başlamak ve kimilerine göre Amerikan girişimci kapitalizm modelinin sorgulanmasına neden olmakla kalmamış, aynı zamanda Çin ve Hindistan'daki çabuk ekonomik toparlanmayla, bu ülkeler ve küçük komşu ekonomilerin kendilerini Amerikan ekonomisinden ayrıştırmayı başardığını kanıtlamıştır.

ÖZET

- ☆ 'Modern' dünya bir dizi gelişme sonucunda şekillenmiştir. Bunlar arasında eski medeniyetlerin nihâî çöküşü ve 'Karanlık Çağlar'ın başlaması; 'keşifler çağı' boyunca Avrupa hâkimiyetinin artması; nihâyet sanayileşme ve Avrupa emperyalizminin gelişimi sayılabilir.
- ☆ Birinci Dünya Savaşı, 'bütün savaşları sona erdiren savaş' olacaktı, fakat aynı nesil içerisinde İkinci Dünya Savaşı patlak verdi. İkinci Dünya Savaşı'na yol açan temel unsurlar arasında, Birinci Dünya Savaşı'nın barış düzenlemeleri, 1930'ların küresel ekonomik krizi, zaman zaman Hitler'in kişisel etkisine de bağlanan Nazilerin yayılmacı programı ve Asya'da Japon yayılmacılığının gelişimi sayılabilir.
- ☆ 1945 yılı, genel olarak dünya tarihinde bir dönüm noktası olarak görülür. İki önemli süreç başlamıştır. Birincisi, Avrupa imparatorluklarının çöküşü ve sömürgelerin özgürleşme sürecidir. İkincisi, ABD liderliğindeki Batı'yla Sovyet liderliğindeki Doğu arasında iki-kutuplu gerilimlerin yükselmesine yol açan Soğuk Savaş'ın başlamasıdır.
- ☆ Soğuk Savaş'ın iki-kutupluluğu, Sovyetler'in dağılmasına tanık olan 1989-1991 Doğu Avrupa devrimleriyle sona erdi. Bu, Sovyet tarzı komünizmin yapısal zafiyetleri, Gorbaçov'un reform sürecinin sonuçları, 'İkinci Soğuk Savaş'ın' başlaması ve ekonomik ve kültürel küreselleşmenin kapsamlı sonuçlarını içeren unsurların bir sonucuydu.
- ☆ Soğuk Savaş sonrası döneme dâir 'liberal' beklentiler, geliştikten kısa bir süre sonra, etnik milliyetçilik türlerinin ortaya çıkışı ve dinsel militanlığın yükselişiyle yıkıldı. Bu görüş, 11 Eylül ve bazen İslâm ve Batı arasında medeniyetsel bir mücadele olarak görülen 'teröre karşı savaş'ın başlaması örneğinde özellikle geçerlidir.
- ☆ Küresel ekonomi içerisindeki güç dengeleri ciddî biçimde değişmiştir. Bazıları küreselleşmeyi ABD'nin artan ekonomik hâkimiyetine bağlarken, diğerleri, küresel ekonominin özellikle yeni ortaya çıkan ekonomilerin yükselişiyle giderek çok-kutuplu hâle geldiğini savunmaktadır.

TARTIŞMA SORULARI

- ★ 1900 öncesi dünyada Avrupa neden ve nasıl başat bir etkiye sâhipti?
- ★ 1871'deki bütünleşmenin ardından Almanya, ne bakımdan ve neden bir 'sorun' oldu?
- ★ İkinci Dünya Savaşı, gerçekten Birinci Dünya Savaşı'nın tekrarı mıydı?
- ★ Hitler olmasaydı İkinci Dünya Savaşı olur muydu?
- ★ 1945 sonrası ABD ve Sovyetler Birliği arasındaki rekabet ve gerilimden kaçınılabilir miydi?

- ★ Soğuk Savaş, dünyayı daha az mı yoksa daha çok mu barışçıl ve istikrarlı hâle getirdi?
- ★ Soğuk Savaş'ı kimse 'kazandı' mı?
- ★ Uluslararası işbirliği ve birlikte yaşamaya dayalı 'yeni' dünya düzeni ümitleri neden kısa sürdü?
- ★ 11 Eylül dünya tarihinde bir dönüm noktası mıydı?
- ★ Çin, küresel siyasette dünyanın en önemli gücü olarak ABD'yi geçme sürecine mi girmiştir?
- ★ Tarih 'dersler verir' mi ve bunlardan bir şeyler öğrendiğimize dâir kanıt var mı?

palgrave
macmillan
www.palgrave.com
İlgili web kaynaklarına bağlantılar *Global Politics*'in web sayfasında bulunabilir.

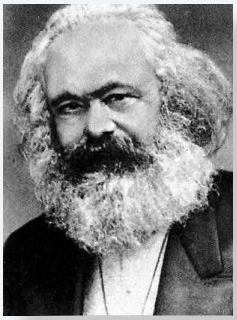
KONUYLA İLGİLİ OKUMALAR

Cowen, N., *Global History: A Short Overview* (2001). Klâsik çağdan modern döneme kadar küresel tarih hakkında kapsamlı bir değerlendirme.

Hobsbawm, E., *Globalization, Democracy and Terrorism* (2008). Orta Doğu'daki gelişmeleri özellikle dikkate alan, modern dünya tarihindeki temel eğilimler hakkında kısa ve berrak bir değerlendirme.

Spellman, W., *A Concise History of the World Since 1945* (2006). İkinci Dünya Savaşı'nın sonundan itibaren güvenilir bir dünya tarihi analizi.

Young, J. W. ve G. Kent, *International Relations Since 1945: A Global History* (2004). Soğuk Savaş ve sonrasında uluslararası gelişmelerin kapsamlı değerlendirmesi.

Karl Marx (1818-1883)

Genellikle 20. Yüzyıl komünizminin babası olarak tanımlanan Alman filozof, iktisatçı ve siyasal düşünür. Kısa bir üniversite hocalığı kariyerinin ardından Marx giderek sosyalist hareketin içine girdi. Sonunda Londra'da yerleşip, arkadaşı ve hayatı boyunca birlikte çalıştığı Friedrich Engels'in (1820-1895) desteğiyle hayatının geri kalanını, aktif bir devrimci ve yazar olarak çalışarak geçirdi. Marx'ın çalışmalarının merkezinde sistemik eşitsizlik ve istikrarsızlığa dikkat çeken ve onun geçici doğasını vurgulayan bir kapitalizm eleştirisi vardır. Marx, toplumsal gelişimin, kaçınılmaz olarak komünizmin kuruluşuna varacağını savunan tarihin erekbilimsel bir teorisini benimsemiştir. Klâsik eseri, üç ciltlik *Kapital* (*Das Kapital*, [1885, 1887, 1894] 1969) ve en çok bilinen ve kolaylıkla erişilebilir çalışması, Engels'le birlikte yazdığı *Komünist Manifesto*'dur (*Das Kommunistische Manifest*, [1848] 1967).

üzerindeki etkilerden biri de küresel kapitalizmin doğasındaki eşitsizlik ve adâletsizlikler hakkındaki bu düşüncedir.

Eleştirel Teori

Daha geniş bir kategori olan eleştirel teori ve görüşlerden ayırt edebilmek için genellikle 'Frankfurt Ekolü eleştirel teori' olarak da anılan eleştirel teori, Marksizmden ilham alan uluslararası teori akımlarından en dikkat çekeni hâline gelmiştir. Antonio Gramsci, eleştirel teori üzerinde önemli bir etki yapmıştır. Gramsci (1970), kapitalist sınıf sisteminin, yalnızca eşitsiz ekonomik ve siyasî güç tarafından değil, aynı zamanda burjuva fikir ve teorilerin, kendisinin deyimiyle '**hegemonya**'sı tarafından sürdürüldüğünü savunmuştur. Hegemonya, liderlik veya hâkimiyet demektir ve ideolojik hegemonya bağlamında burjuva fikirlerinin rakip görüşleri çarpıtma kapasitesini ifade eder, aslında çağın 'sağduyusu' hâline gelmiştir. Gramsci'nin fikirleri dünya veya küresel hegemonyanın doğası hakkındaki modern düşünceleri etkilemiştir. Hegemonyayı bir askerî gücün diğeri üzerindeki hâkimiyeti gibi geleneksel terimlerle yorumlamak yerine modern neo-Gramsciciler, hegemonyanın, hem ekonomik, siyasî, askerî ve ideolojik güçler hem de devletler ve uluslararası örgütler arasındaki etkileşimleri vurgulayan bir zorlama ve rıza karışımı yoluyla ne derecede sürdürüldüğüne dikkat çekmiştir. Böylece Robert Cox (bkz. , s. 158), ABD'nin hâkim gücünü yalnızca askerî yükselişiyle değil, aynı zamanda temsil ettiği 'dünya düzenine' geniş bir rıza sağlama yeteneğiyle de analiz etmiştir.

Eleştirel teori üzerindeki diğer önemli etki, 1923 yılında Frankfurt'ta kurulan, 1930'larda ABD'ye taşınan ve 1950'lerin başında Frankfurt'ta yeniden kurulmuş olan Sosyal Araştırma Enstitüsü'nde (Enstitü 1969'da feshedilmiştir) çalışan ve Marksizmden etkilenen bir grup teorisyenin temsil ettiği Frankfurt Okulu düşüncesi olmuştur. Eleştirel teoriyi tanımlayan ana tema, somut sosyal araştırmayı felsefeyle ilişkilendirme yoluyla eleştiri olgusunu tüm toplumsal uygulamalara

Hegemonya: Sistemin bir unsurunun diğerleri üzerinde yükselmesi veya hâkimiyet kurması. Marksistlere göre hegemonya, ideolojik hâkimiyet anlamına gelir (bkz. s. 269).

Antonio Gramsci (1891-1937)

İtalyan Marksist ve sosyal teorisyen. Alt düzey bir memurun oğlu olan Gramsci, 1913 yılında Sosyalist Parti'ye katıldı, fakat daha sonra 1921'de yeni kurulan ve 1924 yılına gelindiğinde lideri olarak tanındığı İtalyan Komünist Partisi'ne geçti. 1926 yılında Mussolini tarafından hapse atıldı ve ölümüne kadar hapiste kaldı. Gramsci, 1929 ve 1935 yılları arasında yazdığı *Hapishane Defterleri*'nde (*Quaderni del Carcere*, 1970), ortodoks Marksizmin ekonomik ve maddî unsurlar üzerindeki vurgusunu yeniden ele almaya çalıştı. 'Bilimsel' determinizmin bütün şekillerini reddederek, hegemonya teorisi yoluyla, siyasî ve entelektüel mücadelenin önemini vurguladı. Gramsci, burjuva hegemonyasına yalnızca siyasal ve entelektüel düzeyde, proleteryanın çıkarları doğrultusunda ve sosyalist ilke, değer ve teoriler temelinde bir 'karşı-hegemonya' mücadelesiyle karşı çıkılabileceğini iddia etti.

genişletme girişimidir. Önde gelen 'ilk nesil' Frankfurt düşünürleri arasında Theodor Adorno (1903-1969), Max Horkheimer (1895-1973) ve Herbert Marcuse (1898-1979) sayılabilir; Frankfurt Okulu'nun 'ikinci nesil' önde gelen temsilcisi Jürgen Habermas'tır (doğumu 1929). Başlangıçtaki Frankfurt düşünürleri, temelde farklı toplumların analiziyle ilgilenmişken, Cox (1981, 1987) ve Andrew Linklater (1990, 1998) gibi sonraki teorisyenler, eleştirel teoriyi en az üç bakımdan uluslararası politika çalışmasına uygulamıştır. İlk olarak eleştirel teori, teori ve anlayışların ne derecede değer ve çıkar çerçeveleriyle iç içe geçtiğini vurgulayarak bilgi ve politika arasındaki ilişkinin altını çizer. Bunun anlamı, bütün teoriler normatif olsa da, dünyayı anlama çabasında olanların daha kapsamlı bir **teorik döngüselliği** kabûl etmesi gerektiği anlamına gelir. İkinci olarak eleştirel teorisyenler, özgürleştirici siyasete belirgin bir bağlılık benimsemiştir: bireysel ve kolektif özgürlükleri ilerletmek amacıyla küresel siyasetin adâletsizlikleri ve sömürünün yapısını açığa çıkarmaya çalışırlar. Üçüncü olarak eleştirel teorisyenler, uluslararası teori içerisinde siyasal toplumla devlet arasındaki geleneksel bağlantıyı sorgular ve bu yolla daha kapsayıcı ve hatta kozmopolitan bir siyasal kimlik olasılığı yaratır.

SOSYAL İNŞACILIK

Soğuk Savaş'ın sonundan itibaren, çektiği dikkat önemli ölçüde artan post-pozitivist uluslararası teori yaklaşımlarından en önde geleni sosyal inşacılık olmuştur. İnşacı analiz yaklaşımı, kendi anlayışımızdan bağımsız nesnel hiçbir toplumsal ya da siyasal gerçeklik olmadığı inancına dayanır. Dolayısıyla inşacılar, sosyal dünyayı somut nesnelerden oluşan bir dış dünya anlamında 'dışımızda bir şey' olarak görmez, bunun yerine o, bir tür özneler-arası farkındalık olarak yalnızca 'içimizde' vardır. Bireyler veya sosyal gruplar olarak hareket etmeleri fark etmeksizin insanlar son analizde içinde yaşadıkları dünyayı inşa ederler ve bu kurgulara göre hareket ederler. Özellikle bir toplum veya halka kimlik veya farklı çıkar hissi verme amacına hizmet ettiklerinde ve genel kabûl gördüklerinde insanların inanç ve varsayımları bilhassa önem kazanır. Bu itibarla inşacı analiz, küresel siyasetteki 'yapı-aktör' tartışmasının eksik

Teorik döngüsellik: Bir teorisyenin, analizine dâhil ettiği değer ve ön varsayımların etkisinin farkında olması ve bunların oluşturulmasına yardımcı olan tarihsel dinamiklerin anlaşılması.

Adam Smith (1723-1790)

Genellikle 'kötümser bilimin' (iktisat) kurucusu olarak görülen İskoçyalı iktisatçı ve filozof. Glasgow Üniversitesi'nde mantık ve ahlâk felsefesi kürsüsü başkanlıkları yaptıktan sonra Smith, kendisine ekonomik teorilerini geliştirmenin yanında Fransa ve Cenevre'yi ziyaret etme fırsatı veren Buccleuch Dükü'ne özel dersler verdi. *Ahlâkî Duygular Teorisi (The Theory of Moral Sentiments*, 1759) eseri, insanın çıkarcılığı ve düzenlenmemiş sosyal düzeni bağdaştırmaya çalıştığı motivasyon teorisini geliştirmiştir. İşbölümünün önemini vurgulayan ve ekonominin işleyişini piyasa kavramlarıyla açıklamaya yönelik ilk sistematik girişim olan *Milletlerin Zenginliği* (*The Wealth of Nations*, 1776), Smith'in en ünlü çalışmasıdır. Genellikle serbest piyasa teorisyeni olarak görülmesine rağmen Smith, piyasanın kısıtlılıklarının da farkındaydı.

1945 sonrasının ilk yıllarında Keynesyen **sosyal demokrasi**yle flört etmesine rağmen İngiltere'dir. Bununla birlikte girişimci kapitalizmin ilkeleri, **piyasalaşma**nın ilerlemesiyle el ele giden ekonomik küreselleşmenin etkisiyle Anglo-Amerikan dünyanın çok ötesine genişletilmiştir. Girişimci kapitalizm, Adam Smith ve David Ricardo (1772-1823) gibi klâsik iktisatçıların fikirlerine dayanır ve Avusturyalı iktisatçı ve siyaset felsefecisi Friedrich von Hayek (1899-1992) ve Milton Friedman gibi modern teorisyenler tarafından neo-liberalizm şeklinde güncellenmiştir. Temel özelliği, piyasanın kendi kendini düzenleyen bir mekanizma (veya Adam Smith'in ifade ettiği şekliyle 'görünmez el') olduğu inancından doğan engellenmemiş bir piyasa rekabetinin işleyişine olan güvendir. Bu fikir, Adam Smith'in şu ünlü sözleriyle ifade edilmiştir: 'Akşam yemeğimizi, kasabın, bira üreticisinin veya fırıncının hayırseverliğinden değil, kendi çıkarlarını gözetmelerinden bekleriz.' ABD'de bu tür serbest piyasa ilkeleri, kamu mülkiyetinin minimal düzeyde kalmasını ve refah düzenlemelerinin neredeyse yalnızca bir güvenlik ağı olarak işlev görmesini sağladı. Amerikan şirketleri tipik olarak kâr amaçlıdır ve ödül, yüksek verimlilik ve işgücü esnekliği üzerine koyulmuştur. Sendikalar, güçlü sendika kuruluşlarının kâr maksimizasyonu önünde bir engel olacağı korkusunu yansıtacak şekilde genellikle zayıftır. Kapitalizmin bu türünün büyüme ve girişim üzerine yaptığı vurgunun kısmen kaynağı, sigorta şirketleri ve emeklilik fonları gibi yatırımlarına büyük kazanç talep eden mâlî kurumların, üretken refahı büyük ölçüde elinde tutmasıdır.

ABD'nin tartışmasız ekonomik gücü, girişimci kapitalizmin canlılığının belgesidir. Göreceli ekonomik düşüşü açık olmasına rağmen (ABD, 1945'te dünya imâlât çıktısının yarısını elinde bulundururken bu oran 2007'de beşte birin altına düşmüştü) ABD'nin ortalama verimliliği Almanya veya Japonya'dan hâlâ daha yüksektir. ABD, piyasa ilkelerinin uygulanmasından ve özellikle kıta çapında bir iç pazara sâhip olma, doğal kaynak zenginliği ve 'öncü ideoloji' olarak görülen sağlam bir bireyselci popüler kültürden yararlanmasını sağlayan doğal avantajlardan açık bir şekilde fayda sağlamaktadır. Bununla birlikte girişimci kapitalizmin ciddî dezavantajları da vardır. Bunların

Sosyal demokrasi: Kapitalizmin feshedilmesinden ziyâde, piyasa ve devlet arasında bir dengeyi savunan sosyalizmin ılımlı ve reformist bir kolu.

Piyasalaşma: Ticarî alışveriş ve maddî çıkarlara dayalı piyasa ilişkilerinin, ekonomi içerisinde ve muhtemelen toplumda yaygınlaşması.

Milton Friedman (1912-2006)

Amerikalı iktisatçı ve akademisyen. Roosevelt'in 'Yeni Düzen'inin keskin bir eleştirmeni ve Friedrich Hayek'in yakın arkadaşı olan Friedman, 1948 yılında Chicago Üniversitesi'nde iktisat profesörü oldu ve Chicago Okulu olarak bilinen yaklaşımı başlattı. Friedman, aynı zamanda *Newsweek*'te yazarlık ve ABD başkan danışmanlığı yaptı. 1976 yılında Nobel İktisat Ödülü aldı. Parasalcılığın ve serbest piyasanın önde gelen savunucularından olan Friedman, Keynesci teoriyi ve hükümetin 'vergilendir harca' politikalarını sert bir şekilde eleştirmiş ve 1970'li ve 1980'li yıllarda ABD ve özellikle İngiltere'de ekonomik önceliklerin değişmesine yardımcı olmuştur. Önde gelen çalışmalarından *Kapitalizm ve Özgürlük* (*Capitalism and Freedom*, 1962) ve eşi Rose'la birlikte yazdığı *Seçme Özgürlüğü* (*Free to Choose*, 1980) doğmakta olan neo-liberal düşünce üzerinde ciddî etki yaratmıştır.

ilerleyişi, 1990'lı yıllarda küresel ekonomik yönetişim kurumlarının etkisi ve küreselleşmenin artan etkisiyle oldu. 1980'li yıllarda Dünya Bankası ve IMF, daha sonradan 'Washington Uzlaşısı' olarak bilinecek olan, Reagan ve Thatcher'ın ekonomik gündemini benimseyen ve serbest ticaret, sermâye piyasalarının liberalizasyonu, esnek döviz kuru, dengeli bütçe gibi politikalara odaklanan fikirleri benimsedi. Doğu Avrupa'daki 1989-1991 devrimlerinin ardından bu düşünce, serbest piyasa reformlarını 'yapısal uyum programlarının' (bkz. s. 442) uygulanması yoluyla gelişmekte olan çoğu ülkeye genişletirken, Rusya, Macaristan ve Polonya gibi ülkelerde merkezî planlamadan serbest piyasa kapitalizmine 'şok tedavisiyle' geçişin haberini verdi.

Ekonomik küreselleşme, neo-liberalizmin ilerleyişini pek çok bakımdan desteklemiştir. Özellikle yoğunlaşan uluslararası rekabet, ekonomik düzenlemeleri kaldırma ve ulus-ötesi şirketlerin (TNCs) başka yerlere gitmesini engelleme ve yabancı yatırımları çekme ümidiyle vergi düzeylerini düşürme konusunda hükümetleri teşvik etti. Yükselen küresel rekabet bağlamında, enflasyonun kontrolünün ekonomik politikanın temel amacı olarak tam istihdamın sürdürülmesinin yerine geçmesi, kamu harcamalarını ve özellikle sosyal harcamaları düşürme yönünde güçlü baskılar oluşturdu. Bu baskılar, Amerikan ekonomisinin büyüme ve verimlilik oranlarının yeniden canlanması ve özellikle Almanya ve Japonya'daki diğer ulusal kapitalizm modellerinin nispeten düşük performanslarıyla birlikte, 1990'ların sonuna gelindiğinde neo-liberalizmin 'yeni' dünya ekonomisinin rakipsiz ve hâkim ideolojisi olarak ortaya çıkması anlamına geliyordu. Çin gibi yalnızca birkaç ülke, örneğin döviz kurlarını düşük tutarak karşı karşıya bulundukları rekabeti kısıtlama yoluyla neo-liberal küreselleşmeyi kendi kendilerine yönetebildi.

NEO-LİBERALİZMİN SONUÇLARI

Neo-liberalizmin bâriz küresel 'zaferi' önemli tartışmaları da kışkırttı. Neo-liberaller ve destekçileri açısından piyasa reformu ve ekonomik liberalizasyonu destekleyen en açık argüman onun işe yaramış olmasıdır. Neo-liberalizmin gelişimi,

SON DÖNEM ÖNEMLİ EKONOMİK TEORİSYENLER

George Soros (doğumu 1930)

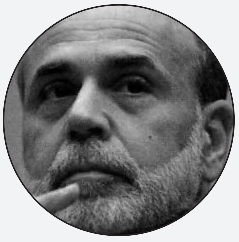
Macar doğumlu borsa yatırımcısı, işadamı ve hayırsever olan Soros, piyasa köktenciliğinin doğal dengeye olan inancını eleştirmektedir. İktisadî rasyonel aktör modellerinin neden işe yaramadığını göstererek özellikle döngüselliğin (neden ve sonucun, kendi kendilerini etkileyecek şekilde birbiriyle bağlantılı olma eğilimi) rolünü vurgulamaktadır. Soros'un temel eserleri arasında *Açık Toplum* (*Open Society*, 2000) ve *Finansal Piyasalar için Yeni Paradigma* (*The New Paradigm for Financial Markets*, 2008) sayılabilir.

Paul Krugman (doğumu 1953)

Amerikalı iktisatçı ve siyaset yorumcusu olan Krugman'ın akademik çalışmaları özellikle uluslararası iktisat konusuna odaklanmıştır. Bir neo-Keynesci olarak, genişlemeci mâlî politikayı durgunluğa çözüm olarak görmektedir. Krugman, Bush yönetiminin vergi kesintilerini ve açık artırıcı politikalarını uzun vâdede sürdürülemez olmakla eleştirmiştir. En bilinen eserleri arasında *Bir Liberalin Vicdanı* (*The Conscience of a Liberal*, 2007) ve *Bunalım Ekonomisinin Geri Dönüşü ve 2008 Krizi* (*The Return of the Depression Economics and the Crisis of 2008*, 2008) sayılabilir.

Ben Bernanke (doğumu 1953)

Amerikalı ekonomist ve 2006'dan beri Amerikan Merkez Bankası başkanı olan Bernanke, ABD'nin 2007-2009 küresel mâlî krizine gösterdiği tepkinin yönetilmesinde önemli roller oynadı. Bernanke'nin akademik yazıları, diğer unsurların yanında Fed'in rolünün yanında bankalarla mâlî kuruluşların borçları önemli oranda kısma eğilimini vurgulayarak, genellikle Büyük Buhran'ın ekonomik ve siyasî nedenleri üzerinde odaklanmıştır. Bernanke'nin temel eseri *Büyük Bunalım Üzerine Makaleler*'dir (*Essays on the Great Depression*, 2004).

Herman Daly (doğumu 1938)

Amerikalı bir çevre iktisatçısı olan Daly'nin en çok tanınmasını sağlayan, durağan durum ekonomisi teorisidir. Teori, sürekli ekonomik büyümenin ne mümkün ne de arzulanan bir durum olduğunu savunur. Daly, niceliksel olarak tanımlanmış 'büyüme' karşısında niteliksel olarak tanımlanmış 'kalkınmayı' savunmakta ve yoksul ülkelerin kullanımı için kaynak ve çevresel alan yaratmak amacıyla ekonomik büyümelerini sınırlandıran zengin ülkeleri savunmaktadır. Önemli eserleri arasında *Durağan Durum Ekonomisi* (*Steady-State Economics*, 1973) ve J. Cobb'la birlikte yazdığı *Ortak İyi İçin* (*For the Common Good*, 1990) sayılabilir.

Joseph Stiglitz (bkz. , s. 552)

KAYNAKÇA

Abbott, P., C. Wallace ve M. Tyler *et al*. (2005) *An Introduction to Sociology: Feminist Perspectives*. Londra: Routledge.

Ackerly, B. ve J. True (2010) *Doing Feminist Research in Political and Social Science.* Basingstoke: Palgrave Macmillan.

Albert, M., L.-E. Cederman ve A. Wendt (eds.) (2010) *New Systems Theories of World Politics.* Basingstoke: Palgrave Macmillan.

Albrow, M. (1996) *The Global Age: State and Society Beyond Modernity*. Cambridge: Polity Press.

Allison, G. (1971) *Essence of Decision*. Boston, MA: Little, Brown.

Allison, G. (2004) *Nuclear Terrorism: The Ultimate Preventable Catastrophe*. New York: Times Books.

Alston, P. (1990) 'The Fiftieth Anniversary of the Universal Declaration of Human Rights', J. Berting *et al*. (eds.), *Human Rights in a Pluralist World*. Londra: Meckler.

Altheide, D. (2006) *Terrorism and the Politics of Fear*. Lanham, MD: AltaMira Press

Amin, S. (1997) *Imperialism and Unequal Development*. New York: Monthly Review Press.

Amin, S. (2008) *The World We Wish to See: Revolutionary Objectives in the Twenty-First Century*. New York: Monthly Review Press.

Anand, D. (2007) 'Anxious Sexualities: Masculinity, Nationalism and Violence', *The British Journal of Politics and International Relations*, 9(2).

Anderson, B. (1983) *Imagined Communities: Reflections on the Origins and Spread of Nationalism*. Londra: Verso.

Anderson, B. (1998) *The Spectres of Comparison: Nationalism, Southeast Asia and the World*. Londra: Verso.

Anderson, B. (2005) *Under Three Flags: Anarchism and the Anti-colonial Imagination*. Londra Verso.

Angus, I. (2008) 'The Myth of the Tragedy of the Commons', *Monthly Review*, Ağustos.

Annan, K. (1999) 'Two Concepts of Sovereignty', *The Economist*, 18 Eylül.

Antony, A. (2005) *Imperialism, Sovereignty and the Making of International Law*. Cambridge: Cambridge University Press.

Archibugi, D. ve D. Held (eds.) (1995) *Cosmopolitan Democracy: An Agenda for a New World Order*. Cambridge: Polity Press.

Armstrong, D., L. Lloyd ve J. Redmond (2004) *International Organisation in World Politics.* Basingstoke: Palgrave Macmillan.

Ash, T. G. (2005) *Free World: Why a Crisis of the West Reveals the Opportunity of Our Time.* Harmondsworth: Penguin.

Axelrod, R. (1984) *The Evolution of Cooperation*. New York: Basic Books.

Azzam, M. (2008) 'Understanding al Qa'eda', *Political Studies Review*, 6(3).

Baev, P. K. (2003) 'Examining the 'Terrorism-War' Dichotomy in the 'Russian-Chechnya Case',

Bales, K. (2003) 'Because She Looks Like a Child', in B. Ehrenreich ve A. R. Hochschild (eds.) *Global Women*. Londra: Granta Books.

Ball, P. (2004) *Critical Mass: How One Thing Leads to Another*. Londra: Arrow Books.

Barber, B. (2003) *Jihad vs. McWorld.* Londra: Corgi Books.

Barnett, M. ve R. Duvall (eds.) (2005) *Power in Global Governance*. Cambridge: Cambridge University Press.

Basch, L. , N. Glick Schiller ve C. Blanc-Szanton (1994) *Nations Unbound: Transnational*

Projects, Post-colonial Predicaments, and De-territorialized Nation-states. Cenevre: Gordon & Breach.

Bauman, Z. (1994) *Modernity and the Holocaust*. Cambridge: Polity Press.

Bauman, Z. (1998) *Globalization: The Human Consequences*. Cambridge: Polity Press.

Bauman, Z. (2000) *Liquid Modernity*. Cambridge: Polity Press.

Bauman, Z. (2007) *Liquid Times: Living in an Age of Uncertainty.* Cambridge: Polity Press.

Baylis, J., S. Smith ve P. Owens (eds.) (2008) *The Globalization of World Politics.* Oxford: Oxford University Press.

Beck, U. (1992) *The Risk Society: Towards a New Modernity*. Londra: Sage.

Beck, U. (2000) *The Brave New World of Work*. Cambridge: Cambridge University Press.

Beck, U. (2005) *Power in the Global Age*. Cambridge: Polity Press.

Beck, U. (2009) *World at Risk.* Cambridge ve Malden, MA: Polity Press.

Beck, U. ve E. Beck-Gernsheim (2002) *Individualization: Individualized Individualism and its Social and Political Consequences*. Londra: Sage.

Beeson, M. (2007) *Regionalism and Globalization in East Asia: Politics, Security and Economic Development.* Basingstoke: Palgrave Macmillan.

Beeson, M. ve N. Bisley (eds.) (2010) *Issues in 21st Century World Politics*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.

Beevor, A. (2002) *Berlin: The Downfall 1945*. Londra: Penguin.

Bell, D. (ed.) (2010) *Ethics and World Politics.* Oxford: Oxford University Press.

Bellamy, A. (2006) *Just Wars: From Cicero to Iraq*. Londra: Polity Press.

Bentham, J. (1968) *The Works of Jeremy Bentham*. Oxford: Clarendon Press.

Berman, P. (2003) *Terror and Liberalism*. New York: W. W. Norton & Co.

Bernanke, B. (2004) *Essays on the Great Depression*. Princeton: Princeton University Press.

Betsill, M., K. Hochstetler ve D. Stevis (eds.) (2006) *International Environmental Politics.*Basingstoke: Palgrave Macmillan.

Bhagwati, J. (2004) *In Defence of Globalization*. Oxford: Oxford University Press.

Bhagwati, J. (2008) *Termites in the Trading System*. Oxford: Oxford University Press.

Bisley, N. (2007) *Rethinking Globalization*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.

Blainey, G. (1988) *The Causes of War*. New York: Free Press.

Blair, T (2004) 'Doctrine of the International Community', I. Stelzer (ed.) (2004) *Neo-conservatism.* Londra: Atlantic Books.

Bloom, M. (2007) *Dying to Kill: The Allure of Suicide Terror.* New York: Columbia University Press.

Bobbitt, P. (2002) *The Shield of Achilles: War, Peace, and the Course of History*. New York: Alfred A. Knopf.

Bohne, E. (2010) *The World Trade Organization: Institutional Development and Reform.*

Basingstoke: Palgrave Macmillan.

Bookchin, M. (1975) *Our Synthetic Environment*. Londra: Harper & Row.

Bookchin, M. (1982) *The Ecology of Freedom: The Emergence and Dissolution of Hierarchy*. Palo Alto: Cheshire.

Bookchin, M. (1995) *Re-enchanting Humanity: A Defence of the Human Spirit Against Antihumanism, Misanthropy, Mysticism and Primitivism*. New York: Continuum International Publishing.

Bookchin, M. (2006) *The Ecology of Freedom*. New York: AK Press.

Booth, K. ve N. Wheeler (2008) *The Security Dilemma: Fear, Cooperation and Trust in World Politics*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.

Boulding, K. (1956) *The Image: Knowledge in Life and Society*. Ann Arbor, MI: University of Michigan Press.

Boulding, K. (1966) 'The Economics of the Coming Spaceship Earth', H. Jarrett (ed.) *Environmental Quality in a Growing Economy*. Baltimore: Johns Hopkins Press.

Brass, P. A. (2003) *The Production of Hindu-Muslim Violence in Contemporary India*. Washington, DC: University of Washington Press.

Braybrooke, D. ve C. Lindblom (1963) *A Strategy of Decision: Policy Evaluation as a Political Process*. New York: Collier Macmillan.

Brenner, N. (2004) *New State Spaces: Urban Governance and the Rescaling of Statehood*. Oxford: Oxford University Press.

Breslin, S. (2010) 'Regions and Regionalism in World Politics', M. Beeson ve N. Bisley (eds.), *Issues in 21st Century World Politics*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.

Brett, E. (2009) *Reconstructing Development Theory*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.

Brown, C. ve K. Ainley (2009) *Understanding International Relations*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.

Brown, G. W. (2008) 'Moving from Cosmopolitan Legal Theory to Legal Practice', *Legal Studies,* 28(3).

Brown, M. B. (1995) *Models in Political Economy: A Guide to the Arguments* (2. baskı).Harmondsworth: Penguin.

Brown, M. E. (ed.) (1998) *Theories of War and Peace*. Cambridge, MA: The MIT Press

Buchanan, A. (2007) *Justice, Legitimacy, and Self-Determination: Moral Foundations for International Law*. New York: Oxford University Press.

Bull, H. (1961) *The Control of the Arms Race: Disarmament and Arms Control in the Missile Age*. New York: Praeger.

Bull, H. (1966) 'The Grotian conception of international society', H. Butterfield ve M. Wight (eds.) *Diplomatic Investigations*. Londra: Allen & Unwin.

Bull, H. (1984) *Justice in International Relations: The Hagey Lectures*. Waterloo, Ontario: University of Waterloo.

Bull, H. (2002) *The Anarchical Society: A Study of Order in World Politics*. Londra: Macmillan.

Burchill, S., A. Linklater, R. Devetak, J. Donnelly, T. Nardin, M. Paterson, C. Reus-Smit ve J. True (2009) *Theories of International Relations*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.

Burke, J. (2007) *Al-Qaeda: The True Story of Radical Islam*. Harmondsworth: Penguin.

Burton, J. (1972) *World Society*. Londra ve New York: Cambridge University Press.

Buruma, I. ve A. Margalit (2004) *Occidentalism: A Short History of Anti-Westernism*. Londra: Atlantic Books.

Butko, J. (2009) 'Four Perspectives on Terrorism: Where They Stand Depends on Where You Sit', *Political Studies Review*, 7(2).

Buzam, B. (2004) *From International to World Society?* Cambridge: Cambridge University Press.

Byers, M. (ed.) (2000) *The Role of Law in International Politics: Essays in International Relations and International Law*. Oxford: Oxford University Press.

Caney, S. (2005) *Justice Beyond Borders: A Global Political Theory*. Oxford: Oxford University Press.

Capra, F. (1975) *The Tao of Physics*. Boston: Shambhala.

Capra, F. (1976) *The Web of Life*. Londra: Flamingo; New York: Anchor/Doubleday.

Capra, F. (1982) *The Turning Point*. New York: Simon & Schuster.

Capra. F. (2003) *The Hidden Connections*. Londra: HarperCollins.

Caprioli, M. ve M. Boyer (2001) 'Gender, Violence and International Crisis', *The Journal of Conflict Resolution*, 45(4).

Carr, E. H. (1939) *The Twenty Years' Crisis 1919–39*. Londra: Macmillan.

Carr, N. (2008) 'Is Google Making Us Stupid?' in *The Atlantic Magazine*, July/August.

Carr, N. (2010) *The Shallows: What the Internet is Doing to our Brains*. New York: Norton.

Carson, R. (1962) *The Silent Spring*. Boston, MA: Houghton Mifflin.

Carter, A., J. Deutch ve P. Zelikow (1998) 'Catastrophic Terrorism', *Foreign Affairs*, 77(6).

Castells, M. (1996) *The Rise of the Network Society*. Oxford: Blackwell.

Castells, M. (2001) *The Internet Galaxy: Reflections on the Internet, Business and Society*. Oxford: Oxford University Press.

Castells, M. (2004) *The Internet Galaxy: Reflections on the Internet: Business and Society*. Oxford: Oxford University Press.

Castells, M. (2009) *Communication Power*. New York: Oxford

University Press.

Castles, S. ve M. Miller (2009) *The Age of Migration: International Population Movements in the Modern World*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.

Cerny, F. G. (2010) 'Globalization and Statehood', M. Beeson ve N. Bisley (eds.), *Issues in 21st Century World Politics*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.

Chenoy, A. (2002) 'The Politics of Gender in the Politics of Hatred', *Aman Ekta Manchin Manch Digest*, 3.

Chomsky, N. (1999) *The New Military Humanism: Lessons from Kosovo*. Monroe, ME: Common Courage Press.

Chomsky, N. (2003) *Hegemony or Survival: America's Quest for Global Dominance*. New York: Henry Holt & Company.

Chowdhry, G. ve S. Nair (eds.) (2002) *Postcolonialism and International Relations: Race, Gender and Class*. Londra: Routledge.

Chua, A. (2003) *World on Fire: How Exporting Free Market Democracy Breeds Ethnic Hatred and Global Instability*. Londra: Heinemann.

Clarke, J. J. (1997) *Oriental Enlightenment: The Encounter Between Asian and Western Thought.* Londra ve New York: Routledge.

Clausewitz, K. von ([1831]1976} *On War*. Princeton: Princeton University Press.

Cockayne, J. (2010) 'Crime, Corruption and Violent Economies', M. Bardel ve A. Wennman (eds.) *Ending Wars, Consolidating Peace; Economic Perspectives*. International Institute or Strategic Studies.

Cohen, R. ve P. Kennedy (2007) *Global Sociology.* Basingstoke: Palgrave Macmillan.

Cohen-Tanugi, L. (2008) *The Shape of Things to Come: Charting the Geopolitics of the New Century*. New York: Columbia University Press.

Collier, P. ve A. Hoeffler (2004) 'Greed and Grievance in Civil Wars', *Oxford Economic Papers*, 56(4).

Cooper, R. (2004) *The Breaking of Nations: Order and Chaos in the Twenty-first Century*. Londra: Atlantic Books.

Copeland, T. (2001) 'Is the New Terrorism Really New? An Analysis of the New Paradigm for Terrorism', *Journal of Conflict Studies*, 11(2).

Corbett, P. (1956) *Morals, Law and Power in International Relations*. Los Angeles: J. R. ve D. Hayes Foundation.

Cornia, G. A. (2003) 'The Impact of Liberalization and Globalization on Within-Country Income Inequality', *Economic Studies*, 49(4).

Cornia, G. A. ve J. Court (2001) *Inequality, Growth and Poverty in the Era of Liberalization and Globalization*. Helsinki: UNU World Institute for Development Economics Research.

Cowen, N. (2001) *Global History: A Short Overview*. Cambridge and Malden, MA: Polity Press.

Cox, R. (1981) 'Social Forces, States and World Orders: Beyond International Relations Theory', *Millennium*, 10(2).

Cox, R. (1987) *Production, Power and World Order: Social Forces in the Making of History*. New York: Columbia University Press.

Cox, R. (1993) 'Structural Issues in Global Governance: Implications for Europe', S. Gill (ed.) *Gramsci, Historical Materialism and International Relations*. Cambridge: Cambridge University Press.

Cox, R. (1994) 'Global Restructuring: Making Sense of the Changing International Political Economy', R. Stubbs ve G. Underhill (eds.) *Political Economy and the Changing Global Order*. Oxford: Oxford University Press.

Cox, R. (T. Sinclair ile) (1996) *Approaches to World Order*. Cambridge: Cambridge University Press.

Cox, R. ve H. Jacobson (1972) *Anatomy of Influence: Decision Making in International Organization*. Newhaven, CT: Yale University Press.

Cox, S. (1985) 'No Tragedy of the Commons', *Environmental Ethics* 7.

Crawford, M. (2009) *Sex Trafficking in South Asia: Telling Maya's Story*. Londra: Routledge.

Crenshaw, M. (ed.) (1983) *Terrorism, Legitimacy and Power*. Middletown: Wesleyan University Press.

Daly, H. (ed.) (1973) *Towards a Steady-State Economy.* San Francisco: Freeman.

Daly, H. ve J. Cobb (1990) *For the Common Good: Redirecting the Economy towards*

Community, the Environment and a Sustainable Future. Londra: Greenprint.

Dedeoglu, B. (2003) 'Bermuda Triangle: Comparing Official Definitions of Terrorist Activity', *Terrorism and Political Violence*. 15(3).

Deffeyes, K. (2006) *Beyond Oil: The View from Hubbert's Peak*. New York: Hill & Wang.

Der Derian, J. (20091) *Virtuous War: Mapping the Military-*

Waltz, K. (1959) *Man, the State, and War*. New York: Columbia University Press.

Waltz, K. (1979) *Theory of International Politics*. Reading, MA: Addison-Wesley.

Walz, K. (2002) 'Structural Realism After the Cold War', G. Ikenberry (ed.) *America Unrivalled: The Future of the Balance of Power*. Ithaca and Londra: Cornell University Press.

Walzer, M. (1977) *Just and Unjust Wars: A Moral Argument with Historical Illustrations*. New York: Basic Books.

Walzer, M. (1983) *Spheres of Justice: A Defence of Pluralism and Equality*. New York: Basic Books.

Walzer, M. (1994) *Thick and Thin: Moral Argument at Home and Abroad.* Chicago: Notre Dame Press,

Walzer, M. (2004) *Arguing about War*. Londra: Yale University Press.

Walzer. M. (2007) 'Political Action: The Problem of Dirty Hands', D. Miller (ed.) *Thinking Politically: Essays in Political Theory*. Newhaven: Yale University Press.

Ward, B. ve R. Dubois (1972) *Only One Earth*. Harmondsworth: Penguin; New York: New American Library.

Weber, M. (1948) *From Max Weber: Essays in Sociology*. Londra: Routledge & Kegan Paul.

Weiss, G, ve A. Kamran (2009) 'Global Governance as International Organization', J.

Whitman (ed.) *Global Governance*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.

Weiss, T. G. (2007) *Humanitarian Intervention: Ideas in Action.* Cambridge: Polity Press

Weiss, T. G. (2009) *What's Wrong with the United Nations (and How to Fix It)*. Cambridge ve Malden, MA: Polity Press.

Wendt, A. (1987) 'The Agent-Structure Problem in International Relations Theory', *International Organization*, 41.

Wendt, A. (1992) 'Anarchy is What States Make Of It: The Social Construction of Power Politics'. In *International Organization*, 46(2).

Wendt, A. (1999) *Social Theory of International Politics*. Cambridge: Cambridge University Press.

Wheeler, N. (2000) *Saving Strangers: Humanitarian Intervention in International Society.* Oxford: Oxford University Press.

Whitman, J. (ed.) *Global Governance*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.

Wight, M. (1991) *International Theory: The Three Traditions.* Leicester: Leicester University Press.

Wilkinson, P. (2003) 'Why Modern Terrorism? Differentiating Types and Distinguishing Ideological Motivations', C. Kegley Jr (ed.) *The New Global Terrorism: Characteristics, Causes and Controls*. Upper Saddle River, NJ: Prentice Hall.

Wilkinson, P. (2006) *Terrorism Versus Democracy.* Londra ve New York: Routledge.

Wilkinson, R. ve K. Pickett (2010) *The Spirit Level: Why Equality is Better for Everyone*. Harmondsworth: Penguin.

Williamson, J. (1990) *Lâtin American Adjustment: How Much Has Happened?* Washington, DC: Institute for International Economics.

Williamson, J. (1993) 'Democracy and the 'Washington Consensus', *World Development*, 21 (8).

Willis, K. (2005) *Theories and Practices of Development.* Londra and New York: Routledge.

Wohlforth, W. (1993) *Elusive Balance: Power and Perception during the Cold War*. Ithaca, NY: Cornell University Press.

Wolf, M. (2005) *Why Globalization Works*. Newhaven, CT: Yale University Press.

Woods, N. (2006) *The Globalizers: The IMF, the World Bank, and their Borrowers.* Ithaca: Cornell University Press.

World Bank (2010) *Global Economic Prospects 2009: Forecast Update.*

World Economic Forum (2007) *The Global Gender Gap Report 2007*.

Yergin, D. (1980) *Shattered Peace: Origins of the Cold War and the National Security State.* Harmondsworth: Penguin.

Young, A., J. Duckett ve P. Graham (eds.) (2010) *Perspectives on the Global Distribution of Power.* Özel Baskı *Politics,* 30(1).

Young, I. (1995) *Justice and the Politics of Difference*. Princeton: Princeton University Press.

Young, J. W. ve G. Kent (2004) *International Relations Since 1945: A Global History.* Oxford: Oxford University Press.

Young, R. (2003) *Postcolonialism: A Very Short Introduction.* Oxford: Oxford University Press.

Yunker, J. (2007) *Political Globalization: A New Vision of World Government.* Lanham, MD: University Press of America.

Yuval-Davis, N. (1997) *Gender and Nation*. Londra: Sage

Yuval-Davis, N. ve F. Anthias (eds.) (1989) *Woman, Nation-State*. Londra: Macmillan.

Zakaria, F. (1998) *From Wealth to Power*. Princeton: Princeton University Press.

Zakaria, F. (2009) *The Post-American World*. New York: W.W. Norton & Co.

DİZİN

1-9

11 Eylül Olayları (2001) 271, 329, 339, 341, 345, 347–350, 353, 356, 361, 376, 521, 539
'98. Madde anlaşmaları' 417

A

Abbott, P 507
Abdülselam Faraj 249
Aborjin halklar 166, 223, 460
âcil yardım 113, 451
adaptasyon 475
adem-i merkezîleşme 566
âdil ticaret 449, 450
Adorno, Theodor 104
Afganistan 47, 56, 72, 76–79, 98, 161, 215, 234, 245, 249, 253, 265, 271–277, 282, 299–301, 306, 312, 342, 348, 353–360, 375, 382–385, 388, 390, 392, 508, 522, 586
'Af-Pak' politikası 274
Afrika 58, 62, 66, 78, 81, 101, 129, 135, 150, 155, 202, 208–216, 228–232, 236, 241, 244, 275, 278–281, 285, 296, 300, 302, 314, 323, 326, 334, 340, 353, 355, 360, 385, 408, 428, 430–434, 437, 441, 448–453, 471, 477, 483, 505–508, 522, 528–531, 549, 554–557, 564, 567–572, 578, 589, 594, 604, 609
  Batı Afrika 219, 568, 571, 578
  Doğu Afrika 214, 219
  Kuzey Afrika 56, 62, 63, 202, 212, 215
  Sahra-altı Afrika 300, 430, 433, 437, 448, 451–453, 484, 528, 554, 555, 589
Afrika Adâlet Divanı 569
Afrika Birliği (AU) 522, 567, 569, 571, 578
Afrika Birliği Kuvveti 385
Afrika Birliği Örgütü (OAU) 569, 578
Afrika'nın Kalkınması Konusunda Yeni Ortaklık (NEPAD, 2001-) 578
Afrika Yılı (2005) 452
Ahlâkın ve Yasamanın İlkeleri (Bentham, 1789) 30
ahlâkî çoğulculuk 389
ahlâkî görecelilik 238, 240
ahlâkî ilkeler 89, 229, 308, 398, 402
ahlâkî kozmopolitanizm 48, 112, 114
ahlâkî otorite 262, 314, 335, 518, 530, 582
Ahmedinecad, Mahmud 247
AIDS. *Bkz* HIV/AIDS
Ainley, K 53
'akıllı güç' 263, 264, 275
Allison, G. 170, 350
'Alman Sorunu' 60, 62, 581
Almanya 57–73, 76, 81, 87, 90, 107, 121, 127, 134, 141, 155, 170, 172, 203, 208, 212, 215, 248, 261, 264, 270, 276, 280, 295, 308, 319, 326, 330, 399, 435, 443, 478, 481, 502, 508, 518, 531, 544, 549, 568, 573, 579, 581, 585, 589–593
  Batı Almanya 334, 340, 549, 603
Alman Yeşilleri 456
Altı Gün Savaşı (1967) 72, 77, 152, 238, 249, 292, 405
altın değişimi standardı 551
Alt-sınıf 179
Amerika
  Güney Amerika 120, 126, 137, 150, 574, 580, 594
  Kuzey Amerika 57, 97, 98, 120, 134, 150, 154, 166, 187, 214, 215, 222, 353, 465, 467, 506, 566, 571, 580, 594
  Latin Amerika 66, 122, 143, 187, 214, 228, 236, 241, 265, 277–279, 334, 375, 428, 435, 450, 505, 531, 554, 567, 571, 574, 589, 603, 609
Amerika Birleşik Devletleri (ABD) 33, 40–47, 56–60, 63–83, 90, 102, 107, 120–141, 144–146, 155, 158, 160, 164–167, 170–172, 178, 183, 187, 192, 211, 214–218, 221–223, 228, 229, 236–239, 245, 246–253, 257, 261–289, 293, 299–307, 312, 319–337, 343–345, 348–359, 367, 372–376, 380, 384, 392, 399, 400, 404, 408, 413, 416, 422, 426, 432, 435, 443, 448, 450, 469, 474–479, 482–484, 489, 494, 504, 512, 515–532, 540, 543–562, 566, 574–582, 587–590, 594, 599–610

Amerika Devletlerinin Serbest Ticaret Bölgesi (1994-) 574
Amerikanlaşma 76, 186, 277, 386, 552
Amerikan yüzyılı/değerleri 269, 278, 605
ampirik feminizm 492
ampirik kanıt 500
Amsterdam Anlaşması 585, 586
anaerkil 500
analitik feminizm 108, 490–493, 509
anarşi 35, 36, 41, 52, 61, 86, 87, 92, 96, 105, 263, 283, 286, 296, 514, 538, 542, 544, 602
'anarşik toplum' (Bull) 35, 97, 539
anarşist gruplar 340
anayasa 407
Anderson, B. 205, 209, 220, 567
anlaşmalar 400
Annan, K. 381, 388, 404, 409, 511, 521, 527, 533
anomi (Durkheim) 189
anti-Amerikancılık 275
anti-kapitalist hareket 103, 166
anti-Semitizm 210, 212, 216
antroposentrizm 460
apartheid 78, 212, 275, 568, 578
Aquinas, T. 94, 307–309, 397
Arap-İsrail çatışması 152, 522
İsrail-Filistin çatışması 235
Arap Ligi 567, 569
Aristo 41, 111, 246, 308
Arjantin 81, 126, 142, 155, 278, 295, 326, 338, 442, 531, 574, 580, 581
Arjantin mâlî krizi (1999-2002) 81
Armstrong, D. 535
Arrhenius, S. 470
arz-yönlü ekonomi 159
Ashton, C. 587
asimilasyon 216, 218
asit yağmuru 458
Askerî Alanda Devrim 303
askerî baskı 357
askerî eğitim 357
askerî fahişelik 504
askerî güç 46, 79, 91, 266, 277, 285, 296–299, 308, 381, 386, 524, 545
askerî harcama 47, 141, 160, 281, 546
askerî teknoloji 292, 315, 599
Asunción Anlaşması (1991) 574
Asya 57, 59, 63, 66, 572, 575, 579, 594, 605, 609
Doğu Asya 81, 122, 124, 236, 319, 437, 441, 452, 505, 507, 551, 571, 577, 595
Güneydoğu Asya 63, 68, 124, 134, 142, 219, 228, 334, 351, 505, 567, 571, 575, 609
Orta Asya 212, 222, 282, 484, 577, 578
Asya-Avrupa Konferansı 588
Asya değerleri 190, 198, 242, 254, 577
Asya mâlî krizi 78, 81, 124, 143, 242, 577
Asya-Pasifik Ekonomik İşbirliği (APEC) 567, 571, 574
'Asya yüzyılı' 280
aşamalılık 169
Aşırı Borçlu Fakir Ülkeler Girişimi 450, 452
atomizm 179
Augsburg Barışı (1555) 396
Augustine, St. 307, 308, 309
Aum Shinryko 345
Avrasya 56, 484, 571, 578
avro bölgesi (1999-) 592
Avro-dolarlar 550
Avrupa
Batı Avrupa 66, 72, 122, 166, 223, 269, 306, 334, 347, 505, 526, 550, 591
Doğu Avrupa 59, 65, 69–75, 82, 91, 127, 131, 157, 215, 222, 232, 265, 266, 268, 282, 302, 306, 319, 332, 375, 435, 589, 603
Güney Avrupa 589
Güneydoğu Avrupa 62
Kuzey Avrupa 465, 472
Orta Avrupa 31, 57, 62, 122, 212, 396
Avrupa Adâlet Divanı 583, 588
'Avrupa Birleşik Devletleri' 566, 581, 583
Avrupa Birliği (AB) 35, 51, 73, 78, 96, 99, 154–159, 166, 222, 249, 271, 277–282, 286, 306, 330, 371, 413, 423, 436, 449, 452, 474, 484, 539, 541, 556, 557, 565, 567, 571, 574–595, 601
Avrupa Birliği: Anayasal Anlaşma (2004) 585, 586
Avrupa Birliği Anlaşması (Maastricht Anlaşması veya TEU) 574, 579, 582, 585, 589–592
Avrupa Birliği: Dış İlişkilerden Sorumlu Yüksek Temsilcilik 586
Avrupa bütünleşmesi 516, 568, 570, 576, 581, 582, 594, 595
Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET, 1958-) 568, 582, 583, 585, 586, 589, 590
Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Konferansı (AGİK) 72, 75, 571
Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilâtı (AGİT) 71, 75
Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM, Strazburg) 373
Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (AİHS, 1950) 371, 373
Avrupa Komisyonu 588, 590
Avrupa Konseyi (1949-) 373, 569, 571, 588, 590
Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu (AKÇT, 1952-) 568, 582, 585, 590
Avrupa Merkez Bankası 145, 588, 592
Avrupa merkezcilik 378
Avrupa-merkezcilik 110
Avrupa Parlamentosu 588, 590
Avrupa Savunma Topluluğu (akim durumda) 586
Avrupa tek pazarı (1993-) 590, 592
Avrupa Tek Senedi (1986) 582, 583, 585
Avrupa Topluluğu (AT, 1967) 574, 582, 583, 585, 589, 590
Avrupa Uyumu 512
Avustralya 59, 126, 155, 166, 171, 214–220, 223, 278, 326, 338, 351, 381, 383, 422, 435, 469, 474, 508, 566, 574, 577
Aydınlanma 58, 228, 236, 241

B

Baader-Meinhof 340, 347
bağımlılık teorisi 101
bağlantılılık 181
Bağlantısızlar Hareketi 241

UNCED. *Bkz* Rio 'Yeryüzü Zirvesi' (1992)
Uruguay 143, 549, 555–557, 574, 580, 601
Utrecht Barışı 397
Üç-Kıta Konferansı (Havana, 1966) 241
'üçlü dönüşüm' (Sachs) 448
Üçlü İttifak 411
Üçüncü Dünya 66, 241, 340, 421, 537
'üçüncü sektör' kurumlar 164
ülkeler-üstülük 154
ülkesizleşme 184
ürün fetişizmi 187

V

Vahhabîlik 246, 248
van Rompuy, H. 588
'varlığını sürdürme arzusu' (Waltz) 153
Varşova Paktı 69, 73, 74, 264, 265, 306, 375
Vasak, K. 366
vatanseverlik 202, 203, 221
Venezuela 278, 574
Venüs 470
Versailles (Versay) Anlaşması (1919) 62–64, 91, 94, 142, 207, 302, 365
vicdanî ret 313
Vietnam-Kamboçya Savaşı (1978-1979) 220
Vietnam Savaşı 69, 72, 76, 90, 193, 258, 265, 269, 273, 278, 299, 314, 412, 550
Vincent, J. 374
Viyana Diplomatik ve Konsolosluk İlişkileri Sözleşmeleri (1961, 1963) 401
Viyana Kongresi (1814-1815) 137, 364, 512
Vlaams Blok 224
Volksgeist (Herder) 204

W

Wallerstein, I. 123, 136, 438, 547
Wall Street Çöküşü (1929) 64
Walt, S. 285
Waltz, K. 92, 153, 167, 293, 323, 498
Walzer, M. 309
Ward, B. 457
'Washington Uzlaşısı' 80, 126–128, 132, 441, 444, 547–554, 558–561
'Washington Uzlaşısı' 80, 127, 444, 548
Weber, M. 150, 151, 162
Wegener, a. 598
Weiss, T.G. 393, 513, 535
Weltpolitik (dünya siyaseti) 62
Wendt, A. 105, 107, 153, 231, 323
Wen Jiabao 477
Westphalia Barışı 31, 57, 150, 365, 396. *Ayrıca Bkz* Westphalia devlet-sistemi
Westphalia devlet sistemi 31, 297, 497, 563
Wheeler, N. 46
Whitman, J. 564
Wight, M. 607
Wikipedia 183
Williams, M. 148
Williamson, J. 128
Willis, K. 454
Wilsoncılık 253, 276, 516
Wilson, W. 267
Wolfowitz, P 171
World Wide Web 184

X

XIV. Louis 151

Y

yabancı 167
yabancı düşmanlığı (zenofobi) 210
'yakıt milliyetçiliği' 221
yapısalcılık 30, 42, 85, 100, 105–108, 116, 495
yapısal güç 258–263, 277, 288, 491, 605
yapısal realizm 86, 92, 93, 513
yapısal şiddet 499
yapısal uyum programları (SAP) 426, 440–445, 453
yapı-söküm 106
'yaratıcı yıkım' (Schumpeter) 139, 147
Yarından Sonraki Gün 472
'yasalar çatışması' 396
yaşam beklentisi 80
'yaşam merkezli eşitlik' 464
yaşlanan nüfus 280, 609
yatıştırma politikası 65, 170, 275
yayılma 516, 572
Yediler Grubu (G-7) 548, 549
yeni dünya düzeni 75, 253, 257, 267, 288, 380, 381
yeni işlevselcilik 514, 572, 594
yeni siyaset 195
Yeni Sol 193
'yeni' terörizm 345
'Yeni Uluslararası Ekonomik Düzen' 548
Yeni Zelanda 126, 166, 218, 223, 383, 435, 490, 508, 577
yerelleşme 165, 186, 192
'yeşil devrim' 448
yeşiller hareketi 180, 187, 193, 195
yeşil siyaset / çevreci siyaset 30, 42, 85, 100, 108, 116, 180, 456, 461, 515
yetki devri 165, 566
'yıkıcı terörizm' (Carter et al. 1998) 349, 350, 353, 354, 355
Yirmiler Grubu (G-20) 155, 161, 195, 277, 279, 281, 430, 549, 560–562, 609
  Londra Zirvesi 561
Yirmi Yıl Krizi, 1919-1939 (Carr, 1939) 64
Young, A. 289
Young, J. W. 83
Young, R. 255
yozlaşma 449
yönetişim 154
  çok-düzeyli yönetişim 165
  iyi yönetişim 162
Yugoslavya 63, 71–78, 91, 210–215, 223, 232–235, 268, 298–303, 306, 408, 414, 415, 418, 501, 523, 591, 603
Yunanistan 60, 63, 145, 380, 585–589, 592, 603
Yuval-Davis, N. 497
'yüksek politika' 96
yükselen güçler 280, 287, 531

Z

zaman/mekân sıkışması 186
Zangl, B. 512, 535, 544, 545
Zapatista hareketi 428
'zayıfın gücü' 259
'zayıfın silâhı' 342
Zhou Enlai (Chou En-lai) 55
Zimbabwe 67, 385, 391, 435, 449
zorlama 260
zorlayıcı güç (Barnett ve Duvall) 263